

Yohanee

Ketə ne Yohanee a kyorεε bo lee aseŋ timaa-o si-o

*Aneŋ ne Abwareseŋ-ɔ du-o
(Matiyo 3.1–12; Maak 1.1–8; Lukas 3.1–18)*

- 1** Atə kemaa keleekaase-ɔ,
Abwareseŋ kyo ɔ bo-rɔ.
Abwareseŋ-ɔ na Wuribware i te.
Abwareseŋ-ɔ na Wuribware gyε kokoŋko.
- 2** Saŋ ne Wuribware a tweε kaye-ɔ,
Abwareseŋ-ɔ na Wuribware kyo bo bo-rɔ.
- 3** Mò se ne Wuribware a waa ketə kemaa bo bɔrɔ.
Ketə kemaa ne Wuribware a tweε-ɔ, ɔ moŋ
kwayε mò.
- 4** Abwareseŋ-ɔ se ne ketə kemaa yere
ke e nya nkpa.
Nkpa pεεε a lee mò ase nee.
Nkpa mɔ a taa kelaŋjerɔ baa asesε.
- 5** Kelaŋjerɔ mɔ e gyε ne ke e laŋŋε kibugyii-ro,
ne kibugyii-o maa taare a kɔ kyoŋ
kelaŋjerɔ-ɔ.
- 6** Onyarε kɔ e dεε ɔ bo-rɔ ne baa tεε mò ε Yohanee.
Ne Wuribware a suŋ mò bo kyoŋwe.
- 7** Mò e gyε ne ɔɔ ba bo tɔwε kelaŋjerɔ-ɔ aseŋ
gywii asesε, na bamɔ pεεε nu aseŋ-ɔ, na bo
kɔɔrε gyi.
- 8** N gyε Yohanee fɔŋfɔŋ e gyε ne ɔɔ sa kelaŋjerɔ-ɔ,
mò feraa, Wuribware a suŋ mò nee feyε

ɔ bø tøwø kelaŋŋerø-ɔ aseŋ.

⁹ Abwareſeŋ-ɔ e gyø kelaŋŋerø kaseŋtin amo
nø ke e sa aſeſe pøeſe kelaŋŋerø-ɔ.

¹⁰ Nø ø ba a kelaŋŋerø kayø-rø.

Amaa sanj nø ø bo kyøna kayø-rø-ɔ,
kayø-rø aſeſe moŋ pini moŋ,
amaa moŋ ſe nø Wuribware a twøe kayø-ɔ bo
borø.

¹¹ Nø ø ba kayø nø ø twøe-ɔ-rø,
amaa moŋ aſeſe nø ø twøe-ɔ mo a kine moŋ.

¹² Amaa bamø boŋko feraa a kra moŋ neenee,
nø baa koɔrø moŋ gyi,
amøſe ſe-ɔ nø ø sa bamø pøeſe kpa
feyø bo kii Wuribware moŋ gyi-ana.

¹³ Amaa ſeſe ya kii Wuribware moŋ gyi-ana-ɔ ɔko,
n gyø ſeſe dimaadi e gyø nø ø kpa nø ø kowø
gyi,
Wuribware føŋføŋ e gyø nø ø kowø moŋ.

¹⁴ To, nø Abwareſeŋ-ɔ a bo kii nyiŋkpase,
nø ø kyøna ane aſe kafoŋfwee.

ɔ bo ane aſe, nø oo nyu ane ewee bweetø,
nø o de kaseŋtin ɔ kyø kɛtø kɛmaa.

Nø ane a nyu moŋ wuraa na moŋ kɛdabe nø a kaapo
ane
feyø moŋ e gyø Wuribware moŋ gyi koŋko
kpeŋ-o.

¹⁵ Nø Yohanee gbaa a løe ɔ tøwø moŋ aſeŋ Feyø,
“Moŋ' kɛe moŋ. Mo a kyø tøwø moŋ aſeŋ gywii moŋe.
Mo e gyø nø ɔ ba mo kamee-rø.

ɔ kyø moŋ kɛdabe, a løe Feyø ɔ kyø o te kyee
pwee nø baa dɛe kowø mo.”

- 16** To, mὸ a ሥ አነ ይዕድል በዕቅታ-ት ስት,
ነው ዘዴ አነ ካሸሩ በዕቅታ በዕቅታ.
- 17** Mosis si ተ ወርብዋራ አ በ ሙብራ-ት በ ፌዴራ,
አማዎ የዚሁ ኮስቶ ተ በ ወርብዋራ አ በ
ካሸሩ
ና አሳንተን በ ፌዴራ.
- 18** Amaa ቅራል ዝዴ ሙስ ተ ወ ወርብዋራ,
ምὸ ጽሑፍ አሙ ተ ወ ሙራል ምὸ ስት ወርብ-
ዋራ-ት,
ምὸ ይሆ ተ ወ አሳቦ አነ ተ በ ወርብዋራ
ዕ-ዕ.

Yohanee Osuuubəpo asej-ɔ

19 Ne Yudaa awuye agyeñkpeepo ne bo bo
Yerōsalēm mañ-nə-ɔ a suŋ Wuribwarel aləññəpo
na Lewii awuye kō bo kyōñwé Yohanee Os-
uuubəpo-ɔ ase feyε bo yə ya bise mὸ feyε, “Nsε ይሆ
ቁ? Fо ይሆ Kristoo ne Wuribwarel a təwε feyε o
suŋ-o ooo?”

20 Yohanee moj kine bamō kēbeñjaa, ne ዘ
kaabo bamō-rə neenee feyε, “Daabii. N ይሆ mo ይሆ
Kristoo amo.”

21 Ne baa bise mὸ feyε, “To, ne weetee nsε ይሆ
ቁ? Fо ይሆ Wuribwarel kyaamee Iliya ne baa
kyōrεe waa abwareṣeñ wōrē-ɔ-rə feyε ዘ bēe ba a ዘ
bo ይሆ Kristoo ካሸሩ-ɔ ዘ?”

Ne ዘ yε, “N ይሆ Iliya ይሆ mo.”

Ne baa bēe bise mὸ feyε, “Fо ይሆ Wuribwarel
kyāamee ne ane ዓደዳዣዣ Mosis a kyo təwε gywii
ane feyε ዘ ba-ɔ ዘ?”*

Ne ዘ yε, “Daabii, n ይሆ mὸ nee.”

---

* **1:21** Mbraa kēbeṣa 18.15.

22 To, ne bo beē bo yε, “Amo feraa, tōwē gywii anε mō ne fo gyē-ɔ, a lēe feyε anε e ya lee kanə bamō ne baa suŋ anε-ɔ ase. Emēnē ne fo e tōwē fo eyee aseŋ?”

23 Ne Yohanee a lee kanə feyε, “Mo e gye ɔko ne Wuribware kyaamεe Isaya a kyoree mō aseŋ waa abwareseŋ wɔrε-ɔ-rɔ-ɔ feyε,

‘ɔko e fεe-rɔ kimukee-ro o tōwē feyε,
Mon' ləŋŋə kpa kyərarase nεεnεε
bo beya anε nyanjpe o bɔrɔ se! ’ ”*

24-25 Ne mbɔɔ ne baa suŋ bo kyoŋwε Yohanee ase-ɔ bokō gye Farisii awuye. Ne baa bise mō feyε, “Fo e moŋ gye Kristoo bεε Iliya bεε Wuribware kyaamεe amo, ne emēnē se ne fo e bo aseŋ asuu?”

26 Ne Yohanee a lee kanə feyε, “M feraa, nkyu ne n de mo e bɔ asuu, amaa ɔko bo mone-rɔ, ne mone moŋ nyi mō. **27** Mo a gye mō ŋkpεe ba, amaa moŋ fo feyε ŋ kra mō asebεta-rɔ lee gbaa, na m fwεe mō ayaapapaa se.”

28 Amo-ɔ pεεe a waa Betaniya kamaŋyii ne o bo Yoɔdan boŋ kyowε leekpa a kεbegya-ɔ-rɔ, mfεŋ ne Yohanee e bɔ asuu-o nεe.

Wuribware a kasannegyii-o

29 Kaye ŋke-o ne Yohanee a ŋu Yeesuu na o ba mō ase, ne oo tōwē feyε, “Mon' kεe ɔko ne o lee kaye-rɔ ebɔyε, feyε anen̄ ne ba mō kasannegyii ko bo de ba lee ebɔyε-ɔ. Mō e gye Wuribware a kasannegyii-o.

---

* **1:23** Isaya 40.3 (LXX).

30 S̄es̄e m̄o aseñ n̄e m̄o a t̄ow̄e feȳe, ‘M̄ò e gye n̄e o ba m̄o kamee-ɔ. Ḷ kȳo m̄o k̄edabe, a l̄eñ feȳe o kȳo o te kyee pw̄ee n̄e baa d̄eñ k̄ow̄e m̄o.’ ” **31-34** N̄e Yohanee a t̄ow̄e aneñ n̄e o waa pini feȳe Yeesuu e gye m̄ò n̄e Wuribware a suñ m̄ò f̄øñf̄øñ b̄o gye n̄k̄p̄ee t̄ow̄e m̄ò aseñ gywii aseñ-ɔ. Ḷ ȳe, “Pw̄ee n̄e Yeesuu a ba m̄o ase-ɔ, moñ nyi feȳe Wuribware m̄ò gyi-o n̄e. Nsan-ɔ n̄e Wuribware a t̄ow̄e gywii m̄o feȳe, ‘Fo e b̄a asuu, m̄o e sa a Wuribware a kufwiijē timaa-o l̄eñ s̄os̄o ba kaas̄e feȳe kuwurelēpo-ɔ. S̄es̄e ne ke e kȳena m̄ò se-ɔ, m̄ò e gye Wuribware m̄ò gyi-o. N̄e m̄ò e gye m̄ò n̄e o ba kufwiijē timaa amo a o b̄o gyee aseñ-ɔ.’ To, ket̄o se n̄e m̄o, Yohanee, e b̄o moñ Isireelii awuye asuu-o e gye feȳe moñ' nya gyii m̄ò. N̄e mb̄eyəm̄o m̄o f̄øñf̄øñ a n̄u m̄ò-ɔ se-ɔ, m̄o e taare a n̄t̄ow̄e gywii moñ feȳe Yeesuu m̄o gye Wuribware m̄ò gyi-o kaseñtin.”

35-36 K̄emo kaye n̄ke-ɔ, n̄e Yohanee m̄ò aa m̄ò agyasepo anyɔ ko b̄eñ bo yere mf̄en̄, n̄e oo n̄u Yeesuu naa o kȳon̄. N̄e o ȳe, “Moñ' k̄eñ m̄ò n̄e m̄o a kaapo moñ feȳe ba m̄aø m̄ò feȳe kasannegyii-o na bo bo l̄øñjø Wuribware-ɔ!”

37 M̄ò agyasepo anyɔ-ɔ a nu feȳe o t̄ow̄e amo-ɔ, n̄e baa ya Yeesuu ase.

38 Yeesuu a nyɔñ k̄eñ, n̄e oo n̄u feȳe bo gya m̄ò se-ɔ, n̄e oo bise bam̄o feȳe, “Nt̄et̄o n̄e moñ i buwi moñ e kpa?”

N̄e baa bise Yeesuu feȳe, “Okaapopo, mf̄ene n̄e fo te?”

39 N̄e oo lee kan̄ feȳe, “Moñ' bo k̄eñ.” San̄ amo-ɔ kȳow̄e a kȳo kpeere, ne m̄ò aa bam̄o a ȳo, n̄e baa ya n̄u mf̄en̄ n̄e o te-ɔ, n̄e baa nya se siñ m̄ò ase kake amo p̄eeɛ.

40 Agyasəpo nē baa gya Yeesuu si-o ɔkō kenyare e gye Andruu, nē o de daa nē ba tēe mō ε Siməŋ.
41 Mfəŋ nē oo buwi kpa mō daa, nē ɔɔ tōwē gywii mō feyε, “Ane a ḥu Masiya-o.” (Masiya kaase e kaapo feyε Kristoo nē Wuribware yε o suŋ a ɔ bō kyōŋwē kaye-rɔ-ɔ.)

42 Nē Andruu a yaa Siməŋ Yeesuu ase. Nē Yeesuu a deere mō diŋŋ, nē ɔɔ tōwē gywii mō feyε, “Fo kenyare e gye Yohanee mō gyi Siməŋ, amaa lee ndəɔ bō yɔ fo kəŋasənyare e gye Kéefas.” (Griiki seŋsa-rɔ kəmō e gye Peetroo, nē Peetroo kaase mō e kaapo feyε Kefore.)

Ane nē Yeesuu a tēe Filipo na Nataniyel-ɔ

43-44 Kaye a bee ke-o, nē Yeesuu a kra feyε ɔ yɔ Galileya sweere se. Nē oo ḥu ɔnyare ko nē ba tēe mō ε Filipo, nē ɔɔ lee Bətəsayəda maŋ-nə, Andruu na Peetroo-ana ayε-ɔ. Nē ɔɔ tōwē gywii mō feyε, “Ba a mō aa fo a yɔ.”

45 Nē Filipo a ḥu ɔnyare ko nē ba tēe mō ε Nataniyel-ɔ, nē ɔɔ tōwē gywii mō feyε, “Ane a ḥu mō ne ane ɔdədaapo Mosis a kyoree mō aseŋ bō waa Wuribware mbraa a wɔrε-ɔ-rɔ-ɔ, nē Wuribware akyamεe gbaa a bee kyoree mō aseŋ-ɔ. Mō e gye Yeesuu, Yosef mō gyi, nē ɔɔ lee Nasaret maŋ-nɔ-ɔ.”

46 Nē Nataniyel a bise Filipo feyε, “Nasaret! A taare a a waa feyε kamaŋgyii mɔ-rɔ nē atɔ damenəŋsε a lee aaa?”

Nē Filipo yε, “Bō kēe ε.”

47 Yeesuu a ḥu Nataniyel e ba mō ase-ɔ, nē ɔɔ tōwē feyε, “Mɔn' kēe Isireeliinyi kasəntinj, nē ɔ mɔŋ de kayeba-ɔ.”

48 Né Nataniyél a bise mò feyε, “Emené né fo a waa fo nyi mò?”

Né Yeesuu a lee kanø feyε, “Mø a taare nju fo, na m bo mføe, pwεε né Filipo a dεε tøe fo baa mo ase. N gyø figi kiyii kaasø né fo bo aaa?”

49 Né Nataniyél yε, “Okaapopo, Wuribware mò gyi-o e gye fo. Isireelii sweere owure-o e gye fo!”

50 Né Yeesuu a tøwø feyε, “Aneñ né mo a tøwø gywii fo feyε mo a taare nju fo, na m bo mføe, sanj né fo bo kiyii-o kaasø-ɔ se, né fo a køore mo gyi aaa? Sanj kø e ba na fo nju amo né a kyo amo-ɔ.”

51 Né øø tøwø gywii bamø feyε, “Kasentij né mo e tøwø mo i gywii møne feyε awøre-rø i bunñi-ro, na Wuribware mbøø e ba kaasø ba ywøø mo, dimaadi mò gyi-o, si ba kinñi ba yo soso.”

2

Kana mañ-nø a kokofø-ɔ

1 Amø ñke ñnyø kamεε-rø, né baa taa kokofø Kana mañ né ø bo Galileya sweere se-ɔ-rø. **2** Né baa tee Yeesuu na mò agyasepo-ɔ feyε bo ba kokofø-ɔ-rø. Amø Yeesuu mò nyi bo mføñ.

3 Sanj né bo bo mføñ-ɔ, né kokofø-ɔ-rø a nta-ɔ a lowø. Né Yeesuu mò nyi a tøwø gywii mò feyε, “Bamø nta-ɔ pεee a lowø.”

4 Né Yeesuu yε, “N na, m feraa, mo san-ɔ moñ teε fo a ø waa køtøko.”

5 Né Yeesuu mò nyi a tøwø gywii ayaaføre-ɔ feyε, “Mon' waa køtø kemaa né ø tøwø a o gywii møne-ɔ.”

6 Yudaa awuye de asaree kefwee kø né baa suye løø bamø adødaapø ase-ɔ. Nkyu né bo de ba fwøø bamø asaree-ɔ bo alanj dabø kø né baa ba

afore bo waa-ɔ-rɔ. Alaŋ mɔ kekemaa nkyu ɛ fo anjkɔrɛ kitinj. ⁷ Né Yeesuu a tɔwɛ gywii ayaafɔrɛ-ɔ feyɛ bo sɛε nkyu bo bɔrɔ alaŋ-ɔ. Né baa sɛε nkyu bo bɔrɔ amo pɛepɛepɛe.

⁸⁻⁹ Né ɔɔ tɔwɛ gywii bamɔ feyɛ, “Mbeyɔmɔ mɔn' saa nkyu-o ηko lee alaŋ-ɔ kɔkɔŋkɔ-rɔ yaa bo sa kɔkɔfɔ-ɔ ɔgyenjkɔrɛpo.” Né nkyu-o a buruwi nta.

Né ηkee baa taa nta-ɔ yaa mò, né ɔɔ da kɛɛ. Mò a da kɛɛ-ɔ, ɔ mɔn pini mfɛŋ né nta amo a lee-ɔ, amaa ayaafɔrɛ né baa saa nkyu-o baa-ɔ feraa nyi. Amɔse-ɔ né ɔɔ tɛɛ ɔkɔfɔ kuri, ¹⁰ né ɔɔ tɔwɛ gywii mò feyɛ, “Okemaa i ke nta timaa-ɔ pwɛɛ neɛ, né afɔ pɛɛɛ ya nya nuu anɛŋ né a baare bamɔ-ɔ pwɛɛ na ɔ dɛɛ baa nta kemaa né ɔ kpa-ɔ. Amaa fo feraa, fo a taa nta timaa bo sii kamɛɛ bo fo mbeyɔmɔ neɛ, né fo a dɛɛ lee baa.”

¹¹ Kana maŋ né ɔ bo Galileya sweere se-ɔ-rɔ né Yeesuu a bo lee waa atɔ né a kpɛŋ eyee-ɔ. Mfɛŋ né ɔɔ gye ηkprɛɛ kaapo mò keyaaleŋ. Amɔse né mò agyasepo-ɔ a kɔɔrɛ mò gyi. ¹² Amo-ɔ pɛɛɛ kamɛɛ-rɔ, né Yeesuu na mò nyi na mò tire-ana na mò agyasepo-ɔ a yɔ Kapaaniyum maŋ-nɔ, né baa kyɛna mfɛŋ ηke kafɔŋfwɛɛ ko.

Saŋ né Yeesuu a yɔ Wuribware suŋkpa-ɔ

¹³ Kasu kanɔ ateese kigyiɓeŋ né ba tɛɛ ε Wuribware-a-kya-anɛ-yɔwɛ-ɔ a kpa a ko fo-ɔ se-ɔ, né Yeesuu a yɔ Yerosalɛm maŋ-nɔ. ¹⁴ Né ɔɔ yɔ Wuribware suŋkpa kabuno ya tɔ anyare na ba fe enaate na ɛsanne na awurelepɔ, né bamɔ bɔkɔ mɔ te bamɔ iteeburi ase ba kyeeri Roma sweere se atanne ba yaa Yudeya sweere se atanne-rɔ. ¹⁵ Yeesuu a ηu amo-ɔ, né ɔɔ taa ife bo waa paara,

nē ॥ gya esanne-ɔ na ənaate-ɔ pεεε lē Wuribware suŋkpa a kabuno-o, nē ॥ gyera gyera atanne akyeeripo a iteeburi-o bō da, nē ॥ ɳora bamō atanne agyi-o-ro. ¹⁶ Nē ॥ sa nē bamō nē ba fe awurelepo-ɔ a taa amo lē mfeŋ. Nē ॥ tōwē gywii bamō feyε, “Mone ma taa n sē ayē bō kii kegya gyikpa.”

¹⁷ Aneŋ nē ॥ tōwē-ɔ sē-ɔ, mō agyasepo-ɔ a nyinji aneŋ nē abwareſen wōrē-ɔ a tōwē-ɔ sē feyε,

“Wuribware, kekpa dēmanjtē nē mo ɛ kpa fō suŋkpa-ɔ a kōrē mo kakponɔ.”*

¹⁸ Nē Yudaa awuye agyenkpεεpo a ba mō asē bō bise mō feyε, “Ntō atō dabē nē fō ɛ taare a fō waa bō kaapo anē, na a kaapo feyε fō de kpa feyε fō waa amo-ɔ?”

¹⁹ Nē Yeesuu a lee kanɔ feyε, “Mone ya bwee Wuribware suŋkpa mɔ, ɳke nsa bō fō-ɔ, mo-ɔ mo a bēɛ pwεε mō bō yera.”

²⁰ Nē baa bise mō feyε, “Baa taa nsu aduna na nsiye nē bō pwεε Wuribware suŋkpa mɔ,† nē fō fēraa, fō yē ɳke nsa bō fō-ɔ fō a bēɛ pwεε mō aaa?”

²¹ Amaa Wuribware suŋkpa nē Yeesuu ɛ tōwē mō asē-ɔ moŋ gyε suŋkpa nē bō yere mō-rɔ-ɔ. Suŋkpa nē ɔ tōwē mō asē-ɔ ɛ gyε mō fōŋfōŋ kayowore. ²² Amosē sē-ɔ mō a wu nē baa pure mō-ɔ, mō kikyinji-ro-o mō agyasepo-ɔ a nyinji si feyε ॥ tōwē amo-ɔ, nē baa kōrē abwareſen wōrē-ɔ na kētō nē Yeesuu a tōwē-ɔ gyi.

²³ Yeesuu a bō Yerosalēm maŋ-nō saŋ nē ba gyi Wuribware-a-kya-anē-yōwē a ateese-o, asēsē

---

* ^{2:17} Kilin 69.9.

bweet a kɔrē mò gyi, anēn ne baa ḥu ato dabé dabé ne oo waa-ɔ se. ²⁴ Amaa Yeesuu moŋ taa mò eyee bo dəŋŋɔ bamɔ se, a lee feyε o nyi anēn ne bamɔ pεe du-o. ²⁵ Amosé se-ɔ a moŋ tiri feyε ɔkɔ tɔwε anēn ne bo du-o gywii mò, bo lee feyε o nyi ketɔ ne ke bo bamɔ ɳkpɔnɔ-rɔ-ɔ.

3

Yeesuu na Nikodeemus

¹ Onyare kɔ bo-rɔ ne ba tεe mò ε Nikodeemus. O gyε Yudaa awuye a maŋ abresε-ɔ ɔkɔ, ne ɔ bee ɔ gyε Farisii awuye-o ɔkɔ. ² Kanye kɔ, ne oo yo Yeesuu ase ya tɔwε feyε, “Okaapopo, anē nyi feyε fo gyε ɔkaapopo ne Wuribware a suŋ bo kyoŋwε-ɔ nee, a lee feyε ɔkɔ maa taare a o waa akpeŋeyεetɔ mo ne fo e waa-ɔ, amo Wuribware yere mò-rɔ.”

³ Ne Yeesuu a tɔwε feyε, “Mo i gyi fo kasentij feyε ɔkɔ maa taare a o tii Wuribware a kuwure-o si, amo baa bee kowε mò pweε.”

⁴ Ne Nikodeemus a bise mò feyε, “Emenē ne ba waa na bo bee kowε se se ne oo dan-ɔ? Kasentij nee feyε o maa lee taare a o kinŋji lwee mò nyi kame-ro a o bee kowε mò nyɔsepo.”

⁵ Ne Yeesuu a lee kanɔ feyε, “Mo i gyi fo kasentij feyε, ɔkɔ maa taare a o tii Wuribware a kuwure-o si, amo baa ba nkyu bo bɔ mò asuu, ne Wuribware a kufwiinje timaa-o a kowε mò. ⁶ Mò ne dimaadi a kowε mò-ɔ de dimaadi koyowɔregyi, ne mò-ɔ mo ne Wuribware a kufwiinje timaa-o a kowε mò-ɔ feraa mò kra a nya ɳkpɔ popwε. ⁷ Amosé se-ɔ fo ma sa a a kpeŋ fo eyee feyε mo a tɔwε gywii fo feyε a tiri feyε bo bee kowε mo ne ɔkemaa. ⁸ To,

afwii ዕ da a yo mfen nē a kpa-ɔ nē. Fo i nu amo se, amaa fo moŋ nyi mfen nē aa lēe-ɔ na mfen nē a yɔ-ɔ. Aneŋ dēe nē anē maa nu kaasē anē nē Wuribware a kufwiinje timaa-o ዕ kowé ɔkɔ-ɔ.”

9 Nē Nikodeemus a lee kanɔ feyε, “Emene nē amo-ɔ ዕ waa a a waa anē?”

10 Nē Yeesuu a bēnjaa mō feyε, “Fo gye Isireelii awuye-ro ɔkaapopo dabē-ɔ, na fo moŋ nyi amo-ɔ aaa? **11** Mo i gyi fo kasentij feyε ketɔ kemaa nē anē nyi-o aseŋ nē anē ዕ tōwē, nē ketɔ nē anē a እu-o aseŋ nē anē ዕ tōwē. Amaa amo pεee gbaa moŋe ɔkemaa maa kɔɔrē anē aseŋ o gyi. **12** Kaye mo-rɔ atɔ aseŋ nē mo ዕ tōwē mo i gywii moŋe, nē moŋe maa kɔɔrē mo moŋe i gyi-o, sanboto Wuribware se aseŋ nē mo ya tōwē gywii moŋe, nē moŋe ዕ kɔɔrē mo a moŋ' gyi aaa? **13** Na ɔkɔ mo moŋ tēe yo Wuribware se ya እu. Amaa mo, dimaadi mō gyi-o, a lee Wuribware se ba. Amosé nē mo ዕ taare a n tōwē Wuribware se atɔ aseŋ.

14 Moŋe a karę abwareseŋ wɔrē-ɔ-rɔ እu anē nē anē ɔdēdaapo Mosis a taa kayowaa bo waa ketɔ ko feyε kowɔ-ɔ*, nē oo ba kemō bo kyena kayii soso, na ɔkemaa nē kowɔ a duŋ mō kimukee-ro mfen-ɔ, mō ya yase kuŋu deere ketɔ-ɔ na o ma wu, amaa na o nya እkpa-ɔ. Anē dēe nēe, a tiri feyε bo yase mo, dimaadi mō gyi-o, soso, **15** na ɔkemaa nē o kɔɔrē mo o gyi-o maa wu, amaa na o nya እkpa na kukyure nē a moŋ de kεe-ɔ. **16** A kaapo feyε Wuribware a kpa kaye-rɔ aseŋe kebanjse-ɔ se, nē oo taa mō gyi kɔŋko wɔrē kpeŋ nē o de-o sa anē feyε ɔkemaa nē o kɔɔrē

---

* **3:14** Anyare kékare 21.8-9.

mò o gyi-o maa wu, amaa ወ nya እkpa na kukyure
ne a mɔŋ de kεε-ɔ.

17 A mɔŋ gye feyε Wuribware a suŋ mò gyi bø
kyoŋwø nee feyε ወ bø kii kaye-rø asesε əseŋgyipo,
amaa ወ ba nee feyε ወ ba a ወ bø kii kaye-rø asesε
əmɔrɔwøpo. **18** ጽkemaa ne ወ kɔrø mò o gyi-o,
Wuribware maa bu mò kεpø, amaa ጽkemaa ne ወ
maa kɔrø mò o gyi-o, Wuribware a kyø bu mò
kεpø, a lee feyε ወ mɔŋ kɔrø Wuribware mò gyi
kɔŋkø kpeŋ-o gyi. **19** Mfaanee ne mɔnε e ba a mɔn'
bø እu bamø ne Wuribware i bu kεpø-ɔ, amo e gye
feyε kelanjørø a ba kaye-rø, amaa kaye-rø asesε
e kpa kibugyii-o bø kyoŋ kelanjørø-ɔ, a lee feyε
ba waa atø ne a gye bøye-ɔ. **20** ጽkemaa ne ወ waa
ebøye-ɔ sere kelanjørø-ɔ. Aneŋ se-ɔ, ወ maa kpa a ወ
ba kelanjørø-rø, a lee feyε ወ maa kpa a mò ebøye-ɔ
lee kawu. **21** Amaa ጽkemaa ne ወ waa kεtø ne kε gye
kasenṭin-o e ba kelanjørø-rø, na kelanjørø kaapo
feyε Wuribware e gye ne ወ kya mò-rø a ወ waa kεtø
kemaa.”

Yeesuu na Yohanee Osuubøpo-ɔ

22 Amo-ɔ kamεε-rø, ne Yeesuu na mò agyasøpo-ɔ
a yø Yudeya swεere se. Ne mò aa bamø a kyena
mfenj እke mfenj kø, ne baa bø asesε asuu. **23** Saŋ
amo-ɔ Yohanee mø bø maŋ kø ne ba tee mò ε
Ayenøj ne ወ maa Salim maŋ-ɔ se, ወ bø asuu, a lee
feyε nkyu bø mfenj bwεetø. Asesε naa mò ase, ne ወ
bø bamø asuu. **24** Saŋ amo-ɔ bø mɔŋ tee tii Yohanee.

25 Ne Yohanee agyasøpo-ɔ na Yudaanyi kø a
lee ba gyiiri ikii bø lee aneŋ ne ba bø asuu-o si.
26 Amosø se-ɔ ne baa yø Yohanee ase, ne baa tøwø
gywii mò feyε, “Okaapøpo, fo a nyiŋji ənyare ne ወ

ba fo ase nnoŋ a boŋbe-ɔ se aaa? ɔkɔ ne fo a tɔwɛ mò aseŋ-ɔ, Yeesuu ne anɛ de. Mbeyəmɔ o maa se o bɔ asuu, amoſe se-ɔ ɔkemaa naa mò ase o bɔ asuu! A bware feyɛ o waa anɛŋ aaa?”

27 Ne Yohanee a beŋŋaa bamɔ feyɛ, “A bware. ɔkemaa na aketɔ ne Wuribware a sa mò-ɔ. **28** Mɔne fɔŋfɔŋ yere mo-rɔ feyɛ mo a tɔwɛ feyɛ n gyɛ mo e gyɛ Kristoo-o, amaa Wuribware a suŋ mo bɔ gyɛ mò ŋkpɛe nee. **29** Kristoo du feyɛ ɔkofɔ kuri-o, ne aseɛe ne bɔ naa mò ase-ɔ du feyɛ mò ɔkofɔ-ɔ. M feraa, n du feyɛ ɔkofɔ kuri mò nyare ne o deere mò kpa-ɔ. To, mbeyəmɔ mo a ŋu mò a ba, ne mò a nu mò seŋsa-ɔ, ne mo akatɔ a gyi bwɛetɔ feyɛ ŋkee oo nya mò ɔkofɔ-ɔ. **30** A bware feyɛ Yeesuu e gyɛ ne o waa kɛdabe, na mo, Yohanee, mo ŋ kii kagyingyii.”

Mò ne oo lee Wuribware se-ɔ

31 Yeesuu a lee Wuribware se-ɔ se-ɔ, o kyo ɔkemaa. ɔkɔ ne baa kowɛ mò kayɛ mɔ-rɔ-ɔ mɔ gyɛ kayɛ mɔ-rɔ seɛe, ne o tɔwɛ kayɛ mɔ-rɔ aseŋ, amaa mò ne oo lee Wuribware se-ɔ e gyɛ ne o kyo bamɔ pɛee. **32** Mò e gyɛ ne o tɔwɛ kɛtɔ ne oo ŋu-o na kɛtɔ ne oo nu-o, amaa nse e gyɛ ne oo kɔɔrɛ mò aseŋ gyi? **33** Amaa ɔkemaa ne o kɔɔrɛ mò aseŋ-ɔ o gyi-o e ba amo a o bɔ kaapo feyɛ Wuribware e gyɛ kasen̄tiŋ wuye. **34** Mò ne Wuribware a suŋ bɔ kyonwɛ-ɔ e gyɛ ne o tɔwɛ Wuribware aseŋ, a lee feyɛ Wuribware a sa mò mò kufwiin̄e timaa-o keyaalen̄ bweetɔ. **35** Mò se Wuribware a kpa mò aseŋ-ɔ se-ɔ, ne oo taa kɛtɔ kemaa bɔ waa mò kesaree-rɔ. **36** Amoſe se-ɔ ɔkemaa ne o kɔɔrɛ Wuribware mò gyi-o o gyi-o e nya ŋkpa na kukyure ne a moŋ de kɛɛ-ɔ, amaa ɔkemaa ne o maa

kooare mò o gyi-o maa nya nkpa pεεε, na Wuribware kadunfwii sii mò se.

4

Yeesuu na ɔkyeε ne oo lee Samariya sweere se-ɔ

¹ Ne Farisii awuye a nu feyε asεse ne baa yø Yeesuu ase, ne oo bø bamø asuu-o a bø kii mò agyasepo-ɔ kyoŋ Yohanee lee-o. ² Kaseŋtij feraa Yeesuu fɔŋfɔŋ moŋ bø asuu-o, amaa mò agyasepo-ɔ ya bø asεse asuu.

³ To, Yeesuu a nu anej ne baa tøwe-ɔ, ne oo lee Yudeya sweere se kinjñi yø Galileya sweere se. ⁴ Sanj ne o yɔ-ɔ, ne oo nju feyε a tiri feyε o borɔ Samariya sweere se. ⁵ Ne oo fo Samariya maŋ ko ne ba tee ε Sikaa ne o maa sweere ko ne Yudaa awuye ɔdëdaapo Yakubu a taa sa mò gyi Yosef-ɔ.* ⁶ Mfeŋ ne kitiribu ne ba tee kemo ε Yakubu kitiribu-o bo-ɔ. Yeesuu a nare kponε-ɔ se-ɔ, mò a bø fo kitiribu amo ase-ɔ, ne oo kyena kemo ase a o kyure. Sanj amo-ɔ na kyowε a fo mpase.

⁷ Yeesuu a te kitiribu-o ase, mfeŋ-ɔ ne Samariya ɔkyeε ko a ba a o bø saa nkyu, ne Yeesuu a tøwe gywii mò feyε, “Sa mo nkyu a n nuu.” ⁸ Sanj amo-ɔ, mò agyasepo-ɔ yii maŋ-nɔ a bø ya sɔɔ ateese.

⁹ Ne ɔkyeε-ɔ a lee kano feyε, “Fo gyε Yudaanyi neε, ne mo-ɔ n gyε Samariyanyi, ne emenε se ne fo e tøwe feyε n sa fo nkyu a fo nuu?” Ketɔ se ne ɔkyeε-ɔ a tøwe amo-ɔ e gyε feyε Yudaa awuye na Samariya awuye mɔ maa nuu atɔrenkyu koŋkɔ-rɔ. Anej dεe ne bø maa gyi egycare koŋkɔ-rɔ.

---

* **4:5** Keleekaase 33.19; Yosuwa 24.32.

10 To, nē Yeesuu a lee kano feyε, “Fō dεε fō nyi kεtō timaa nē Wuribware e waa a o sa fō-ɔ nee, bεεe fō dεε fō nyi mō nē o yε fō sa mō nkyu-o nee-ɔ, weetee fō de a fō tōwε gywii mō feyε o sa fō nkyu, na o sa fō nkyu nē n sa nkpa nē m maa lowe-ɔ.”

11 Yeesuu a tōwε amo-ɔ, nē ɔkyee-ɔ a tōwε gywii mō feyε, “Mō nyaŋpe, fō moŋ de atō a fō bō saa nkyu-o, nē kitiribu-o mō bō keŋ. Nē mfene nē fō e nya nkyu mō nē n sa nkpa nē m maa lowe-ɔ a fō lee? **12** Fō nyi feyε fō kyō ane nana Yakubu aaa? Mō e gye nē o taa kitiribu mō sa ane. Nē mō fōŋfōŋ na mō gyi-anā na mō mbō a nuu kēmō nkyu-o.”

13 Nē Yeesuu a lee kano feyε, “Okemaa nē o nuu nkyu mō-ɔ, burufo bēe o nya mō. **14** Amaa okemaa nē o nuu nkyu nē mō e sa mō-ɔ feraa, burufo maa lee nya mō pεee. Nkyu nē mō e sa mō-ɔ i sii mō eyee-ɔ nē feyε kabōŋgysi nē ka sa nkyu nē m maa lowe-ɔ. Anē a nkyu mō e gye nē n sa mō nkpa na kukyure nē a moŋ de kεe-ɔ.”

15 Nē ɔkyee-ɔ yε, “Mō nyaŋpe, sa mō nkyu amo, na burufo maa lee nya mo pεee. N gyε anē, mo e dēe ba mfee a m bō saa nkyu.”

16 Nē Yeesuu a tōwε gywii ɔkyee-ɔ feyε, “Nare ya tēe fō kuri, na fō kiŋji ba mfee.”

17-18 Nē ɔkyee-ɔ yε, “Moŋ de kuri.”

Nē Yeesuu a bēŋjaa mō feyε, “Fō moŋ fō kpa feyε fō a tōwε feyε fō moŋ de kuri, a lee feyε fō a waaree anyare anuu, amaa ɔnyare nē fō te mō aye mbeyəmō-ɔ moŋ gyε fō kuri kasen̄tiŋ. Amos̄-ɔ kasen̄tiŋ nē fō a tōwε gywii mō-ɔ.”

19 Nē ɔkyee-ɔ yε, “Mō nyaŋpe, mo a ḥu feyε fō gyε Wuribware a akyaamεe-ɔ ɔkō. **20** To, amo e

gye feyε fо nyi Wuribware mfεεre-ɔ se-ɔ, fо e taare a fо gyi aseŋ nε aa ba anε Samariya awuye na mонε Yudaa awuye mboŋtɔ-rɔ hareε lεe dεdaa-ɔ, na fо tωε. Hareε lεe anε adεdaapo a mbε-ɔ se nε anε Samariya awuye a lεe suŋ Wuribware kεbεe мо se, amaa mонε Yudaa awuye fεraa yε Yεrosaleм maŋ e gye mfεn nε aseε suŋ Wuribware-ɔ. Nse-ana lee e bo kɔnε?”

21 Nε Yeesuu a tωε gywii mò feyε, “Opekyee, kɔorε mο gyi feyε saŋ kɔ e ba, nε ɔkɔ maa lεe suŋ Wuribware kεbεe mο se bεε Yεrosaleм maŋ-nɔ.

22 Mонε Samariya awuye moŋ nyi mò nε mонε i suŋ-o, amaa anε Yudaa awuye fεraa nyi mò nε anε i suŋ-o, a lεe feyε Yudaa awuye-ro nε ɔkɔ nε ɔ morɔwe aseε-ɔ e lεe a o ba. **23-24** N gye mfεn nε aseε i suŋ Wuribware-ɔ i tiri, amaa kpa suoŋ ne bo gya se ba suŋ mò-ɔ i tiri. Saŋ e ba, oɔ tɔ-rɔ eba feyε aseε i suŋ Wuribware tɔŋ kemaa ne bo bo-ɔ. Amaa kεbwaresun ne Wuribware e kpa a o lεe bamø ase-ɔ e gye feyε bo ba ηkpɔnɔfwiiri na mfεεre kpeyaa bo suŋ mò, a lεe feyε, Wuribware a gye kufwiine-o si-o, o kaapo anε dimaadi bo suŋ mò anεn nε o du-o.”

25 Nε ɔkyee-ɔ a tωε gywii mò feyε, “N nyi feyε Masiya nε ba tεe ε Kristoo-o e ba. Mò ya ba, o tωε ketɔ kemaa a o gywii anε.”

26 Nε Yeesuu a lee kanø feyε, “Mo e gye mò, mo e sa seŋsa fо ase-ɔ.”

27 Saŋ nε ba sa seŋsa-ɔ, nε Yeesuu agyasepo-ɔ a ba, nε aa kpeŋ bamø ɛyεe feyε oɔ sa seŋsa ɔkyee ase. Amaa bamø ɔkɔ moŋ bise ɔkyee-ɔ feyε, “Ntɔ

ya waa?", n̄e b̄o m̄oŋ bise Yeesuu m̄o feyε, "Emen̄e n̄e e fo e sa s̄eŋsa fo i gywii ɔkyeɛ amo?"

²⁸ N̄e ɔkyeɛ amo a yow̄e m̄o nkyu na kal̄o bo yera, n̄e oo kiŋji ȳo maŋ-n̄o ya t̄ow̄e gywii ases̄e n̄e b̄o b̄o mf̄en̄-ɔ feyε, ²⁹ "M̄on' ba b̄o k̄eɛ ɔnyare k̄o n̄e oo t̄ow̄e k̄et̄o kemaa n̄e m̄o a d̄ee waa-ɔ gywii m̄o-ɔ ooo. N̄ gye Kristoo n̄e eee?" ³⁰ N̄e bam̄o p̄eɛɛ a kp̄ow̄e l̄eɛ maŋ-ɔ-r̄o a b̄o ya deere Yeesuu.

³¹ ɔkyeɛ amo a yii maŋ-n̄o-ɔ, n̄e Yeesuu agyasepo-ɔ a k̄ore m̄o feyε, "Okaap̄op̄o, k̄oɔr̄e ateese gyi."

³² N̄e Yeesuu a lee kan̄o feyε, "N̄ de ateese n̄e m̄o i gyi, n̄e m̄one moŋ nyi amo aseŋ-ɔ."

³³ N̄e m̄o agyasepo-ɔ a kii ba bise abee feyε, "Ok̄o a baa m̄o ateese n̄e b̄eeɛ?"

³⁴ N̄e Yeesuu a t̄ow̄e gywii bam̄o feyε, "M̄o ateese e gye feyε ɳ̄ waa k̄et̄o n̄e m̄o n̄e oo suŋ mo b̄o kyoŋw̄e kaye m̄o-r̄o-ɔ e kpa-ɔ, na n̄ low̄e asuŋ kemaa n̄e oo sa mo a ɳ̄ waa-ɔ. ³⁵ M̄one ya t̄ow̄e feyε, 'A san̄ aferi ana pw̄eɛ na yaabrraa k̄et̄en̄jebeɛ d̄ee fo,' m̄o-ɔ m̄o mo e t̄ow̄e mo i gywii m̄one feyε m̄on' yas̄e akat̄o deere b̄o kyoŋw̄e ad̄oɔ-r̄o a m̄on' k̄eɛ. Yaabrraa a fo et̄en̄je. ³⁶ M̄o n̄e o teŋŋe na o swii yaabrraa m̄o b̄o tii abee se a o sa mo-ɔ e nya kakɔka, a lee feyε yaabrraa amo gye ases̄e n̄e ba nya ɳ̄kpa na kukyure n̄e a moŋ de k̄ee-ɔ. Amose-ɔ odwiipo-ɔ na ɔteŋŋepo-ɔ p̄eɛɛ akat̄o i gyi. ³⁷ K̄ekpare m̄o gye kas̄en̄tiŋ n̄e feyε, 'Ok̄o e gye n̄e o dwii, n̄e ɔk̄o m̄o e kpa.' ³⁸ M̄o a suŋ m̄one n̄e feyε m̄on' ya swii yaabrraa n̄e m̄one moŋ dwii, n̄e m̄one moŋ d̄oɔ-r̄o-ɔ, b̄o tii abee se. Bok̄o ya kyɔ dwii yaabrraa-ɔ

dəo-rə, amaa mənə ya kəorə bamə kakəka nə ba ka a bə nya-ɔ.”

39 Nə Samariya awuye bwəetə nə bo bo maŋ amo-rə-ɔ a kəorə Yeesuu gyi bo ləe anəŋ nə əkyee amo a təwə gywii bamə feyə Yeesuu a təwə kətə kemaa nə mə, əkyee-ɔ, a dəe waa-ɔ gywii mə-ɔ se. **40** Aməsə-ɔ Samariya awuye-o a ba mə ase-ɔ, nə baa kərə mə feyə o ba bə kyena bamə ase. Nə Yeesuu a kyena bamə ase ɪke ɪnyɔ. **41** Aseŋ nə ɔɔ təwə gywii bamə-ɔ se, asəsə bwəetə a bəe kəorə mə gyi. **42** Nə baa təwə gywii əkyee-ɔ feyə, “Mbeyəmə feraa anə a kəorə gyi. N gye anəŋ nə fo a təwə-ɔ se nə anə a kəorə gyi, amaa anəŋ nə anə fənfəŋ a nu anəŋ nə ɔɔ təwə-ɔ se. Anə nyi feyə mə e gye kaye mə-rə a asəsə-ɔ ɔmorəwəpo.”

Anəŋ nə Yeesuu a kya kayaagyi ko-ɔ

43 Yeesuu a gyi ɪke ɪnyɔ mfəŋ-ɔ, nə ɔɔ ləe mfəŋ yə Galileya sweere se, **44** a ləe feyə Yeesuu fənfəŋ a təwə feyə, “Wuribware kyaaməe kemaa, bo maa bu mə mə ayə feyə toŋ ko-ɔ.” **45** Mə a fo Galileya sweere se-ɔ, asəsə nə bo bo mfəŋ-ɔ a kəorə mə gyi, a ləe feyə, saŋ nə baa yə Yerōsalem ya gyi Wuribware-a-kya-anə-yəwə a ateese-o mfəŋ-ɔ, baa ɪnə ketə kemaa nə ɔɔ waa-ɔ.

46 Nə oo kiŋŋi ba Kana maŋ nə o bo Galileya sweere se-ɔ-rə mfəŋ nə ɔɔ dəe ba nkyu bo buruwi nta-ɔ. Saŋ amo-ɔ ɔbrese kə bo-rə nə ɔɔ ləe Kapaaniyum, mfəŋ nə mə gyi nyansə e lə-ɔ. ɔnyarə mə e waa asuŋ o sa owure nee. **47** Mə a nu feyə Yeesuu a ləe Yudeya ba Galileya-ɔ, nə ɔɔ yə mə ase ya kore mə feyə o sa a bo yə Kapaaniyum maŋ-nə na o ya kya mə gyi nə o lə o kpa a o wu-o sa mə.

48 Né Yeesuu a tawé gywii mò feyε, “Mone
ɔkemaa maa kɔoré mo o gyi, amo oo ḥu ato dabé na
akpenyeetó né mo e waa-ɔ pwεe.”

49 Né ɔbrɛsɛ-ɔ yε, “Mo nyaŋpε, ba a anε yø pwεe
na mo gyi-o dεe wu.”

50 Né Yeesuu a tawé gywii mò feyε, “Nare, fo
gyi-o e kpaare.” Né ɔbrɛsɛ-ɔ a kɔoré kɛtɔ né Yeesuu
a tawé-ɔ gyi, né oo kiŋji o yø pε.

51 Mò a kiŋji o yø pε-ɔ, né mò ayaafɔrε a gyanjaa
mò tawé gywii mò feyε, “Fo gyi-o maa sε o kpaare.”

52 Né oo bise bamɔ̄ sanj kɔŋkɔ né mò gyi amo a
kolɔ-ɔ a bɔ-ɔ. Né baa beŋjaa mò feyε, “Ndee mpase
né aŋjuafwii amo a yawé mò.”

53 Né kayaagyi-o mò sε a nyiŋji si feyε sanj kɔŋkɔ
amo dεe né Yeesuu a tawé gywii mò feyε mò gyi-o
e kpaare-ɔ nεe. Aneŋ se-ɔ, né mò aa mò asɛsε pεeε
a kɔoré Yeesuu gyi.

54 Amo-ɔ e gyε ato dabé nyɔsεpɔ né Yeesuu a
waa lee sanj né oo lee Yudeya sweerε sε ba Galileya
sweerε se-ɔ.

5

Aneŋ né Yeesuu a kya ɔnyarε kɔ kepare kɔ kεε-ɔ

1 Amo-ɔ pεeε kamεε-ɔ, né Yeesuu a yø Yerɔsalεm
maŋ-nɔ, a lee feyε sanj amo-ɔ Yudaa awuye de
kigybεe kɔ. **2** Kepare kɔ mɔ bɔ Yerɔsalεm maŋ-nɔ,
né ki de nkyu, kε maa kideŋbee né baa pwεe bɔ
muruwaa maŋ-ɔ kibunogyi kɔ né ba tεe kemo ε
Eṣanne Kibunogyi-o. Yudaa awuye e tεe nkyu
amo nεe feyε Betesada. Ki de abraŋdayε anuu bɔ
muruwaa kemo pεeε. **3** Abraŋdayε-ɔ-rɔ né atenapɔ
na agyabɔɔ na bamɔ né bamɔ ayaa na asareε a wu,
né bɔ maa taare a bɔ nare-ɔ pεeε da [bɔ gywii sanj

ne Wuribware kaboo e ba a o bo wure nkyu-o-ro-o.
 4 Ketə se ne bo gywii kепаре-ɔ ase-ɔ e gyε feyε
 saŋ kɔ Wuribware kaboo e lee soso na o bo waa
 kyuwuri kепаре-ɔ-rɔ. Mò ya waa kyuwuri-o aneŋ
 o yii-o, amo aləpo ne bo da da-ɔ, mò ne o gyε ηkpεe
 ya lwee nkyu-o-ro-o, amo mò kɔlɔgyi kemaa ne o
 lɔ-ɔ a lowε puri amo-rɔ].

5 Saŋ amo ɔnyare kɔ mo da mfεŋ dεε, ne oo lo nsu
 adusa na mburuwa. 6 Yeesuu a ḥu mò-ɔ, ne oo kyɔ
 pini feyε oo di mfεŋ kyee, ne oo bise mò feyε, “Fø e
 kpa feyε fo kpaare aaa?”

7 Ne ələpo-ɔ a lee kanɔ feyε, “Mo nyaŋpe, Wurib-
 warε kaboo-ɔ ya bo waa kyuwuri nkyu-o-ro lowε,
 moŋ de ɔkɔ ne o taa mo a o bo waa nkyu-o-ro-o.
 Amaa mo fɔnfɔŋ e maa se mo e yo, amo ɔkɔ a bo
 kyoŋ mo se gyε ηkpεe ya lwee nkyu-o-ro.”

8 Ne Yeesuu a tɔwε gywii mò feyε, “Koso, taa fo
 kraŋ na fo nare.” 9 Puri amo-rɔ ne oo kpaare, ne oo
 taa mò kraŋ, ne oo nare o yii.

Kake nsi amo mo gyε kukyure kake. 10 Ne Yudaa
 awuye abresε ko a tɔwε gywii ɔnyare ne Yeesuu a
 kya mò-ɔ feyε, “Ndoo gyε kukyure kake, amo se-ɔ
 fo moŋ de kpa feyε fo sɔrɔ kraŋ kake mo.”

11 Ne oo tɔwε gywii bamo feyε, “Nyare ne oo kya
 mo-ɔ ya tɔwε gywii mo feyε, ‘Taa fo kraŋ na fo
 nare.’”

12 Ne baa bise mò feyε, “Nsε ya tɔwε gywii fo feyε,
 ‘Koso taa fo kraŋ na fo nare?’”

13 Amaa ɔnyare ne Yeesuu a kya mò-ɔ moŋ nyi
 mò ne oo kya mò-ɔ, a lee feyε, ase-ε a kyɔ mfεŋ
 bwεetɔ se-ɔ, Yeesuu a lee o yii.

14 Amo kamεε-rɔ-ɔ, nε Yeesuu a nju mò Wuribware suŋkpa-ɔ, nε oo tɔwε gywii mò feyε, “Mbeyɔmɔ fo a kpaare, amoſe ſe-ɔ yɔwε ɛbɔyε kowaa. N gyε anεŋ, kɔtɔkɔ e waa fo na kɔ kyo kεmo-ɔ.” **15** Nε ɔnyare amo a lεe mfeŋ ya tɔwε gywii Yudaa awuye amo feyε Yeesuu ya kya mò.

16 Anεŋ ſe-ɔ, bɔ lεe anεŋ nε Yeesuu a kya ɔkɔ kukyure kake-o si, nε baa lεe ba tɔraa mò bweetɔ.

17 Nε Yeesuu a tɔwε gywii bamɔ feyε, “N ſe i sun asuŋ saŋ kεmaa, amoſe ſe-ɔ mo-ɔ mo i sun saŋ kεmaa.” **18** Aſeŋ mɔ nε oo tɔwε-ɔ a sa nε Yudaa awuye abrεſe a pee akatɔ feyε bɔ mɔ mò. N gyε sa nε bɔ yε oo kye bamɔ mbraa nε n yere bɔ sa

kukyure kake-o wɔrε nεe, amaa oo bεe tɔwε feyε Wuribware e gye mò ſe, amo-ɔ e kaapo feyε mò aa Wuribware ta nεe.

Keyaaleŋ nε Wuribware mò gyi-o de-o

19 Nε Yeesuu a kya ſe o bεŋħaa bamɔ feyε, “Mo i gyi mɔnε kaseŋtiŋ feyε mo, Wuribware mò gyi-o, maa taare a n waa kεtɔ kεmaa mo eyε ſe. Mo e waa kεtɔ kεmaa ne mo i nju feyε n ſe e waa-ɔ nεe. Kεtɔ nε n ſe e waa-ɔ ne n gbaa mo e waa, **20** a lεe feyε n ſe e kpa mo aſeŋ, nε o kaapo mo kεtɔ kεmaa ne mò fɔŋfɔŋ e waa-ɔ. N ſe e kaapo mo atɔ dabε dabε a n waa na a kyo amo-ɔ, na a kpeŋ mɔnε pεeε eyεe. **21** Feyε anεŋ nε Wuribware i kyiŋji bamɔ nε baa wu-o, na o bεe sa bamɔ nkpaa na kukyure nε a moŋ de kεe-ɔ, anεŋ dεe nε mo, mò gyi-o, i kyiŋji ɔkεmaa nε o pre mo-ɔ a n lεe lowi-ro, na n sa mò anεŋ a nkpaa-ɔ. **22** N ſe fɔŋfɔŋ maa gyi aſeŋ o bu ɔkɔ kεpɔ, amaa oo sa mo kpa na keyaaleŋ feyε mo e gye nε m bɔ gyi aſeŋ, na m bu kεpɔ. **23** Wuribware a

waa amo-ɔ nēe a asesɛ pɛɛɛ nya bu mò gyi-o feyɛ aneŋ nē ba bu mò-ɔ. Amosɛ-ɔ ɔkemaa nē ɔ maa bu mo, Wuribware mò gyi-o, maa bu Wuribware nē oo suŋ mo bɔ kyoŋwe-ɔ nēe.

24 Mo i gyi monɛ kaseṇtiŋ fɛyɛ ɔkemaa nē o nu mo aseŋ, nē ɔ kɔɔrɛ mò nē oo suŋ mo-ɔ o gyi-o ɛ nya ɣkpa na kukyure nē a moŋ de kɛɛ-ɔ. Kaseṇtiŋ si o de aneŋ a ɣkpa-ɔ lēe saŋ nē ɔɔ kɔɔrɛ mò gyi-o. Wuribware maa bu mò nē ɔɔ kɔɔrɛ mò gyi-o kepɔ. **25** Mo i gyi monɛ kaseṇtiŋ fɛyɛ asesɛ nē bɔ te mbeyəmɔ-ɔ du nēe fɛyɛ bamɔ nē baa wu-o. Amaa saŋ ɛ ba, saŋ amo a kyɔ fo gbaa, fɛyɛ, bamɔ ya nu aseŋ nē mo, Wuribware mò gyi-o, ɛ tɔwɛ-ɔ, nē bamɔ ya kɔɔrɛ gyi, ba nya ɣkpa popwɛɛ. **26** Wuribware ɛ gyɛ ɣkpa na kukyure nē a moŋ de kɛɛ-ɔ kuŋu, aneŋ dɛɛ nē ɔɔ sa nē mo, mò gyi-o, gbaa a kii ɣkpa na kukyure amo kuŋu. **27** Nē ɔɔ sa mo, mò gyi-o, kpa fɛyɛ n gyi asesɛ aseŋ, na m bu bamɔ kepɔ bɛɛɛ kɛbɛŋ, a lēe fɛyɛ n gyɛ dimaadi mò gyi-o dɛɛ nēe.

28-29 Amosɛ sɛ-ɔ mone ma sa a amo-ɔ kpeŋ monɛ eyɛɛ. Saŋ ko ɛ ba nē bamɔ nē baa wu-o pɛɛɛ i nu mo bɔrɛ, na bɔ lēe bamɔ agyeranta-rɔ ba, na bɔ ma lɛɛ wu. Bamɔ nē baa waa itimaa-o ɛ nya kukyure, na bamɔ nē baa waa ɭbɔyɛ-ɔ mo kɔɔrɛ bamɔ kepɔ kakɔka.”

Yeesuu ayerɛrɔpo

30 Nē Yeesuu a kya sɛ tɔwɛ fɛyɛ, “Ma taare a ŋ waa kɛtɔ kemaa mo eyɛɛ se. Mo i gyi aseŋ aneŋ nē n sɛ a kaapo mo-ɔ nēe, amosɛ sɛ-ɔ mo i bu kepɔ bɛɛɛ kɛbɛŋ kpa se nēe. Bo lēe fɛyɛ n gyɛ kɛtɔ nē mo

fɔ̄nfɔ̄n e kpa-ɔ n̄e m̄o e waa, amaa k̄tɔ n̄e m̄o n̄e oo suŋ m̄o-ɔ e kpa-ɔ wɔ̄r̄e n̄e m̄o e waa.

³¹ Feyε ɔk̄o k̄ȳɔ o m̄oŋ gyε ηkp̄εε b̄o t̄w̄e m̄o aseŋ nee, weetee m̄o a ba m̄o e t̄w̄e m̄o-ɔ, m̄one e t̄w̄e nee fεye sεye m̄oŋ b̄o-r̄o n̄e a kaapo fεye a gyε kasεntiŋ nee. ³² Amaa ɔk̄o d̄εε o b̄o-r̄o n̄e o o t̄w̄e m̄o aseŋ gywii m̄one, m̄o e gyε Yohanee Osuubəp̄o-ɔ. N̄ nyi fεye aneŋ n̄e o o t̄w̄e m̄o aseŋ-ɔ m̄oŋ gyε kayeba nee. ³³ M̄one a k̄ȳɔ suŋ mb̄ɔ bo kyoŋwe Yohanee ase fεye b̄o ya bise m̄o m̄o aseŋ. M̄o-ɔ m̄o a t̄w̄e s̄es̄e n̄e n̄ gye-ɔ gywii m̄one. ³⁴ Amaa n̄ gyε s̄es̄e dimaadi n̄e m̄o e kpa fεye o yεre m̄o-r̄o na m̄on' ηu fεye m̄o at̄o k̄ekaapo-ɔ gyε kasεntiŋ nee. M̄o e t̄w̄e amo-ɔ nee a Wuribware nya morɔwε m̄one. ³⁵ Yohanee d̄εε o du nee fεye fetiri ne ɔk̄o a kyanjε, n̄e o laŋjε-r̄o bweetɔ-ɔ. Katin k̄o-ɔ-r̄o-ɔ m̄one akat̄o a gyi aneŋ n̄e m̄one a ηu m̄o kelaŋjεr̄o-ɔ se-ɔ.

³⁶ Amaa n̄ de at̄o k̄o n̄e a yεre m̄o-r̄o, n̄e a k̄oŋ a kyoŋ aneŋ n̄e Yohanee yεre m̄o-r̄o-ɔ, at̄o n̄e m̄o e waa-ɔ e gyε at̄o n̄e n̄ se a sa m̄o fεye η waa-ɔ. Amo e gyε ne a t̄w̄e m̄o aseŋ, ne a kaapo fεye Wuribware ya suŋ m̄o. ³⁷ Ne n̄ se Wuribware n̄e oo suŋ m̄o-ɔ gbaa a t̄w̄e m̄o aseŋ. N̄ gyε fεye m̄o e kaapo fεye m̄one a nu m̄o b̄ore, bεεe m̄one a ηu m̄o akat̄o-r̄o nee. ³⁸⁻⁴⁰ Amaa k̄tɔ n̄e m̄o e kaapo-ɔ e gyε fεye n̄ se Wuribware a sa n̄e baa kyoreε m̄o aseŋ b̄o waa abwareseŋ wɔ̄r̄e-ɔ-r̄o. θɔŋ, wɔ̄r̄e k̄oŋk̄o-ɔ d̄εε-r̄o n̄e m̄one i suye nεenεε, na m̄on' nya ηu aneŋ n̄e m̄one e nya ηkpa na kukyure n̄e a m̄oŋ de kεε-ɔ. Amo pεεe gbaa m̄one maa k̄oŋr̄e abwareseŋ-ɔ m̄one i gyi. K̄tɔ n̄e k̄e e kaapo fεye m̄one maa k̄oŋr̄e amo m̄one

i gyi-o e gyε feyε mone a kine mo ne Wuribware a sun mone ase-ɔ. A leε feyε mone moŋ tεε ḥu feyε abwareṣen wore-ɔ-rɔ baa kyoree feyε Wuribware i sun mo mone ase. Mo-ɔ mo e gyε ne mo e taare a n sa mone nkpa na kukyure ne mone i buwi mone e kpa-ɔ, amaa mone a kine.

⁴¹ To, n gyε feyε mo e kpa a mon' kyorɔ mo nee. ⁴² Amaa η nyi asesε suyo ne mone gyε-ɔ, mone maa kpa Wuribware mone nkpon-ɔ-rɔ. ⁴³ N se keyaalən-nɔ ne mo a ba, amaa mone maa kpa a mon' kɔɔrε mo gyi. Amaa ɔkɔ ya ba mò fɔŋfɔŋ keyaalən bo ba feraa, mone e kɔɔrε mò a mon' gyi. ⁴⁴ Mone e kpa feyε mon' dεe kyorɔ abεε, amaa mone maa kpa feyε Wuribware ne mò wore kpeŋ e bo-rɔ-ɔ kyorɔ mone. Amo e gye ketɔ se ne mone maa taare a mon' kɔɔrε mo aseŋ-ɔ gyi-o.

⁴⁵ Mone ma kan fa feye mo e gyε ne mo e tɔwε mone kunju si ɛbɔyε a n gywii n se. Wuribware mbraa wore ne anε ɔdεdaapɔ Mosis a kyoree-ɔ ne mone a taa mone temaa pεεε bo dəŋjə se-ɔ e gyε ne o porɔ mone. ⁴⁶ Mone a deε kɔɔrε Mosis gyi nee-ɔ, weetee mone a kyɔ kɔɔrε η gbaa mo gyi, a leε feyε mò ya kyoree mo aseŋ. ⁴⁷ Amaa mone a moŋ kɔɔrε ketɔ ne Mosis a kyoree-ɔ gyi-o si-o, mone maa taare a mon' kɔɔrε ketɔ ne mo e tɔwε-ɔ gyi.”

6

*Anεn ne Yeesuu a sa asesε nkpeŋ nnuu ateese-o
(Matiyo 14.13–21; Maak 6.30–44; Lukas 9.10–17)*

¹ Amo kamεε ne Yeesuu a ya tεŋ Galileya kεpare dabε-ɔ-rɔ. Kεpare dabε mo deε ne ba tεε ε

Tibeeriyas. ² Né asesé biribiri a kpawé gya mò se, a leé feyé baa ሥ mò akpenyeetó né oo waa bo kya asesé né ba lɔ-ɔ. ³ Né Yeesuu na mò agyasepo-ɔ a dee kebèe kó kafwéé ya kyéna ba kyure. ⁴ Sanj né Yudaa awuye i gyi Wuribware-a-kya-ané-yawé a ateeese-o a tɔ-rɔ.

⁵ Né Yeesuu a deeré muruwaa, né oo ሥ feyé asesé biribiri e ba mò ase. Amosé se-ɔ né oo bise Filipo feyé, “Mfene né ané e boró a ané nya ateeese ne a fo asesé demanjé mɔ, na ané sɔɔ sa bamo?” ⁶ Yeesuu a tawé amo-ɔ née a o bo kya Filipo-ro kée. Kasenjtin si mò-ɔ mɔ kya o nyi anej né o waa-ɔ.

⁷ Né Filipo a tawé gywii mò feyé, “Hareé akemaa e nya mbegyee mbegyee gbaa, bamo ya ba siidii nkpeñ ሥnyo (GHC 2,000) bo sɔɔ bodobodoo, o maa fo bamo.”

⁸ Né mò agyasepo-ɔ ɔkó né ba teé mò ε Andruu, né o gye Simøn Peetroo mò tire-o ye, ⁹ “Kanyañsæe kó e gye né o bo mfœ̄e né o de bodobodoo agyi anuu na እkiñgi ngingyii ሥnyo-ɔ. Amo-ɔ e fo asesé demanjé mɔ aaa?”

¹⁰ Né Yeesuu a tawé gywii mò agyasepo-ɔ feyé, “Mon'sa a asesé-ɔ kyéna.” Efa mɔ bo mfœ̄ñ bweetó. Né asesé a kyena kyena efa-ɔ se. Fo ya karé anyare né bo bo mfœ̄ñ-ɔ wɔrè bo bo nkpeñ nnuu. ¹¹ Né Yeesuu a taa bodobodoo-o, né oo sa Wuribware aŋsæ wéé se, né oo ke-ro sa asesé né bo te mfœ̄ñ-ɔ. Anej dee né oo waa እkiñgi-o mɔ. Né bodobodoo-o na እkiñgi-o a waa kókyo.

¹² Bamo pées a gyi anej né ba taare-ɔ. Sanj né baa gyi kponé-ɔ, né Yeesuu a tawé gywii mò agyasepo-ɔ feyé, “Mon' swii mpupuriasee, mone

ma sa a n twēe.” ¹³ Né baa swii bodobodoo mpupuriasee-ɔ, né ŋ ya bɔrɔ ake kudu anyo.

¹⁴ Asesɛ ne bo bo mfɛŋ-ɔ a ŋu akpɛŋyeetɔ ne Yeesuu a waa-ɔ, ne bo ye, “Kasenṭij si ḥnyare mɔ gye Wuribware kyaamɛe ne ane ɔdɛdaapo Mosis ye o ba kaye mɔ-rɔ-ɔ nee.” ¹⁵ Yeesuu a nyi feyɛ baa waa sira a bo bo kra mɔ keyaaleŋ se bo gyi kuwure-o si-o, ne o bɛe o yii abe-e-rɔ mɔ wɔre.

*Aneŋ ne Yeesuu a narę nkyu si-o
(Matiyo 14.22–33; Maak 6.45–52)*

¹⁶ Kedeepwɛta a fo-ɔ, ne Yeesuu agyasepo-ɔ a ba nkyu-ro. ¹⁷ Ne baa lwee koree-ɔ, ne baa kinŋji yo kamɛɛ-rɔ ya teŋ kepare dabe-ɔ-rɔ Kapaaniyum a kebegya-ɔ. Kanye a fo na Yeesuu moŋ tɛe ba mɔ agyasepo-ɔ ase. ¹⁸ San amo-ɔ, awfii dabe ko mɔ e waa na a da alaŋkpare. ¹⁹ Mɔ agyasepo-ɔ mɔ a pare waa emayere esa bo yo ena-rɔ-ɔ, ne baa ŋu Yeesuu naa nkyu si o ba mfɛŋ ne koree-ɔ bo-ɔ. Ne kufu a nya bamo. ²⁰ Mfɛŋ ne Yeesuu a tɔwɛ gywii bamo feyɛ, “Mo nee! Moŋe ma sa a kufu nya moŋe.” ²¹ Mfɛŋ ne baa taa mɔ wɔre se waa koree-ɔ-rɔ. Bamo a taa mɔ waa-rɔ-ɔ, a moŋ kyee ne baa dan kideŋbe si mfɛŋ ne ba yo-ɔ.

Aneŋ ne asesɛ a buwi kpa Yeesuu-o

²² Kaye ŋke-o, asesɛ biribiri a ba Galileya kepare dabe a nnoŋ a boŋbe-ɔ ba buwi ba kpa Yeesuu, a lee feyɛ ndee baa ŋu aneŋ ne Yeesuu a taa bodobodoo, sa Wuribware aŋse wee se, ne oo ke-ro sa asesɛ, ne baa gyi-o. Amaa bo moŋ ŋu mɔ ndɔo. Ne baa nyinŋji si feyɛ, Yeesuu na mɔ agyasepo-ɔ, bamo a pare bo dan mfɛŋ a kideŋbe-o si-o, koree koŋko wɔre ne baa bo ba. Ne baa ŋu feyɛ

ndəə kɔrəe-e-ɔ mɔŋ lεe ɔ bɔ-rɔ. Nε baa pini feyε n gye Yeesuu na mò agyasəpo-ɔ gye nε bɔ yii, ɔ mɔŋ tii bamɔ sε saŋ nε baa yɔ-ɔ. ²³ Ekorere ne e ya lee Tibeeriyas maŋ-no-ɔ ɛkɔ a bɔ danj mfəŋ nε Yeesuu a sa nε bodobodoo amo a waa kɔkyɔ-ɔ. ²⁴ Asəsə amo a ɣu feyε Yeesuu na mò agyasəpo-ɔ mɔŋ bɔ-rɔ-ɔ, nε baa lwē ekoree-e-ɔ-rɔ yɔ Kapaaniyum maŋ asε ba buwi ba kpa Yeesuu.

Yeesuu e gye bodobodoo ne ɔ sa ɳkpa-ɔ

²⁵ Asəsə amo a teŋ kεpare dabe amo-ɔ, nε baa ɣu Yeesuu mfəŋ, nε baa bise mò feyε, “Okaapopo, nsanj mo nε fo a ba mfəe?”

²⁶ Nε Yeesuu a tɔwε gywii bamɔ feyε, “Mɔ i gyi mɔnε kaseṇtiŋ feyε, kεtɔ sε nε mɔnε i buwi mɔnε e kpa mɔ-ɔ e gye feyε mɔnε a gyi bodobodoo-o kpɔnε. Amaa n gyε sa nε mɔnε a ɣu akpeñeyεetɔ nε mɔ a waa-ɔ sε nε mɔnε gya mɔ se. ²⁷ Mɔnε ma tɔraa mɔnε eyεe suŋ kusuj mɔnε e kpa ateese nε mɔnε i gyi kaye mɔ-rɔ, nε a maa kyee na a gyo-o. Amaa mɔn' suŋ kusuj kpa ateese nε a maa gyo, ne a sa ɳkpa na kukyure nε a mɔŋ de kεe-ɔ. Ateese mɔ nε a sa ɳkpa na kukyure nε a mɔŋ de kεe-ɔ, mɔ, dimaadi mò gyi-o, de a m bɔ sa mɔnε, a lεe feyε n se Wuribware ya sa mɔ aneŋ a keyaalen-ɔ.”

²⁸ Nε baa bise mò feyε, “Kusuŋ mɔ nε ane waa na kε prε Wuribware?”

²⁹ Ne Yeesuu a lee kanɔ feyε, “Kusuŋ ne Wuribware e kpa feyε mɔn' waa-ɔ e gye feyε mɔn' kɔɔrε mò nε oo suŋ mò bɔ kyoŋwε-ɔ gyi.”

³⁰ Nε baa lee kanɔ feyε, “Ntεtɔ nε fo e waa na a kpeŋ ane eyee, na ane yεrε aneŋ sε bɔ kɔɔrε fo gyi? Tɔwε gywii ane. ³¹ Saŋ nε Mosis na ane

nana-ana te kimukee-ro-o, baa d^{ee} gyi ateese n^e ba t^e e manaa (kaase^e e kaapo^o fey^e Nt^tet^t-n^ee?), fey^e ane^j d^{ee} n^e baa kyor^{ee} abware^e w^ore^e-ɔ-r^o fey^e,

‘O sa n^e ateese a lee^e s^os^o ba kaase^e n^e baa gyi.’ ”*

32 N^e Yeesuu a t^tw^e gywii bam^o fey^e, “N gye Mosis f^onf^fon ya sa m^on^e ateese amo^o. Aa lee^e Wuribware^e ase nee. Na kase^tti^j si, ateese amo^o mo^j gye ateese n^e aa lee^e s^os^o ba kaase^e n^e mo^o e t^tw^e amo^o ase^j-ɔ. Amaa n^e e gye n^e o sa m^on^e ateese kase^tti^j n^e aa lee^e Wuribware^e se-ɔ. **33** Ateese n^e Wuribware^e e sa m^on^e-ɔ e gye mo^o n^e oo su^j lee^e Wuribware^e se fey^e o bo^o sa kaye^e mo^o-r^o a ase^ese-ɔ nkpa na kukyure n^e a mo^j de kee-ɔ.”

34 N^e baa t^tw^e gywii Yeesuu fey^e, “An^e nyanje^e, amo^o feraa, sa ane^e ateese amo^o kake^e k^temaa.”

35 N^e Yeesuu a t^tw^e gywii bam^o fey^e, “Mo^o e gye ateese n^e a sa nkpa na kukyure amo^o. Okemaa n^e o ba mo^o ase^j-ɔ, akon^o maa nya mo^o p^eee. N^e okemaa n^e o k^tore^e mo^o o gyi-o, burufo maa nya mo^o p^eee.

36 To, mbey^om^o mo^o a t^tw^e gywii m^on^e fey^e m^on^e a nyu mo^o, amaa m^on^e maa k^tore^e mo^o a mo^o' gyi.

37 Okemaa n^e n^e a sa mo^o-ɔ e ba mo^o ase^e. Ma gya mo^o a m bo^o kyo^jwe^e daa. **38** A lee^e fey^e, mo^j lee^e s^os^o ba nee a m bo^o waa mo^o f^onf^fon kepre^e se k^tot^tko, amaa mo^o a ba nee a m bo^o waa amo^o n^e a pre^e mo^o n^e oo su^j mo^o bo^o kyo^jwe^e-ɔ. **39** K^tet^t n^e mo^o n^e oo su^j mo^o-ɔ e kpa-ɔ e gye fey^e ase^e p^eee n^e o bo^o waa mo^o kesare^e-r^o-ɔ, bam^o okemaa maa ka^j fo^o mo^o se, na n^e kyi^jni bam^o p^eee baa nkpa-r^o kake^e nsi n^e kaye

---

* **6:31** Kele^e Igyipiti 16.4; Nihimiya 9.15; Kili^j 78.24-25.

mə e gye kεε-ɔ. **40** Ketə nə n sə e kpa-ɔ e gye feyε bamə ɔkəmaa nə o dēere mə, Wuribware mə gyi-o, nə o kɔɔrə mə o gyi-o e nya ɳkpa na kukyure nə m moŋ de kεε-ɔ, na n kyiŋni mə ləe lowi-ro kake nsi nə kaye mə e gye kεε-ɔ.”

41 Nə Yudaa awuye abresə nə baa nu mə aseŋ-ɔ iduŋ a fwii, nə baa tεε feyε Yeesuu a tɔwε feyε, “Mə e gye ateeese nə aa ləe soso ba kaase-ɔ.” **42** Nə baa tɔwε feyε, “Nyare mə, n gye Yosef mə gyi nə ba tee mə ε Yeesuu-o nəe bεεε? Anə nyi mə sə na mə nyi. Nə emene sə nə mbeyəmə o ye o o ləe soso ba nəe?”

43 Nə Yeesuu a lee kano feyε, “Mon! yɔwε ketεε. **44** N yε εεε ɔkɔ maa taare a o ba mə ase, amo n sə nə oo suŋ mə bə kyoŋwe-ɔ a baa mə mə ase, na n kyiŋni mə a o ba ɳkpa na kukyure-ro kake nə kaye mə e gye kεε-ɔ. **45** Wuribware akyaamεε boko a kyoreε bə waa abwareseŋ wɔre-ɔ-rə feyε, ‘Wuribware e gye nə o kaapo ɔkəmaa.’* ɔkəmaa nə o nu n sə aseŋ, nə o suye a o ləe mə ase-ɔ e ba mə ase. **46** Monə ma fa feyε n yε ɔkɔ a kyə ɳu n sə, amo mə nə mə a lee n sə ase ba sweere mə se-ɔ wɔre ya ɳu mə. **47** Mə i gyi monə kaseŋtij feyε, ɔkəmaa nə o kɔɔrə mə o gyi-o e nya ɳkpa na kukyure nə a moŋ de kεε-ɔ. **48** Mə e gye ateeese nə a sa ɳkpa-ɔ. **49** Monə nana-ana a gyi ateeese nə aa ləe soso ba kaase saŋ nə bə te kimukee-ro-o, amaa a moŋ sa nə baa kyəna nsu pεεε. **50** Amaa ateeese kaseŋtij nə aa ləe soso ba kaase-ɔ, aneŋ a ateeese-ɔ, ɔkəmaa nə o gyi amo-ɔ maa wu. **51** Mə e gye ateeese nə aa ləe soso ba kaase-ɔ. ɔkəmaa nə o gyi ateeese mə-ɔ kakyəna na kukyure moŋ de kεε. Ateeese nə

---

* **6:45** Isaya 54.13.

n de mo e sa mò-o e gye mo koyowəregyi. N de mo koyowəregyi mo e sa asese né bo te kayem-rɔ-o na bo nya nya nkpa na kukyure né a moj de kee-e-o.”

⁵² Né bamo né baa nu asej né o təwé-o iduŋ a fwii, né bamo wore wore a gyiiri ikii feyε, “Emené né onyare mo e waa a o taa mò koyowəregyi sa ané a ané gyi feyε ateese?”

⁵³ Né Yeesuu a təwé gywii bamo feyε, “Mo i gyi moneé kasentiŋ feyε moneé e moj gyi mo, dimaadi mò gyi-o, koyowəregyi feyε ateese-o, né moneé e moj nuu mo mbogya, amoferaa moneé maa nya nkpa. ⁵⁴ Okemaa né o gyi mo koyowəregyi feyε ateese, né o nuu mo mbogya-o de nkpa na kukyure né a moj de kee-e-o, na n kyinŋji mò leel lowi-ro kake né kaye mo e gye kee-e-o. ⁵⁵ A lee feyε mo koyowəregyi e gye ateese kasentiŋ-o, né mo mbogya mo e gye nta kasentiŋ-o. ⁵⁶ Okemaa né o gyi mo koyowəregyi feyε ateese, né o nuu mo mbogya-o e kyena mo kakponɔ-rɔ, na moj mo n kyena mò kakponɔ-rɔ. ⁵⁷ N sé Wuribware ya sun mo bo kyoŋwe. Né mò a ma wu peee-e-o sé-o, n gbaa n de nkpa amo né o de-o. Anej dee né okemaa né o gyi mo koyowəregyi feyε ateese-o e kyena, na o ma wu peee-e. ⁵⁸ Amo-o e kaapo feyε mo koyowəregyi né n de-o e gye ateese né aa leel sosoɔ ba kaaseɔ kasentiŋ. A moj du neé feyε ateese amo né aa dee leel sosoɔ ba kaaseɔ kimukee amo-rɔ, né kake kemaa ané nana-ana a swii gyi-o, a leel feyε sanɔ kɔ bamo okemaa a bo wu. Amaa okemaa né o gyi ateese né n de mo e sa mò-o feraa e kyena nsu peee-e.”

⁵⁹ Saj né Yeesuu a yo kebwarekorekyan né ké bo Kapaaniyum maj-nó-o o kaapo kemɔ-rɔ-o né o təwé amo-o.

*Aseŋkparegyi n̄e a sa ŋkp̄a na kukyure n̄e a moŋ de
kεε-ɔ*

⁶⁰ Ases̄e biribiri n̄e bo gya Yeesuu si-o bok̄o a nu amo-ɔ, n̄e bo yε, “Aseŋ m̄ feraa bo lεŋ, ɔko maa taarē amo-ɔ a o gya se.”

⁶¹ Yeesuu a ɲu feyε baa tεε aseŋ amo se-ɔ, n̄e oo bise bam̄o feyε, “Mo aseŋ m̄ maa nya a a nu nee, bεεε? ⁶² Feyε mon̄e a ɲu mo, dimaadi m̄o gyi-o, a yo soso mfeŋ n̄e mo a lee ba-ɔ nee, weetee emen̄e ne mon̄e e waa? ⁶³ Mon̄e moŋ tεε nu kaas̄e feyε aseŋkparegyi n̄e mo a dεŋ tωwε gywii mon̄e-ɔ gyε kekpare ne kemo kaase e gye ŋkp̄a na kukyure n̄e a moŋ de kεε-ɔ. N gyε s̄es̄e koyowaregyi aseŋ ne mo e tωwε, amaa mo a kaapo mon̄e aneŋ ne Wuribwarē a kufwiine timaa-o e taarē a o sa mon̄e aneŋ a ŋkp̄a-ɔ nee. ⁶⁴ Amo pεεε gbaa mon̄e bok̄o maa kɔr̄e mo mon̄e i gyi.” Ket̄o se n̄e Yeesuu a tωwε aneŋ-ɔ e gye feyε o kyo o nyi bam̄o n̄e bo maa ba a bo bo kɔr̄e m̄o gyi-o, na m̄o n̄e o ba a o bo gyi m̄o kidiburo-o. ⁶⁵ Ne Yeesuu a kya se tωwε feyε, “Mfaanεε se n̄e mo a tωwε gywii mon̄e feyε ɔko maa taarē a o ba mo ase, amo n se a sa m̄o kpa feraa.”

⁶⁶ Amo-ɔ se-ɔ, n̄e ases̄e n̄e bo gya Yeesuu si-o bwεet̄o a kine m̄o se kegya.

⁶⁷ Amo se-ɔ, n̄e oo bise m̄o agyasepo kudu anyɔ-ɔ feyε, “Amo mon̄e m̄ mon̄e e kpa keleɛ mo ase aaa?”

⁶⁸ Ne Simoŋ Peetroo a lee kanɔ feyε, “Anε nyaŋpε, ɔko bεe o bo-rɔ n̄e ane gya m̄o se aaa? Daabii! ɔko moŋ bo-rɔ n̄e o tωwε aseŋkparegyi n̄e a kaapo ane ane n̄e ane e nya ŋkp̄a na kukyure n̄e a moŋ de kεε-ɔ, amo fo wɔre. ⁶⁹ A lee feyε ane san̄ ane e kɔr̄e fo ane i gyi, n̄e ane nyi feyε fo e

gye keyaaforé timaa nē Wuribware a lee suŋ bo kyōŋwē-ɔ.”

⁷⁰ Nē Yeesuu a lee kano feyε, “Mō e gye nē mo a lee mōne abee kudu anyɔ-ɔ feyε mōn' gya mo se, bεε? Amaa ɔko bo mōne-rɔ nē o gyε Ḍbɔnsam mō gyi.” ⁷¹ Yudas Kariyotinyi aseñ nē Yeesuu e tōwē-ɔ. Mō se mo e gyε Simən Kariyotinyi. Amaa a bo-rɔ feyε Yudas gyε Yeesuu agyasepo kudu anyɔ-ɔ ɔko, nē mō-ɔ mo i gyi mō kidiburo.

7

Yeesuu na mō tire-ana

¹ Amo-ɔ pεee kamεε-ɔ, Galileya sweere se nē Yeesuu a kya se o naa o kaapo, a lee feyε, mō ya narε Yudeya sweere se, mfεŋ a abreſε-ɔ i buwi a bo kpa mō a bo mɔɔ. ² Nē sañ a tɔ-rɔ feyε Yudaa awuye gyi Abwii-ro kεkyεna a kigybεe-ɔ.† ³ Nē Yeesuu mō tire-ana a tōwε gywii mō feyε, “Lee mfεe yɔ Yudeya na fo agyasepo nē bo bo mfεŋ-ɔ mo nya nju akpeŋyeetɔ nē fo e waa-ɔ. ⁴ ɔko nē mō kenyare a dee-ɔ mon de kemō nē o waa-ɔ o kwεerɔ. Amoſe-ɔ fo e taare a fo waa atɔ dabe, sa a kaye-rɔ asesε pεee gyii fo.” ⁵ Mō tire-ana fɔŋfɔŋ gbaa mon koɔrε mō gyi.

⁶ Nē Yeesuu a tōwε gywii bamō feyε, “Mō sañ mon teε fo. Amaa mōne feraa, mōne e taare a mon' yɔ ngyanjε-ɔ-rɔ sañ kemaa nē mone e kpa-ɔ. ⁷ Kaye-rɔ asesε maa kisi mōne, amaa m feraa, ba kisi mo, bo lee aneñ nē mo e tōwε atɔ nē baa waa nē a gyε ebɔye-ɔ mo i gywii bamō-ɔ se. ⁸ Mōne feraa, mon' narε ya gyi Abwii-ro kεkyεna a kigybεe-ɔ. M feraa, ma yɔ, a lee feyε a mon teε fo sañ nē mo e yɔ

a እንዳሸጠ ነው ይመስኝ.” ٩ ሆኖም ተወቃ ሰው ነው ከይነው
Galileya sweere ማረጋገጫ ነው እና ተወቃ ሰው ነው.

*Anęŋ ne Yeesuu a ya gyi Abwii-ro kękyena a
kigyibee-č*

10 Mò tire-ana a ya gyi Abwii-ro këkyëna a kigy-ibee-ɔ, ne Yeesuu mɔ a yo, amaa ɔ moŋ gya lamaŋ se yo, oo ywii yo nee. 11 Né Yudaa awuye abresɛ-ɔ i buwi ba kpa mò, né baa bise ngyanje-ɔ-rɔ asesɛ feyε, “Nkee mò?”

¹² Mò aseŋ sooo nè ba ɳwiini laman-ɔ-rɔ. Bamɔ boko yɛ, “C gye sesɛ timaa.”

Boko mō ye, "Daabii! Ḍonyare amo e penna asesee nee." ¹³ Amaa əkō moŋ taare tōwē mō kūnū si aseñ bo lee kawu si, a lee feyē bo sere Yudaa awuye abresē-ɔ.

14 Amo a fo nsena na bo lowe kigybée-č, ne Yeesuu a yo Wuribware sunkpa-č kabuno ya lee-č kaapo asesə abwareseň. **15** Ne aa kpeň Yudaan awuye abreše-č eyee bweeto, ne baa tōwē feyε, “Emene ne ḥonyare mo a waa o nyi ekaapo faanee, na o moŋ nya kekaapo lee ton kemaa?”

16 Ne Yeesuu a tɔwɛ gywii bamɔ̄ feyɛ, “Atɔ mɔ ne
mɔ̄ e kaapo-ɔ̄ moŋ leɛ mɔ̄ fɔŋfɔŋ ase, amaa aa leɛ
mò ne oo suŋ mɔ̄ bo kyoŋwe-ɔ̄ ase nee. **17** Okemaa
ne o sure si a ɔ̄ waa kɛtɔ ne Wuribware ɛ kpa-ɔ̄ i
pini feyɛ kɛtɔ ne mɔ̄ e kaapo-ɔ̄ a leɛ Wuribware
ase nee, bɛɛɛ mɔ̄ fɔŋfɔŋ keyaaleŋ ne n de mɔ̄ e waa.
18 Okemaa ne ɔ̄ sa seŋsa mò fɔŋfɔŋ keyaaleŋ se-ɔ̄ i
buwi ɔ̄ kpa kedabɛ na wuraa a ɔ̄ sa mò eyɛe nee.
Amaa mò ne ɔ̄ kpa kedabɛ na wuraa a ɔ̄ sa mò ne
oo suŋ mò-ɔ̄ de kaseŋtij, ɔ̄ maa ba ayeba. **19** Mone
e kyorɔ̄ Mosis ne ɔ̄ kyoreɛ Wuribware a mbraa-ɔ̄

bo sa mone-ɔ, amaa mone koŋkɔ gbaa moŋ gya mbraa-ɔ se. Né emené se nē mone e kpa a mon' mao mɔ?"

20 Né lamaŋ-ɔ a tɔwɛ gywii mò feyɛ, "Ibrisi te fo se. Nse e gyɛ nē o kpa a o mao fo?"

21 Né Yeesuu a lee kanɔ feyɛ, "Mo a kya ɔko kukyure kake née, nē aa kpeŋ mone pɛɛɛ eyee.

22 To, Mosis a sa mone Wuribware mbraa kɔ nē mone adedaapo a kyɔ gya se-ɔ, feyɛ bamɔ ya kowɛ kagyinyaŋsɛɛ, kake buruwasepo-ɔ bo tɛŋ mò kɔtweetu, na kake nsiŋ amo e gyɛ kukyure kake gbaa, bo ma kaŋ yɔwɛ. **23** Amosé se nē mone i de kpa feyɛ kukyure kake gbaa mon' tɛŋ kagyinyaŋsɛɛ kɔtweetu, na mone ma nya kye Wuribware a mbraa nē Mosis a kyoreɛɛ sa mone-ɔ, nē emené se nē mone iduŋ a fwii mo se feyɛ mo a kya sɛsɛ kayowɔre mumwii kukyure kake?

24 Mone ma kaŋ fa feyɛ kɛtɔ nē ɔko e waa-ɔ gyɛ ebɔyɛ, amaa mon' deere neenɛɛ kee pweɛ, nē mò e waa ebɔyɛ nē aaa, itimaa nē aaa, mone i ḥu."

Sɛsɛ suyo ne aseɛ e fa feyɛ Yeesuu gye-ɔ

25 Aseɛ nē bo bo Yerusalɛm maŋ-nɔ-ɔ bokɔ a nu aneŋ nē o tɔwɛ-ɔ, nē bo ye, "N gyɛ ɔnyare mɔ nē ane abresɛ e kpa a bo mao-ɔ oo? **26** Mon' deere mò a yere o sa seŋsa lamaŋ-nɔ, na bo moŋ tɔwɛ seyɛ bo kye mò. Bɛɛɛ aa waa feyɛ baa ḥu aneŋ nē o du-o, nē baa sure si feyɛ o gye Kristoo kasentij aaa? **27** Kristoo-o ya ba, ɔko maa pini mfɛŋ nē o lee a o ba-ɔ, amaa ɔnyare mɔ feraa ane nyi mfɛŋ nē oo lee-ɔ."

28 Saŋ nē Yeesuu bo Wuribware sunkpa a kabuno-o o maa se o kaapo-ɔ, oo nu aseŋ nē baa

təwə-ɔ, nə ɔɔ təwə keŋkeŋ feyε, “Mɔnε e fa feyε mɔnε nyi mɔ na mfεŋ nə mɔ a lεe-ɔ ɔɔ? N gyε mɔ fəŋfəŋ kεyaaleŋ se nə mɔ a ba. Mò nə oo suŋ mɔ-ɔ de kaseŋtiŋ, amaa mɔnε mɔŋ nyi mò. ²⁹ Amaa m fəraa, ŋ nyi mò, a lεe feyε mò ase nə mɔ a lεe, nə mò-ɔ mɔ ya bεe suŋ mɔ.”

³⁰ Nε baa kpa a bɔ kra Yeesuu, amaa bɔ mɔŋ taare kra mò, a lεe feyε mò saŋ mɔŋ tεe fo. ³¹ Amaa aseɛɛ-ɔ bɔkɔ a kɔɔrε mò gyi, nε baa tɔwe feyε, “Kristoo-o ya ba, o waa atɔ nε a kρεŋ eyee-ɔ a o kyɔŋ ɔnyarε mɔ amɔ-ɔ nε ɔɔ waa-ɔ ɔɔ?”

Aneŋ nε baa suŋ adeerɛsepo ko feyε bɔ ya kra Yeesuu-o

³² Saŋ nε Farisii awuye bɔkɔ a nu aseɛɛ-ɔ i ŋwiini Yeesuu kuŋu si aseŋ mɔ-ɔ, nε baa sa nε Wuribware aləŋŋɔpo abrɛse-ɔ a suŋ Wuribware suŋkpa a adeerɛsepo ko bɔ kyɔŋwε feyε bɔ ya kra Yeesuu.

³³ Nε Yeesuu a tɔwe gywii bamɔ feyε, “Mɔ e kyεna mɔnε ase a n kyee kafwεe pwεe na n dεe kiŋŋi yɔ mò nε oo suŋ mɔ-ɔ ase. ³⁴ Mɔnε saŋ mɔnε e ba a mon' bɔ buwi kpa mɔ, na mɔnε ma lεe ŋu mɔ, a lεe feyε mfεŋ nε mɔ e yɔ-ɔ, mɔnε maa taare a mon' yɔ mfεŋ.”

³⁵ Nε Yudaa awuye abrɛse-ɔ wɔrε wɔrε i bise abεe feyε, “Nε mfεnε nε o kpa a o yɔ, nε o yε anε maa lεe ŋu mò-ɔ nee? Amɔ o yɔ Griiki awuye emaŋ se a o ya kaapɔ anε aseɛɛ nε baa yɔ ya kyεna mfεŋ-ɔ na Griiki awuye-o abwareseŋ nee eεe? ³⁶ O yε anε i buwi a anε kpa mò, na anε ma ŋu mò, na anε ma taare a anε yɔ mfεŋ nε o yɔ-ɔ. Amɔ kaase e gyε emene?”

Nkyu nε n sa ŋkpa na kukyure nε a mɔŋ de kεe-ɔ

³⁷ Kigyiбee-ɔ kake lalalowę nę ka gyę kake dabę-ɔ, nę Yeesuu a kyuwi-ro, nę ɔɔ tawę kejken feyę, “Okemaa nę burufo de mò-ɔ, o ba mo ase bo nuu nkyu. ³⁸ Fęye anęn nę baa kyoree waa abwareseń wore-ɔ-rɔ, ‘Okemaa nę o kɔore mo o gyi-o, nkyu nę n sa nkipa-ɔ e lęe mò kakpono-ɔ-rɔ feyę boŋ nkyu-o.’ ” ³⁹ Aseň nę Yeesuu e tawę mfęe-ɔ gyę Wuribware a kufwiiňe timaa-o aseň nę bamo nę ba kɔore mò a bo gyi-o e nya-ɔ nee. Amaa sanj amo-ɔ bo moŋ tęe nya Wuribware a kufwiiňe timaa-o, a lęe feyę Yeesuu moŋ tęe yə Wuribware ase.

Anęn nę aseňe a gyiiri Yeesuu si ikii-o

⁴⁰ Lamaŋ-ɔ-rɔ aseňe-ɔ boko a nu feyę ɔɔ tawę amo-ɔ, nę bo yę, “Kasęntin si, onyare mo gyę Wuribware kyaamee nę Mosis a tawę feyę o ba-ɔ nee.”

⁴¹ Nę bamo boko mo yę, “N gyę anęn nee. Mò e gyę Kristoo nę Wuribware yę o sun a o bo kyoŋwe-ɔ.”

Amaa bamo boko yę, “N gyę Galileya sweere se nę Kristoo-o e lęe, ⁴² a lęe feyę baa kyoree waa abwareseń wore-ɔ-rɔ feyę Kristoo-o e lęe Owure Deefid kənana-rɔ, na Betelahem man nę baa kowę Deefid mò-rɔ-ɔ-rɔ.”

⁴³ Nę aseňe-ɔ a ke-ro ntuŋ ɻnyo ba gyiiri Yeesuu si ikii.

⁴⁴ Nę bamo boko e kpa a bo kra mò, amaa kasęntin si, bamo ɔko moŋ daborɔ mò.

⁴⁵ Adeerešepo-ɔ a kiŋji yə Wuribware aləŋŋo-po abreſe-ɔ na Farisii awuye-o ase-ɔ, nę baa bise bamo feyę, “Emenę nee, nę moŋe moŋ kra mò baa?”

46 Né adeéresepó-ɔ a lee kano feyε, “Okó moŋ tεε tōwε aseŋ timaa feyε aneŋ a ḥonyare mɔ.”

47 Né Farisii awuye-o a bise adeéresepó-ɔ feyε, “Amɔ ɔɔ pɛnna moŋe mɔ moŋe nεe eεe? **48** Moŋe nyi Farisii awuye na maŋ abrɛsε kɔ na baa kɔɔrε mò gyi aaa? Moŋe ɛ taare a moŋ' kyii bamɔ ɔkɔ kenyare aaa? **49** Asešε lan̄gyaŋ mɔ feraa nε baa kɔɔrε mò gyi-o moŋ nyi Wuribware a mbraa nε Mosis a kyoree bo beya-ɔ, amose-ɔ bamɔ nε Wuribware a da yii. Moŋe ma beŋŋaa bamɔ.”

50 Né Farisii awuye ɔbrɛsε kɔ nε ɔɔ dεe bɔ ɳu Yeesuu kanye ko-ɔ*, nε ba tεe mò ε Nikodeemus-o, a tōwε gywii mò kɔsɔbεε-anā feyε, **51** “Aneŋ nε anε mbraa-ɔ i gyi-o, anε maa taare a anε bu nyiŋkpasε kepɔ na anε moŋ nu mò kano-rɔ aseŋ, bεeε anε moŋ ɳu ketɔ nε ɔɔ waa-ɔ.”

52 Né bo ye, “To, fɔ gbaa fɔ a lεe Galileya swεerε se nee eεe? Fɔ ya suye abwareſen wɔrε-ɔ, fɔ i ɳu feyε Wuribware kyaamεe kɔ moŋ tεe lεe Galileya.”

8

ɔkyεe waareepo kɔ ne baa kra mò kanyarekpa-rɔ-ɔ

[**1**] Amɔ-ɔ pεeε kamεε-ɔ, nε ɔkεmaa yii mò lɔŋ-nɔ, nε Yeesuu a yɔ Mfɔ-Ayili kεbεe-ɔ se. **2** Kaye ɳke-o, nε Yeesuu a kiŋŋi yɔ Wuribware sunjkpa a kabuno-o. Nε asešε nε bo bo mfεŋ-ɔ pεeε a kpɔwε muruwa a mò, nε ɔɔ kyεna o kaapo bamɔ abwareſen. **3** Mò a bo mfεŋ-ɔ, nε Wuribware mbraa akaapopo na Farisii awuye bɔkɔ a baa ɔkyεe waareepo kɔ nε baa kra mò kanyarekpa-rɔ-ɔ Yeesuu ase. Né baa

---

* **7:50** Yohanee 3.1.

sa nē oo yere laman-j-o nsena Yeesuu ase. ⁴ Nē bo yε, “Okaapopo, anē a kra ɔkyee mō kanyarekpa-rō nēe. ⁵ To, anē nē mbraa nē Wuribware a bōrō Mosis si sa anē-j-e kaapo-j-e gyε feyε anē dayε ɔkemaa nē o waa anē a ato-j-abu mōo. Mbeyəmō emenē nē anē e waa? Anē e kpa a anē nu bo lēe fo ase.” ⁶ Baa tōwē amo-j-nēe, a bo nya nya Yeesuu kēbəye, na bo nya pōrō mō.

Amaa nē oo buñje o de kēsareegyi o kyoree sweere. ⁷ Bamō a yere mfεn-j-o, nē bo maa sē ba tōwē ba gywii mō feyε o lee kano mēnaj sa bamō na bo kēe. Nē oo kyuwi-ro, nē oo tōwē gywii bamō feyε, “Mōnē ɔkemaa nē o moj tēe waa bəyε-j-gyε nkpee tweē kibu bo da ɔkyee mō a nē kēe.” ⁸ Nē oo bēe buñje kyoree sweere.

⁹ Okyee a aporəpo-j-a nu amo-j, nē bamō pεee a brawε-rō akō akō akō bo yii. Abresε-j ya gye nkpee pwεe. Nē bamō pεee yii yōwē Yeesuu na ɔkyee-j wōrē, na o saj o yere laman-j-o akato-rō. ¹⁰ Nē Yeesuu a kyuwi-ro, nē oo bise ɔkyee-j feyε, “Nkēe bamō? Oko moj lee saj a o bu fo kēpō aaa?”

¹¹ Nē ɔkyee-j a lee kano feyε, “Mō nyaŋpε, oko moj lee o bo-rō.”

Nē Yeesuu yε, “To, m feraa, ma bu fo kēpō. Amosē-j narē, amaa lee ndōo bo yō, fo ma lee ya waa ebəye.”]

Yeesuu e gyε kaye-rō asesē kelanjjerō

¹² Nē Yeesuu a bēe sa seŋsa gywii Farisii awuye ne bo bo mfεn-j-feyε, “N du nēe feyε kelanjjerō nē kē e laŋjē-rō kē e sa kaye-rō asesē-j. ɔkemaa nē o gya mo sē-j-maa narē kibugyii-ro. Anē a sēsē-j

de kelañjerø nε ke e sa nkpa na kukyure nε a moŋ de kεe-ɔ.”

13 Ne Farisii awuye-o a tωwε gywii mò feyε, “Mbeyømø fø e tωwε fø fønføn eyεε se aseŋ nεe. Amose se-ɔ ane maa taare a ane kɔɔrε fø gyi.”

14 Ne Yeesuu yε, “N gye aneŋ nεe. Hareε mo e tωwε mo fønføn kuŋu si aseŋ gbaa, kεtø nε mo e tωwε-ɔ gye kaseŋtiŋ nεe, a lεe feyε n yi mfεn nε mo a lεe-ɔ, nε n yi mfεn nε mo e yɔ-ɔ. Amaa moŋ moŋ nyi mfεn nε mo a lεe-ɔ, na mfεn nε mo e yɔ-ɔ. **15** Mone feraa, mone e deerε kεmo nε ki te akatø se-ɔ nεe a mon' bo porø øko. Amaa m feraa n gye mo kusuŋ nεe feyε n gyi øko aseŋ. **16** Amaa mo a dεe gyi øko aseŋ nεe, weetee mo sεŋgyi-o gye kaseŋtiŋ, a lεe feyε n se nε oo suŋ mo bo kyonjwe kayε mɔ-rɔ-ɔ bo mo ase, o kya mo-rø. **17** Amose-ɔ, abεe anyɔ ya tωwε aseŋ na bamø øko kanø moŋ kwεe mò kɔsøbεe lee si, amo feraa mon' kɔɔrε gyi feyε bamø aseŋ-ɔ gye kaseŋtiŋ. Mone moŋ nyi feyε aneŋ nε mbraa nε Wuribware a bɔrø Mosis si sa ane-ɔ e kaapo-ɔ nee eee? **18** To, mo fønføn e tωwε mo kuŋu si aseŋ, nε n se nε oo suŋ mo-ɔ mo e tωwε mo kuŋu si aseŋ o bo tii si. Anε abεe anyɔ aseŋ maa baare a sa mone aaa?”

19 Ne baa bise mò feyε, “Nkeε fø se?” Ne Yeesuu a lee kanø feyε, “Mone moŋ nyi mo gbaa, saŋboto n se. Mone i nyi mo, amo feraa mone nyi n se.”

20 Mfaanee a aseŋ nε Yeesuu a tωwε gywii asεsε-ɔ Wuribware suŋkpa a kabuno mfεn nε bo de adakaa nε ba tweεtweε atanne ba waa-rɔ-ɔ yere-ɔ nεe. Amaa øko moŋ kra mò, a lεe feyε mò saŋ-ɔ moŋ tεe fo.

Mfəŋ ne Yeesuu yε o yɔ-ɔ

21 Nε Yeesuu a bεε tɔwε gywii bamɔ feyε, “Mɔ e lεe mfeε a n yɔ. Mɔnε i buwi a mɔn' kpa mo kpone, na mɔnε ma nju mɔ, na mɔnε ebɔyε sii mɔnε se a mɔn' taa bɔ wu. Mɔnε maa taare a mɔn' yɔ mfəŋ ne mɔ e yɔ-ɔ.”

22 Amoſe-ɔ ne Yudaa awuye abrɛsε-ɔ a tɔwε feyε, “O yε, anε maa taare a anε yɔ mfəŋ ne o yɔ-ɔ. Amo-ɔ e kaapo nee feyε o mɔɔ mò eyee aaa?”

23 Nε Yeesuu a lee kano feyε, “Mɔnε a lεe kayε mɔ-rɔ nee. Amaa m feraa, mɔn lεe kayε mɔ-rɔ nee.

24 Amoſe se ne mɔ a tɔwε gywii mɔnε feyε mɔnε ebɔyε i sii mɔnε se, na mɔn' taa bɔ wu. Mɔnε e mɔn kɔɔre gyi feyε mɔ e gyε ne n gyε feraa, mɔnε ebɔyε i sii mɔnε se, na mɔn' taa bɔ wu.”

25 Nε baa bise mò feyε, “Nsε ne fo e fa feyε fo gyε?” Nε Yeesuu a lee kano feyε, “N kyo mɔn tɔwε gywii mɔnε aaa? **26** N de aseŋ bweetɔ na n tɔwε bɔ lεe mɔnε ebɔyε se. Mò ne oo sunj mɔ-ɔ e gyε kaseŋtiŋ wuye, ne kεtɔ ne mɔ a nu lεe mò ase-ɔ wɔrε ne mɔ e tɔwε mɔ i gywii kayε-rɔ aseſe.”

27 Aſeſe ne baa nu mò aſe-ɔ mɔn nyi feyε mò se Wuribware ne o de. **28** Nε oɔ tɔwε gywii bamɔ feyε, “Mɔnε ya yase mɔ, dimaadi mò gyi-o, soso, mɔnε i nju feyε mɔ e gyε ne n gyε. Mfəŋ-ɔ, ne mɔnε i nju feyε ma waa kεtɔ kemaa mɔ fɔŋfɔŋ eyee se nee. Amaa mɔ e tɔwε kεtɔ ne n se a tɔwε ε n tɔwε-ɔ wɔrε nee. **29** Mò ne oo sunj mɔ-ɔ bɔ mɔ aſe, o mɔn yɔwε mɔ wɔrε, a lεe feyε mɔ e waa mò kepre ſan kemaa.” **30** Aſeſe ne baa nu feyε Yeesuu a tɔwε amo-ɔ bweetɔ a kɔɔre mò gyi.

Agyi na anya

31 Né Yeesuu a tɔwɛ gywii bamɔ nɛ baa koɔrɛ mò gyi-o feyε, “Mɔnɛ i de kɛtɔ nɛ mo e tɔwɛ-ɔ-rɔ, nɛ mɔnɛ e moŋ yɔwɛ-rɔ feraa, mɔnɛ e gyɛ mo agyasepo kaseṇtiŋ si nɛe. **32** Na mɔn' gyii kaseṇtiŋ-o, na mo kaseṇtiŋ kɛkaapo e sa a mɔn' nya mɔnɛ eyee.”

33 Né bamɔ bɔkɔ a lee kanɔ feyε, “Anɛ a lee Abraham kɛnana-rɔ nɛe. Anɛ kyɔ anɛ moŋ tɛe kii bɔkɔ anya. Né emenɛ sɛ nɛ fo e tɔwɛ e anɛ e nya anɛ eyee?”

34 Né Yeesuu a tɔwɛ gywii bamɔ feyε, “Kaseṇtiŋ nɛ mo i gyi mɔnɛ-ɔ feyε ɔkɛmaa nɛ o waa ebɔye-ɔ gyɛ ebɔye kɛnya nɛe. **35** Kenya ya kyee mò nyanyɛ aye kanɔ ɲkɛmaa, o maa kii ogyi, amaa ogyi feraa gyɛ ogyi nɛe bo yo na a moŋ de kɛe. **36** Amose sɛ-ɔ Wuribware mò gyi-o e gyɛ nɛ mò ya lee mɔnɛ lee ebɔye-rɔ feraa, kaseṇtiŋ si mɔnɛ e nya mɔnɛ eyee. **37** N nyi damenjanɛ feyε mɔnɛ e tɔwɛ kaseṇtiŋ feyε mɔnɛ a lee Abraham kɛnana-ɔ-rɔ nɛe. Amaa amo pɛɛɛ gbaa, mɔnɛ e kpa feyε mɔn' mɔɔ mo, a lee feyε mo aseŋkparegyi moŋ bo mɔnɛ ɲkponɔ-rɔ. **38** Mo e tɔwɛ kɛtɔ nɛ n sɛ a kaapo mo-ɔ nɛe, amaa mɔnɛ e waa kɛtɔ nɛ mɔnɛ sɛ a tɔwɛ gywii mɔnɛ-ɔ nɛe.”

39 Né baa lee kanɔ feyε, “Anɛ sɛ e gyɛ Abraham.”

Né Yeesuu yε, “Mɔnɛ dɛɛ mɔnɛ gyɛ Abraham mò gyi-ana kaseṇtiŋ nɛe, weetee mɔnɛ e waa kɛtɔ nɛ o waa-ɔ dɛɛ. **40** Kɛtɔ nɛ mo e waa-ɔ e gyɛ feyε n tɔwɛ kaseṇtiŋ nɛ mo a nu lee Wuribware ase-ɔ gywii mɔnɛ, amaa amo-ɔ pɛɛɛ gbaa, mɔnɛ e kpa feyε mɔn' mɔɔ mo nɛe. Abraham mɔ moŋ waa anɛŋ a ato mo. **41** Mɔnɛ e waa anɛŋ nɛ mɔnɛ sɛ a waa-ɔ nɛe.”

Né baa lee kanɔ feyε, “Wuribware wɔrε e gyε anε sε nε anε de-o, anε gyε mò gyi-ana kaseñtiŋ née.”

⁴² Né Yeesuu a tɔwε gywii bamɔ̄ feyε, “Wuribware dεe o gyε mɔnε sε kaseñtiŋ si née, weetee mɔnε e kpa mo aseñ, a lεe feyε mo a lεe Wuribware ase née ba mfεe. Moŋ ba mo fɔŋfɔŋ keyaaleñ sε née, amaa mò nε oo suŋ mo-ɔ keyaaleñ sε nε mo a ba. ⁴³ Né weetee ɻkee ntetɔ sε nε mɔnε maa nu kεtɔ nε mo e tɔwε-ɔ kaase-ɔ née? A du feyε mɔnε maa taare a mon' kɔɔrε mo aseñ nε mo e tɔwε-ɔ gyi née. ⁴⁴ Mone gyε mɔnε sε ɬbɔnsam mò gyi-ana née, amoſe-ɔ nε mɔnε e kpa a mon' gya kεtɔ nε kε e pre mɔnε sε-ɔ sε. Lεe atɔ kεmaa keleekaase-rɔ-ɔ, mɔnε sε gyε ɔmɔɔpo née, nε o moŋ tεe yεrε kaseñtiŋ a kεbegya-ɔ pεee, a lεe feyε kaseñtiŋ moŋ bo mò ase. Mò ya ba ayeba, o waa anεn nε o kyo o du-o née, a lεe feyε o gyε ɔyεbapo, mò e gyε ɻyεba pεee kuŋu. ⁴⁵ Amaa m fεraa, mo i gyi kaseñtiŋ née, amoſe sε nε mɔnε maa kɔɔrε mo mɔnε i gyi. ⁴⁶ Mone-rɔ nse e gyε nε o taare a o kaapo mo-rɔ feyε mo a gyi kεpɔ bo lεe ebɔyε kowaa sε? Mo ya tɔwε kaseñtiŋ gywii mɔnε, ntetɔ sε nε mɔnε maa kɔɔrε mo aseñ mɔnε i gyi? ⁴⁷ Okεmaa nε Wuribware e bo mò-ɔ i nu mò aseñ. Mone fεraa, n gyε Wuribware e bo mɔnε kpa kεmaa sε, amoſe sε nε mɔnε maa nu mo aseñ.”

Yeesuu na Abraham

⁴⁸ Né baa bise Yeesuu feyε, “A moŋ gyε kaseñtiŋ feyε fo gyε Samariyanyi, nε ibrisi ko te fo sε aaa?”

⁴⁹ Né Yeesuu a lee kanɔ feyε, “Ibrisi kεmaa moŋ te mo sε. Aseñ nε mo e tɔwε-ɔ e kaapo née feyε mo

i bu n s_e nee. Amaa m_on_e feraa m_on_e e saare mo nee. ⁵⁰ Ma buwi mo e kpa ok_o fey_e o bu mo k_edab_e nee. Amaa n s_e e gy_e ne o kpa fey_e o bonyaa mo. M_o e gy_e ne o gyi ase_s ase_n. ⁵¹ M_o i gyi m_on_e kase_tin_j fey_e ok_em_aa ne o gya mo k_ekaapo se-o maa wu daa.”

⁵² Ne baa t_ow_e gywii Yeesuu fey_e, “Mbey_am_a an_e nyi kase_tin_j fey_e ibrisi te fo se. Abraham a wu, ne Wuribware akyam_ee a wu, amaa fo feraa, fo e t_ow_e nee fey_e ok_em_aa ne o gya fo k_ekaapo-o se-o maa wu daa. ⁵³ An_e se Abraham a wu, amo fo e kpa a fo t_ow_e nee fey_e fo ky_a Abraham aaa? Ne Wuribware a akyam_ee-o m_a a wu. Nse ne fo e fa fey_e fo gy_e?”

⁵⁴ Ne Yeesuu a lee kan_a fey_e, “N d_ee_s n y_e m bu mo ey_ee k_edab_e nee, weetee mo kibu mo ey_ee-o mo_j de awaas_e k_em_aa. Ok_o ne o bonyaa mo-o e gy_e n se, m_od_ee ne m_on_e ye o gy_e m_on_e se. ⁵⁵ M_on_e mo_j nyi m_od_ee, amaa m feraa, n nyi m_od. M_o a d_ee t_ow_e fey_e mo_j nyi Wuribware nee, amo feraa mo i kii oyebapo fey_e m_on_e-o. Amaa n nyi m_od, ne n gya m_o kan_a se. ⁵⁶ M_on_e se Abraham akat_a a gyi fey_e o bo_j nu mo keba, ne oo nu fey_e mo a ba, ne m_od akat_a a gyi.”

⁵⁷ Ne baa t_ow_e gywii m_od fey_e, “Fo mo_j t_ee gyi nsu adunu, ne fo y_e fo a nu Abraham aaa?”

⁵⁸ Ne Yeesuu a lee kan_a fey_e, “M_o i gyi m_on_e kase_tin_j fey_e mo e gy_e ne n ky_a n gy_e pw_ee ne baa d_ee kowe Abraham.” ⁵⁹ Ne baa taa abu a bo twee bo da m_od. Amaa Yeesuu a kw_eer_a bam_o se s_ere lee Wuribware sun_kpa a kabuno-o mf_en.

9

Aneŋ ne Yeesuu a kya ɔnyare ko ne baa kowę mò tenapo-ɔ

¹ Yeesuu a naa ɔ yɔ-ɔ, ne oo ηu ɔnyare ko ne baa kowę mò tenapo-ɔ. ² Ne mò agyasepo-ɔ a bise mò feyε, “Okaapopo, nse ębɔye ya sa ne baa kowę ɔnyare mɔ tenapo? Aa lee mò fɔŋfɔŋ asɛ nee, bɛɛɛ mò akowepo ębɔye se aaa?”

³ Ne Yeesuu a lee kanɔ feyε, “Mò akatɔ kibwee-o moŋ lèe mò ębɔye se bɛɛɛ mò akowepo ębɔye se. Wuribware ya sa ne baa kowę mò tenapo, a lee feyε ɔ kpa a ɔ borɔ tenapo mɔ se lee mò keyaalen bo kaapɔ. ⁴ Kusun̄ amo ne Wuribware a suŋ mo bo kyɔŋwε feyε ŋ waa-ɔ nee. A saŋ a gyε mpase ne mo e waa n se kusun̄, amaa kibugyii ya ba, okɔ maa lεe taare a o suŋ kusun̄. ⁵ Mo a tεe m bo kaye mɔ-rɔ-ɔ, mo e gyε kaye-rɔ asɛsɛ kelaŋjεrɔ.”

⁶ Yeesuu a tɔwε amo-ɔ lɔwε-ɔ, ne ɔɔ tweε akyɔnε weε swεere, ne ɔɔ ba akyɔnε-ɔ bo pɔ ɛsε kafwεε, ne ɔɔ ba ɛsε-ɔ bo bure ɔnyare amo akatɔ. ⁷ Ne ɔɔ tɔwε gywii mò feyε, “Nare yɔ Silowam kεpare-rɔ ya fwεε fo akatɔ-rɔ.” Kenyare Silowam-o kaase e gyε Baa-suŋ-fɔ. Ne ɔnyare amo a ya fwεε mò akatɔ-rɔ, ne oo kiŋji ba, na mò akatɔ a buŋji.

⁸ Ne tenapo-ɔ akyenabεεpo na asɛsɛ ne baa dεε ηu mò pwεε ne amo-ɔ a dεε waa-ɔ a bise abɛɛ feyε, “N gyε tenapo ne ɔ dεε o te ɔ kɔre atɔ-ɔ nee eee?”

⁹ Boŋko yε, “Mò nee.”

Ne boŋko mɔ yε, “N gyε mò nee. ɔɔ lee mò nee.”

Ne ɔnyare-ɔ fɔŋfɔŋ yε, “Mo nee.”

¹⁰ Ne baa bise mò feyε, “Ntεtɔ nee ne mbεyɔmɔ fεraa fo kεe?”

11 Né oo lee kanø feyε, “Onyare né ba tée mò ε Yeesuu-o ya waa esε, né øø bo bure mò akatø, né øø tøwø gywii mò feyε η yø Silowam kepare-rø ya fwøø mò akatø-rø. Né mò a yø mò a døη fwøø-ø, né mò a yø feyε η køe.”

12 Né baa bise mò feyε, “Mføne né ø bo?”

Né oo lee kanø feyε, “Moŋ nyi.”

*Farisii awuye e deere-rø na bo nya yø anøn nø
Yeesuu a kya tønapo-ø*

13 Né baa taa tønapo né mbøymø mò akatø a buŋŋi-o yaa Farisii awuye ase a bo deere mò aseŋ-ɔ-rø. **14** Kake né Yeesuu a waa esε bo kya tønapo amo-ɔ gyø kukyure kake nee. **15** Né Farisii awuye-o a bøø bise onyare-ɔ anøn né mò akatø a waa buŋŋi-o. Né øø tøwø gywii bamø feyε, “Oø taa esε nee bo bure mò akatø, né mò a fwøø mò akatø-rø, né mbøymø η køe.”

16 Né Farisii awuye-o bøko yε, “Onyare mø né øø waa amo-ɔ maa taare a ø lee Wuribware ase, a lee feyε o sun kusunukyure kake-o.”

Né bøko mø yε, “Emenø ne onyare né ø gyø ebøye owaapo-ɔ e taare a ø waa anøn a akpenyeetø mø?” Né bamø wøre wøre i gyiiri ikii.

17 Né Farisii awuye-o a bøø bise onyare-ɔ feyε, “Fo yε øø kya fo, né fo akatø a buŋŋi, emenø ne fo e fa mò aseŋ?” Né onyare-ɔ a lee kanø feyε, “O gyø Wuribware a akyaamee-ɔ øko nee.”

18 Yudaa awuye abresε-ɔ moŋ køøre onyare amo aseŋ-ɔ gyi feyε ø dees ø gyø tønapo nee, né mbøymø mò akatø a buŋŋi, amo bamø a tée mò akowepø bise bamø-rø. **19** Mò akowepø-ɔ a ba-ɔ, né baa bise bamø feyε, “Moŋ gyi nee eee? Moŋ yε moŋ a

kowę mὸ tenapo née. To, emene ya waa nę njkee ὁ kée?”

²⁰ Nę mὸ akowępo a lee kanę feyε, “Anę nyi feyε anę gyi née, nę anę nyi feyε anę a kowę mὸ tenapo née. ²¹ Amaa anę moŋ nyi anę nę aa waa nę njkee ὁ kēe-ɔ, bęeε anę moŋ nyi mὸ nę ɔɔ kya mὸ, nę njkee ὁ kēe-ɔ. Moŋ' bise mὸ. Ὁ moŋ gye keegyi née, ὁ taare a o lee kanę sa mὸ eyee.”

²² Ketę se nę ɔnyare-ɔ akowępo a təwę amo-ɔ e gye feyε kufu de bamę Yudaa awuye abręsę-ɔ se, a lee feyε baa kyo təwę feyε ɔkemaa nę ὁ kɔɔrę o gyi feyε Yeesuu e gye Kristoo-o, ba gya mὸ a bo leę bamę kębwarekorekyaŋ-nę. ²³ Amoře se nę ɔnyare-ɔ akowępo yε, “Ὁ moŋ gye keegyi, moŋ' bise mὸ fəŋfəŋ.”

²⁴ Nę baa tęe ɔnyare nę baa kowę mὸ tenapo-ɔ nyɔsępo baa. Nę baa təwę gywii mὸ feyε ὁ ka Wuribware keyaa feyε ὁ təwę kasęntiŋ. Nę bo yε, “Anę nyi feyε ɔnyare nę ba tęe mὸ ε Yeesuu-o gye ebɔyę ɔwaapo née.”

²⁵ Nę ɔnyare-ɔ a lee kanę feyε, “Ὁ gye ebɔyę ɔwaapo née ooo, ὁ moŋ gye ooo, m feraa moŋ nyi. Ketę nę እ nyi-o e gye feyε n dęe n gye tenapo, amaa mbeyɔmę እ kée.”

²⁶ Nę baa bise mὸ feyε, “Emenę nę ɔɔ waa kya fo akatɔ-ɔ?”

²⁷ Nę oo lee kanę feyε, “Mo a kyę təwę gywii mone, amaa mone maa nu. Emenę se nę mone bee mone gbaa mone e kpa a moŋ' nu? Moŋe e kpa a moŋ' kii mὸ agyasepo née eee?”

²⁸ Nę baa saare mὸ, nę baa təwę gywii mὸ feyε, “Fo-ɔ fo gye sęsę amo ɔgyasepo née. Amaa anę feraa, anę gye Mosis agyasepo née. ²⁹ Anę nyi feyε

Wuribware e gye n̄e oo sa sēnsa gywii Mosis, amaa anēj a sēse-ɔ f̄eraa, anē mōj nyi mfēj n̄e oo lee-ɔ.”

³⁰ N̄e ɔnyare amo a beñjaa feyε, “Nt̄et̄o asen mō nēe? Mōne yε mōne mōj nyi mfēj n̄e oo lee ba-ɔ, amaa oo buñji mo akat̄o. ³¹ An̄e nyi feyε Wuribware maa nu eþoye awaapo asēj, amo bam̄o nē ba bu m̄o, nē ba waa anēj nē o kpa feyε bō waa-ɔ. ³² Leē sañ n̄e Wuribware a twēe kaye-ɔ, ɔko mōj t̄ee l̄u feyε ɔko a buñji m̄o nē baa kow̄e m̄o t̄enapo-ɔ akat̄o. ³³ Onyare mō d̄ee o mōj leē Wuribware asē nēe, weetee o maa taarē a o waa anēj a at̄-ɔ.”

³⁴ N̄e baa lee kano feyε, “Leē sañ n̄e fo bō fo nyi kame-ro-o fo gye eþoye ɔwaapo nēe. N̄e fo-ɔ fo e kpa a fo kaapo an̄e at̄ aaa?” N̄e baa gya m̄o leē bam̄o kebwarekorekyan-ɔ-r̄o.

An̄ē nē Yeesuu a kaapo feyε Farisii awuye du nēe feyε at̄enapo-ɔ

³⁵ Yeesuu a nu feyε baa gya ɔnyare amo leē bam̄o kebwarekorekyan-ɔ-r̄o, nē oo buwi kpa ɔnyare-ɔ. M̄o a l̄u m̄o-ɔ, nē oo bise m̄o feyε, “Fo e kɔɔre dimaadi m̄o gyi-o fo i gyi aaa?”

³⁶ N̄e ɔnyare amo a lee kano feyε, “Mō nyan̄pe, kaapo mō dimaadi m̄o gyi-o, na l̄ nya kɔɔre m̄o gyi.”

³⁷ N̄e Yeesuu a t̄ow̄e gywii m̄o feyε, “Fo a kȳo l̄u m̄o, mō e gye m̄o nē fo aa m̄o e sa sēnsa mb̄eȳom̄o.”

³⁸ N̄e oo lee kano feyε, “Mō a kɔɔre fo gyi, mō nyan̄pe.” N̄e oo kpuni aŋurii suŋ Yeesuu.

³⁹ N̄e Yeesuu yε, “Mō a ba kaye mō-r̄o nēe na m̄ bō gyi asēse asēj, bū k̄ep̄o, na at̄enapo akat̄o buñji, na bam̄o nē bō k̄ee-ɔ mō kii feyε at̄enapo-ɔ.”

40 Farisii awuye ko ne bo bo mfeñ-jo a nu aneñ ne oo towe-j, ne baa bise mò feyε, “Kee ε. Amo-j e kaapo nee feyε ane moj kee nee eee?”

41 Ne Yeesuu a lee kano feyε, “Mone dee mone moj kee nee-j, weetee mone moj gye eboye awaapo, amaa mone a towe ε mone kee-j se-j, mone eboye i sii mone se.”

10

Esanne ወደዴሩሰቦ እኩሮጭ

1 Ne Yeesuu yε, “Mo i gyi mone kaseñtiñ feyε, mone nyi feyε ane asesε e pwee adenbee kuri-ikuriisε nee, ne ba kpaa bamo esanne ba waa-ro kanye. Amose se-j ቂመማል ne o moj boro kideñbee a kibunogyi-o-ro lweero esanne-j ase, ne o dee kideñbee-o lweero-o gye oyu nee. **2** Amaa አko ne o boro kibunogyi-o-ro a o lweero esanne-j ase-j e gye esanne-j ወደዴሩሰቦ. **3** Mò ne o kee kibunogyi-o si-o i buñji kpa a o sa mò. Na mò a maa se o teé esanne-j anyaré ako ako-j, na bo pini mò bore, na o lee bamo kawu. **4** Mò ya lee bamo kawu-o, na o gye bamo ካብርድ, na bo gya mò se, a leé feyε bo nyi mò bore. **5** Amaa bo maa gya አko se, ba serε a bo yawe see amo nee, a leé feyε bo moj nyi mò bore.” **6** Amaa Yeesuu a da kekpare mo-j, bo moj nu kemo kaase.

7 Ne Yeesuu a bee kya se towe feyε, “Mo i gyi mone kaseñtiñ feyε m bee n du nee feyε esanne a kibunogyi-o. **8** Bamo ቂመማል ne oo daa mo eba-j gye oyu nee, amaa esanne-j moj gya bamo kano se. **9** N du nee feyε kibunogyi-o. ቂመማል ne o boro mo se a o lweero-o maa fo, o lweero a o leé na o nya

gyirokpa timaa. **10** Ayu feraa i lweero nē a bo bo ywii, na bo mōo, na bo nyera. Amaa m feraa, mo a ba nē a bo nya nya nkpna na kakatogyi na kētō kemaa nē ki tiri bamō-ɔ.

11 Mō dēe dēe mo e gye esanne ḥdeerēsēpō timaa, nē mo a waa mo eyee siraa feyē mo e ba a m bo wu sa mo esanne-ɔ. **12** Osunjō nē o bo mfēj, nē o moŋ gyē esanne ḥdeerēsēpō-ɔ ya ḥu feyē ḥfaasē e ba, amo o sere a o yōwē esanne-ɔ, a lee feyē n gye mō e bo esanne-ɔ. Amose-ɔ na ḥfaasē-ɔ lwee esanne-ɔ-ro, amo o kra bamō bokō, na bamō nē ba san-ɔ brawe-ɔ. **13** Kētō se nē osunjō-ɔ e sere a o lee mfēj-ɔ e gye feyē baa taa mō nē a o deerē esanne-ɔ se, anēn se-ɔ bamō aseŋ moŋ tiri mō.

14-15 Mō e gye esanne ḥdeerēsēpō timaa-o. Anēn ne n se nyi mo-ɔ, nē mo-ɔ ḥ nyi n se-ɔ, anēn dēe ne ḥ nyi mo esanne-ɔ, nē bamō mō bo nyi mo. Nē mo a waa siraa feyē mo i wu a n sa bamō. **16** Esanne ko mō bo-ɔ nē bo gyē mo lee, nē bo moŋ tii mfēj a esanne-ɔ se. Mo e baa bamō a m ba bo tii bōmo-ɔ se. Ba nu mo kano, na bo kii esanne kape koŋko na ḥdeerēsēpō koŋko lee. **17** N se e kpa mo aseŋ, a lee feyē mo a sure si feyē mo i wu a m bo sa asešē, na m bēe bo kyiŋji lee lowi-ro. **18** Okō maa taare a o mōo mo, amo mo a sa kpa feraa. Mō a lee mo eyee feyē mo i wu a m bo sa asešē. N de kpa feyē ḥ wu, nē m bēe n de kpa feyē n kyiŋji lee lowi-ro, anēn ne n se a tōwē feyē ḥ waa-ɔ.”

19 Asešē-ɔ a nu amo-ɔ, nē baa gyiiri ikii, nē baa ke-ro ntui ḥnyo. **20** Nē bamō bweetō a tōwē feyē, “Ntētō nē nē moŋe i nu ḥnyare mō aseŋ? Ibrisī te mō se, nē o lō ebōŋ.”

21 Né bamō bōkō mō a tōwē feyε, “Ókō né ibrisi te mō sē-ɔ maa taare a o sa seŋsa mfaanee. Emēnē né ibrisi e waa a ki buŋŋi atenapo akatō?”

Anēj né baa kine Yeesuu-o

22 Pweerēpweere-rō Yerōsalem awuye de kasu kano ngyanŋe kō né ba tēe ε Wuribware suŋkpa a kekpεε iyisi-o a ɳke-o.† **23** Sanj amo né Yeesuu naa Wuribware suŋkpa a abrandaye né ba tēe ε Solomən a abrandaye-ɔ-rō. **24** Né asesε a kpōwē muruwaa mō, né baa bise mō feyε, “Nke mfene né fo e kpa feyε ane kyēna, na ane moŋ nyi anēj né fo du-o? Tōwē kasen̄tij gywii anē. Fo e gye Kristoo-o ooo?”

25 Né Yeesuu ye, “Mo a kyō tōwē gywii moŋe, amaa moŋe moŋ kōrē mo gyi. Atō né n de n sē keyaaleŋ mo e waa-ɔ e tōwē mo aseŋ. **26** Amaa moŋe maa kōrē mo a mon' gyi, a lee feyε moŋe moŋ gye mo asesε nee. **27** Mo asesε feraa i nu mo aseŋ, né ɳ nyi bamō, né bo gya mo se. **28** Mo e sa bamō ɳkpa na kukyure né a moŋ de kεε-ɔ, amose-ɔ bo maa lee gyi aworefōo daa. Ókō maa taare a o kōrē bamō lee mo kēsaree-rō. **29** N sē ya taa bamō sa mo. Ó kyō ɔkemaa, amose-ɔ okō maa taare a o kōrē bamō lee n sē kēsaree-rō. **30** Mo aa n sē gye kokon̄kō nee.”

31 Né asesε amo a bēe taa abu na bo twē bo da mō mo. **32** Né Yeesuu a tōwē gywii bamō feyε, “Mo a waa asuŋ timaa bwētō moŋe akatō-rō, amo né n sē a sa mo feyε ɳ waa-ɔ. Mo asuŋ mo-rō, kemō e gye né ki kye moŋe, né moŋe e kpa a mon' twē abu bo da mo-ɔ nee?”

33 Né baa lee kano feyε, “N gyε asuŋ timaa si nε anε e kpa a anε tweε abu bo da fo, amaa fo maa bu Wuribware bo leε aseŋ nε fo e tɔwε-ɔ se. Sεsε e gyε fo, nε fo e kpa feyε fo waa fo eyε feyε Wuribware aaa?”

34 Né Yeesuu a lee kano feyε, “Baa kyɔrεe mone fɔŋfɔŋ mbraa wɔrε-ɔ-rɔ feyε Wuribware a tεe aseŋ ko feyε mò gyi-ana.* **35-36** Anε nyi feyε anεnε ne abwareseŋ wɔrε-ɔ a tɔwε-ɔ gyε kaseŋtiŋ, na ɔko ma taare a o tɔwε aseŋ bo kye wɔrε amo. Wuribware a tεe bamø mò gyi-ana, nε oo taa mò aseŋ sa bamø. To, n se Wuribware ya lee mo sun mo bo kyoŋwε kayε-rɔ, nε emenε se nε mone e tɔwε feyε mo a tɔwε feyε n gyε Wuribware mò gyi-o si-o, mo e tɔwε aseŋ mo i kye Wuribware neε? **37** Mo e moŋ waa ketɔ nε n se e kpa feyε n waa-ɔ, mone ma kɔɔrε mo gyi. **38** Amaa mo ya waa amo ne a pre n se-ɔ feraa, haree mone e maa kɔɔrε mo aseŋ a mon' gyi gbaa, mon' kɔɔrε mo gyi lεe atɔ ne mone a ɳu feyε mo a waa-ɔ se. Na mon' nya pini, na mon' kɔɔrε gyi feyε mo aa n se gyε kɔŋko neε.”

39 Né baa kpa a bo bee kra Yeesuu, nε oo sere lee bamø ase.

40 Né Yeesuu a bee kinŋi ya ten Yoodanø boŋ-nø yo mfεŋ ne Yohanee a deε bo aseŋ asuu-o, nε oo kyena mfεŋ. **41** Né aseŋ bweetɔ a ba mò ase. Né baa tɔwε feyε, “Yohanee moŋ waa akpeneyeetɔ kemaa. Amaa ketɔ nε Yohanee a tɔwε bo leε Yeesuu si-o gyε kaseŋtiŋ.” **42** Né aseŋ nε bo bo mfεŋ-ɔ bweetɔ a kɔɔrε mò gyi.

* **10:34** Kiliŋ 82.6.

11

Lasarus lowi

1-2 Né ɔnyare kó bø-rø nè ba tèé mò ε Lasarus. Né mò aa mò pekyee-aná nè ba tèé bamø ε Mariya na Maataa-ɔ te Betaniya kamaŋgyii-ro. Mariya mò ɛ gye mò ne ané ɛ ba a bø ɳu feyε o twiiri lanpøntaa a ɔ weé ane nyanpe Yeesuu ayaa se, na ɔ ba mò ipwii bø kpeε-ɔ. Né Lasarus ɛ lø. **3** Né mò pekyee-aná a kra bø kyoŋwø Yeesuu tøwø feyε, “Ané nyanpe, fo nyare timaa ɛ lø.”

4 Yeesuu a nu-o, nè ɔ yε, “Kølø mò maa baa Lasarus lowi, amaa kaa ba nèé a asesε nya ɳu feyε Wuribware ɛ gye nè ɔ kyø ketø kemaa, na Wuribware mò gyi-o børø kemo sè bø nya kédabø na wuraa.” **5** Yeesuu ɛ kpa Maataa na Mariya na Lasarus aseñ. **6-7** Amaa amo pεεε gbaa, mò a nya ɳkra feyε Lasarus ɛ lø-ɔ, ɔɔ kyøna mføn nè ɔ bø-ɔ ɳke ɳnyø bø tii si, pwεε nè ɔɔ døe tøwø gywii mò agyasøpo-ɔ feyε, “Møn' sa a ané kiŋni yø Yudeya sweere se mføn nè Lasarus bø-ɔ.”

8 Né mò agyasøpo-ɔ a bise mò feyε, “Okaapøpo, Yudaa awuye a kpa a bø twee abu bø dayø fo mao-ɔ, a moŋ tøe kyee, nè fo bee fo ɛ yø mføn mbeyømø aaa?”

9 Né Yeesuu a tøwø gywii bamø feyε, “Kyøwø ɛ da ɻøŋhwøreø kudu ɻenyø, bεεε n gyø aneñ nèé eee? Amøse-ɔ økemaa nè ɔ naa mpase-ɔ maa da keyaa pεεε, a lee feyε kyøwø a sa nè ton kemaa kée-rø. **10** Amaa mò ya narø kanye, ɔ da keyaa a lee feyε kelanjøerø moŋ bø-rø.”

11 Yeesuu a tɔwɛ amo-ɔ, nɛ ɔɔ bɛɛ ba akɔ bo tii si feyɛ, “Anɛ nyare Lasarus a dì idì, amaa mɔ e yɔ a n kyijŋji mò.”

12 Nɛ mò agyasepo-ɔ a lee kanɔ feyɛ, “Anɛ nyaŋpe, mò ya di idì feraa, o kɔso ɲkpa na alanfiya-ro.” **13** Ketɔ nɛ Yeesuu e kaapo-ɔ e gyɛ feyɛ Lasarus a wu, amaa mò agyasepo-ɔ feraa nyi feyɛ Yeesuu yɛ idì mɔ nɛ ɔkemaa i di-o nɛ Lasarus a di.

14-15 Ne Yeesuu a kaapo-ro gywii bamɔ feyɛ, “Lasarus a wu. Amaa mɔnɛ se-ɔ, mɔ akatɔ a gyi feyɛ mɔ a moŋ bo mò ase sanj amo. Amaa anɛ ya yɔ mbeyɔmɔ-ɔ, mɔnɛ e kɔɔrɛ mɔ a mon' gyi kasentij. Amoṣe se-ɔ mon' sa a anɛ yɔ mò ase.”

16 Tomas, nɛ o gyɛ keleŋba-ɔ, a tɔwɛ gywii mò bɛɛkɔ-ana agyasepo-ɔ feyɛ, “Mon' sa a anɛ aa ɔkaaropo-ɔ a yɔ, nɛ amo e gyɛ lowi nɛɛ na anɛ aa mò a wu.”

Yeesuu e gyɛ nɛ o kyijŋji sɛsɛ a o lɛɛ lowi-ro na o sa mò ɲkpa

17 Yeesuu a kpa a o fo Lasarus-ana aye-ɔ, oo ɲu feyɛ baa kyɔ pure Lasarus, nɛ ɲke nna a kyoŋ gbaa. **18** Betaniya na Yerɔsalɛm e waa emayere enyɔ. **19** Ne Yudaa awuye bweetɔ a ba Maataa na Mariya ase a bo bo waa bamɔ daanekena bo lɛɛ bamɔ pɛnyarɛ a lowi-o si. **20** Maataa a nu feyɛ Yeesuu e ba-ɔ, nɛ ɔɔ lɛɛ a o ya gyanjaa mò. Amaa Mariya feraa a sii lɔŋ-nɔ.

21 Ne Maataa a tɔwɛ gywii Yeesuu feyɛ, “Mo nyaŋpe, fo dɛɛ fo bo mfɛɛ nɛɛ, weetee mɔ pɛnyare moŋ wu. **22** Amaa hareɛɛ mbeyɔmɔ gbaa ɲ nyi feyɛ Wuribware e sa fo ketɔ kemaa nɛ fo e kore-ɔ.”

²³ Né Yeesuu a tɔwɛ gywii mò feyε, “Fø penyare i kyiŋji a ɔ lèq lowi-ro.”

²⁴ Né oo lee kanɔ feyε, “N nyi feyε kake nē ka gyε kayε kεε-ɔ, o kyiŋji a ɔ lèq lowi-ro.”

²⁵ Né Yeesuu a tɔwɛ gywii mò feyε, “Mø e gyε nē mo i kyiŋji sese a n lèq lowi-ro, na n sa mò nkpa na kukyure nē a moŋ de kεε-ɔ. Amosé se-ɔ ɔkemaa nē ɔ kɔɔrø mo o gyi-o, hareq gbaa mò ya wu, ɔ bee o kyiŋji a ɔ bo kyena kyure. ²⁶ Né mò i de anen a nkpa-ɔ, nē mò ya kɔɔrø mo gyi, ɔ maa lεs gyi awɔrefø pεeε. Fø e kɔɔrø amo-ɔ fø i gyi aaa?”

²⁷ Né Maataa a lee kanɔ feyε, “Mø e kɔɔrø mo i gyi feyε fø e gyε Kristoo, Wuribware mò gyi-o, nē Wuribware ye o suŋ a ɔ bo kyonwε kayε-ɾɔ-ɔ.”

Anen nē Yeesuu a su-o

²⁸ Maataa a tɔwɛ amo-ɔ, nē oo kiŋji ya tεe mò tire Mariya keri si tɔwɛ gywii mò feyε, “Okaapɔro-ɔ bo mfεe, ɔ tεe fo.” ²⁹ Mariya a nu amo-ɔ, nē ɔo koso lèq mənaŋ a ɔ ya gyanjaa Yeesuu. ³⁰ Yeesuu moŋ tεe fo maŋ-ɔ-ɾø, ɔ saŋ ɔ bo mfεŋ nē Maataa a gyanjaa mò-ɔ. ³¹ Né asesé nē bo te Mariya ase ba waa mò daanekəna-ɔ a gya mò se. Saŋ nē baa ɳu feyε ɔo koso mənaŋ lèq-ɔ, bo nyi feyε ɔ yo kegyeranta-ɔ ase a ɔ ya su nee.

³² Né Mariya a fo mfεŋ nē Yeesuu bo-ɔ, mò a deŋ ɳu Yeesuu-o, nē oo kpuni aŋjurii mò akatɔ-ɾø, nē ɔ yε, “Mø nyanype, fo dεe fo bo mfεe nee, weetee mo penyare moŋ wu.”

³³ Yeesuu a ɳu anen nē Mariya i su-o na asesé nē bo gya mò se-ɔ i su-o, nē mò bore-ɾø a dunjwi mò, nē aa waa mò ewεε. ³⁴ Né oo bise bamø feyε, “Mfεnε nē monε a pure mò?”

Né bo yε, “Ané nyanjpe, bo kεe.”

³⁵ Né Yeesuu a su.

³⁶ Né asesε-ɔ yε, “Mɔn' kεe kεkpa dεmanjtε nε ɔ kpa mò-ɔ.”

³⁷ Né bamɔ bokɔ yε, “Nεe mò ya buŋji tεnapo a akatɔ-ɔ, bεε? Né ntεtɔ nεe nε ɔ mɔŋ taare kun Lasarus na ɔ ma wu?”

Aneŋ ne Lasarus a kyijŋji lee lowi-ro-o

³⁸ Yeesuu bɔrε-rɔ a bεe duŋwi mò, nε ɔɔ yο kegyeranṭa-ɔ ase. Baa seri kegyeranṭa amo kεfɔrε-rɔ nεe feyε kεkyan-ɔ, nε baa taa kεfɔrε bο kpuse kεmɔ kanɔ feyε pone-ɔ. ³⁹ Né Yeesuu a tɔwε gywii bamɔ feyε, “Mɔn' tayε kεfɔrε-ɔ lee-rɔ.”

Né Lasarus mò pekyee Maataa yε, “Mɔ nyanjpe, anε ya tayε kεfɔrε-ɔ, anε i nu sɔ bɔyε. Bamɔ a pure mò-ɔ, ndɔɔ ŋke nna nεe.”

⁴⁰ Né Yeesuu a tɔwε gywii Maataa feyε, “N kyo mɔŋ tɔwε gywii fɔ feyε, fɔ ya kɔɔrε mɔ gyi, fɔ i ɻu anεŋ nε Wuribware a kεdabε-ɔ du-o ooo?”

⁴¹ Né baa tayε kεfɔrε-ɔ lee kegyeranṭa-ɔ kanɔ. Né Yeesuu a deere sɔsɔ, nε ɔ yε, “N sε, mɔ e sa fɔ anjε feyε fɔ a nu mɔ kεbwarekɔrε. ⁴² N nyi feyε fɔ kyo fɔ i nu mɔ kεbwarekɔrε saŋ kεmaa, amaa asesε nε bɔ bɔ mfεe-ɔ sε nε mɔ a tɔwε amo-ɔ, na bɔ nya kɔɔrε gyi feyε fɔ ya suŋ mɔ.”

⁴³ Mɔ a tɔwε amo-ɔ lɔwε-ɔ, nε ɔɔ tεe kεnkeŋ bɔ kyoŋwε feyε, “Lasarus eee! Lee kegyeranṭa-ɔ-rɔ ba!” ⁴⁴ Nε olowipo-ɔ a lee ba, ɔɔ lee na kyefuri ɻure mò asareɛ na mò ayaa sε, na kaprakεe i ɻure mò akatɔ sε.

Né Yeesuu a tɔwε gywii bamɔ feyε, “Mɔn' saŋŋε mò a ɔ nare.”

*Aneŋ nē baa da Yeesuu kuŋu si kikpuni-o
(Matiyo 26.1-5; Maak 14.1-2; Lukas 22.1-2)*

45 Asesə bwęętə nē baa ba a bō bō waa Mariya daanekena-č a ḥu akpeñyeetə nē Yeesuu a waa-č, nē baa kɔɔrē mō gyi. **46** Amaa bamō bokō a kinji yo Farisii awuye ase ya tōwē ketə nē Yeesuu a waa-č gywii bamō. **47** Amosé se-č nē Farisii awuye-o na Wuribware aləŋŋəpo abrəsə-č a tēe maŋ abrəsə bō gyanjne.

Bamō a gyanjne-č, nē bō ye, “Emene nē anē e waa? Mōn' kēe akpeñyeetə mō pəee nē ɔnyare mō e waa-č. **48** Anē ya yɔwē mō, nē o kya se mfaaneε, ɔkemaa e kɔɔrē mō o gyi. Na Roma awuye ba bō yere amo se, na bō bwēe Wuribware suŋkpa mō, na bō kpuri anē maŋ-č.”

49 Nē bamō-rō ɔko nē ba tēe mō ε Kayafas nē o gye Wuribware ɔləŋŋəpo brəsə kasu amo-rō-č ye, “Mone moŋ nyi seye. **50** Mone moŋ nyi feyε mone ya sa nē nyinjkpasə kɔŋkō a wu sa asesə pəee, a bō feyε mone a sa nē maŋ-č pəee a kpuri aaa?”

51 Kasentij si feraa, n gye mō fəŋfəŋ keyaaleŋ se nē oo tōwē amo-č. Amaa anē nē o gye Wuribware ɔləŋŋəpo brəsə-č kasu amo-rō-č se, o tōwē nē feyε Yeesuu e ba a o bō wu sa kade-č. **52** Amaa n gye kade-č wore, amaa na bamō aa Wuribware asesə nē baa brawe-rō-č tii abee se. **53** Lee saŋ amo bō yo, nē baa da kikpuni feyε bō mō Yeesuu.

54 Amosé se-č Yeesuu moŋ lee tu kpa Yudeya a emaŋ-č-rō anē nē asesə i ḥu mō-č, amaa oo lee mfəŋ yə toŋ ko nē a maa kimukee-o yə maŋ ko nē ba tēe ε Ifarim-o, mfəŋ nē mō aa mō agyasəpo-č a kyəna kafwee.

⁵⁵ Yudaa awuye kigyib   n   ba t   e Wuribware-a-kya-an  -y  w  -o a t  -r  , n   as  se bwe  t   a lee bam   emaj s   yo Yerosal  m ma  n   a bo gy   nk  e   ya gyee, na bo fw  e   bam   at   bu  se pw  e a bo d  e   taare ya gyi ateese-o. N gy   an  j, bam   iyisi e ny  ra bam   mbo n   baa baa bo l  nj   Wuribware-o. ⁵⁶ N   ba buwi ba kpa Yeesuu, n   baa gyan  je Wuribware sunkpa-o kabuno. Mf  n n   baa bise ab  e fey  , “An   e fa fey   o ba kigyib   m  -r  , b  e  e o maa ba aaa?” ⁵⁷ K  t   s   n   baa t  w  e an  j-o e gy   fey   Wuribware al  nj  p  -o na Farisii awuye-o a sa kan   fey     kemaa ne o nyi mf  n n   Yeesuu bo-o, bo t  w  e gyw  i bam  , na bo nya ya kra m  .

12

An  j n     ky  e ko a twiiri lan  p  ntaa we   Yeesuu ayaa se-o

(Matiyo 26.6-13; Maak 14.3-9)

¹ Nke nsiye a saj a bo gyan  je gyi Wuribware-a-kya-an  -y  w   a ateese-o, n   Yeesuu a yo Betaniya kamanjyii, n   Yeesuu a kyi  nj   Lasarus le   lowi-ro-o-ro. ² N   baa waa ateese mf  n sa m  . Lasarus m   p  ky  e, Maataa, e gy   n   o waa ket   kemaa o sa bam   gyikpa. Lasarus tii bam   n   bam   aa Yeesuu te ba gyi ateese-o si. ³ N   Lasarus m   p  ky  e ny  sep   Mariya a taa lan  p  ntaa k  n  k  n  es   ko prantowa bor  , n   m   yawo bo le   bwe  t  -o bo twiiri we   Yeesuu ayaa se, n   oo taa m   ipwii o de o k  p  e  . N   lan  p  ntaa-o so k  n  k  n  es   a k  ore l  nj amo p  e  e-r  .

⁴ N   Yeesuu agyas  po-o   ko n   ba t  e   e Yudas Kariyotinyi-o, m   e gy   n   o ba a o bo gyi Yeesuu

kidiburo-o, a tɔwɛ feyɛ, ⁵ “Nteto sɛ nɛ ɔkyeɛ mɔ a nyɛra lanpɛntaa mɔ nɛ ba taare a bɔ fe mò siidii ɛnkpɛn nna, na bɔ taa atanne-ɔ bɔ sa atiripo-ɔ nee?” ⁶ Mò a tɔwɛ amo-ɔ, n gyɛ sa nɛ atiripo aseŋ ɛ gyɛ ne a tiri mò, amaa bɔ lɛe aneŋ nɛ ɔ gyɛ oyu-o si. Mò ase nɛ Yeesuu mò aa mò agyasepo-ɔ atanne bɔ, amaa mò-ɔ mɔ i ywii amo akɔ o gyi.

⁷ Né Yeesuu yɛ, “Mon' yɔwɛ ɔkyeɛ amo! Mon' sa a ɔ waa kɛtɔ nɛ ɔ waa-ɔ. A lee feyɛ ɔɔ taa lanpɛntaa mɔ bɔ bɛya sa mɔ, na kake nsi nɛ mɔ i wu-o, ɔ taare a ɔ lɔŋŋɔ mɔ kayowore, na bɔ pure mɔ. ⁸ Na atiripo feraa, monɛ aa bamɔ ɛ bɔ-rɔ kake kemaa, amaa m feraa, mɔ aa monɛ maa kyɛna a bɔ yɔ.”

Kikpuni nɛ baa da Lasarus kuŋu si-o

⁹ Né asesɛ bwɛetɔ a nu feyɛ Yeesuu bɔ Bɛtaniya kamaŋgyii-ro, amaa n gye Yeesuu wɔrɛ sɛ nɛ baa yɔ mfɛŋ, amaa baa yɔ a bɔ ya ŋu Lasarus nɛ Yeesuu a kyiŋji lee lowi-ro-o nee. ¹⁰ Amose-ɔ nɛ Wuribware alɔŋŋɔpo abresɛ-ɔ a da Lasarus kuŋu si kikpuni feyɛ bɔ mɔ mò gbaa mò. ¹¹ A lee feyɛ aneŋ mɔ nɛ Yeesuu a waa-ɔ sɛ-ɔ, Yudaa awuye-o bwɛetɔ a lee ba kine bamɔ Wuribware alɔŋŋɔpo-ɔ, nɛ ŋkee ba kɔɔrɛ Yeesuu ba gyi.

*Aneŋ nɛ Yeesuu a yɔ Yerosalɛm maŋ-nɔ-ɔ
(Matiyo 21.1–11; Maak 11.1–11; Lukas 19.28–40)*

¹² Kaye ŋke-o, nɛ asesɛ nɛ baa ba Wuribware- a-ky-a-anɛ-yɔwɛ a ateese kigyibee-ɔ-rɔ-ɔ a nu feyɛ Yeesuu ɛ ba Yerosalɛm maŋ-nɔ. ¹³ Amose sɛ-ɔ nɛ baa ŋeri mbeŋ aferaa, nɛ baa ya gyanŋaa mò. Na ba feɛ-rɔ feyɛ,

“Mɔn' sa a anɛ da Wuribware kakyirele.

Wuribware yure mò nè o ba mò kenyare-rɔ-ɔ.*

Wuribware yure anɛ Isireelii sweere se owure.”

14 Nè Yeesuu a ɲu kakurumagyii kɔ yere, nè oo dee kyena se, feyε anɛn nè abwareseñ wɔre-ɔ a deñ tɔwε feyε,

15 “Mɔnɛ ɔkemaa nè o te Yerōsalɛm maŋ-nɔ-ɔ!

Mɔn' sa a mɔnɛ akatɔ gyi.

Mɔn' kɛe mɔnɛ owure a dee kakurumagyii o ba.”*

16 Sañ nè oo waa amo-ɔ, mò agyasepo-ɔ moñ nu kaase. Amaa sañ nè Yeesuu a wu, nè oo kyiñji o yii Wuribware se-ɔ, nè baa nyiñji si feyε abwareseñ wɔre-ɔ a kyɔ tɔwe mò aseñ amo, nè bo yε, “Anɛn ne anɛ a waa-ɔ nee.”

17 Nè aseñ nè bo bo Yeesuu ase sañ nè oo tee Lasarus lee kegyeranṭa-rɔ, nè oo kyiñji mò lee lowi-ro-o, a lee tɔwe kɛtɔ nè baa ɲu-o. **18** Amo ya sa ne aseñ bweetɔ a yɔ ya gyanjaa Yeesuu kpa-rɔ-ɔ. Baa nu lee boko-ɔ ase feyε mò ya waa anɛn a akpeñyeetɔ mo. **19** Nè Farisii awuye-o e tɔwe ba gywii abεε feyε, “Mɔnɛ a ɲu aaa? Anɛ aseñ-ɔ maa kpa a a kra pεεε-ɔ. Mɔn' kɛe feyε kaye-rɔ aseñ pεεε a gya mò se!”

Anɛn nè Griiki awuye kɔ a buwi kpa Yeesuu-o

20 Amo Griiki awuye-o boko tii bamɔ nè baa yɔ Yerōsalɛm maŋ-nɔ ya sun Wuribware sañ nè ba gyi Wuribware-a-ky-a-an-e-yɔwe a ateese-o si. **21** Nè

* **12:13** Kiliŋ 118.25-26. * **12:15** Sakariya 9.9.

baa ba Filipo ase, nē bo ye, “Obrēsē, anē e kpa a anē ḥu Yeesuu nēe.” (Filipo mō gye Yeesuu agyasēpo-ɔ ɔko, nē oo lee Bētēsayēda manj-nā Galileya swēere sē nēe.) ²² Nē Filipo a ya tōwē gywii Andruu, nē bamō abēe anyā a ya tōwē kētō nē asēsē amo e kpa-ɔ gywii Yeesuu.

²³ Nē Yeesuu a tōwē feyε, “Mō, dimaadi mō gyi-o, saŋ a fo feyε bo sa mō kedabē na wuraa. ²⁴ Mō i gyi monē kaseṇṭin feyε keyaababraagyi ya sii atō-rō, ke maa waa seyε, amaa kēmo ya leē da ese-rō feraa, ke e kwēe, na kigyi dēdaa-ɔ wu na kēpopwēe-ɔ daŋ kōwē ayaababraagyi bweētō. ²⁵ Aneŋ dēe nē ɔkēmaa nē o kpa mō fōṇfōṇ ḥkpā bweētō-ɔ e paŋ mmō nēe. ɔkēmaa mō nē mō fōṇfōṇ ḥkpā aseŋ moŋ tiri mō bweētō kayē mō-rō-ɔ e nya ḥkpā na kukyure nē a moŋ de kēe-ɔ. ²⁶ ɔkēmaa nē o kpa feyε o suŋ sa mō-ɔ, amo feraa o gya mo se, na o nu mo kanō. Na mō ne o suŋ o sa mō-ɔ ba bo tii mo se, na o yō toŋ kēmaa nē mo e yō-ɔ. ɔkēmaa nē o suŋ o sa mō-ɔ, n se Wuribware e bonyaa mō.”

Aneŋ nē Yeesuu a tōwē mō lowi aseŋ-ɔ

²⁷ Nē Yeesuu a kya se tōwē feyε, “Mbeyəmō mo kakpono-rō a nyera. Amō n tōwē gywii n sē a o kuŋ aseŋ mō nē a kpa a ba mo se-ɔ bēeε? Daabii! Amō se nē mo a ba. Mō a ba nēe a m bo gyi faanee a aworefō mō, na ŋ wu saŋ koŋkō mō-rō.” ²⁸ Ne oo kōrē kēbwarekōrē feyε, “N se, sa a fo nya kēnyare dabē na wuraa.”

Puri amo-rō, nē oo nu bōrē ko lee soso feyε, “Mō a nya kēnyare dabē na wuraa, na m bēe sa a ŋ nya.”

29 Asesε nε bo yere mfenj-ɔ a nu bore-ɔ, nε bamø boko yε baa nu neε feyε bware a su-ro. Nε boko mø yε, “Wuribware kabø ya sa señsa gywii mø.”

30 Amaa Yeesuu a tøwø gywii bamø neε feyε, “N gye mo se ne bore mø ne monε a nu mø lee soso-ɔ a sa señsa, amaa monε se ne ø sa na mon' nya nu. **31** Mbeyømø e gye sañ ne Wuribware i gyi kaye-rø asesε asenj, na o tu Obønsam ne bo fo mbeyømø o de kaye-rø asesε mfeere se keyaaleñ-ɔ lee mø keyaaleñ-ɔ se. **32** Bamø ya yase mo soso, mo i gyiiri asesε pεee a m baa mo ase.” **33** Mø a tøwø amo-ɔ, asesε e yere amo se a bo bo pini lowi suyo ne ø ba a ø bo wu-o.

34 Nε asesε-ɔ a lee kanø feyε, “A bo Wuribware mbraa a wore-ɔ-rø feyε Kristoo-o e kyena nsu pεee. Nε emenε se ne fo e tøwø feyε a tiri feyε bo yase dimaadi mø gyi-o soso? Nε ηkee, nsε e gye dimaadi mø gyi ne fo e tøwø mø aseñ-ɔ neε? Fo føñføñ asen ne fo e tøwø, bεee økø-ɔ aaa?”

35 Nε Yeesuu a tøwø gywii bamø feyε, “N du feyε kelanjørø-ɔ. Kelanjørø-ɔ e lañje monε-rø a ki kyee kafwεe. Anen se-ɔ, mon' kya monε kpa se narø nsanø ne kelanjørø bo-rø-ɔ, na kibugyii ma nya da monε kpa-rø. A lee feyε økemaa ne ø naa kibugyii-ro-o moj nyi mfenj ne ø yø-ɔ. **36** Amose, mo a sañ m bo monε ase-ɔ, mon' køre mo gyi, na mon' nya kii asesε ne bo te kelanjørø-ɔ-rø-ɔ.”

Anen ne asesε kø a kine køkørø Yeesuu gyi-o

Yeesuu a tøwø amo-ɔ kamεε-rø, ne ø lee mfenj ya kweerø bamø se. **37** Amaa ø wa a akpenjεyeεtø bwεetø, ne bamø akatø a iju, amo pεee gbaa bo moj køre mø gyi. **38** Anen ne Wuribware kyaamεε

Isaya nē ɔɔ dεε kyεna-ɔ a tɔwε-ɔ a ba-rɔ kaseñtij feyε,

“Wuribware, ɔkɔ bɔ-rɔ nē ɔɔ kɔrε aseñ
nē anε a tɔwε-ɔ gyi aaa?
Nē ɔkɔ bɔ-rɔ nē fo a sa nē oo ηu aneñ nē fo e kaapo
fo kεyaaleñ dεmañtε-ɔ ccc?”*

39 Isaya a tɔwε kεtɔ se nē bɔ moj taare kɔrε
gyi-o, o yε,

40 “Wuribware a buŋ bamɔ akatɔ se,
nē ɔɔ sa nē bamɔ aŋju-ro a waa leŋ,
Lεe aneñ se-ɔ, bamɔ akatɔ maa buŋni a bɔ ηu atɔ,
nē bamɔ mfεεrε maa sa a bɔ nu aseñ kaase,
nē bɔ maa nu bamɔ εyee,
na o taa bamɔ ɛbɔyε bɔ ke bamɔ.”*

41 Kεtɔ se nē Isaya a tɔwε amo-ɔ e gye feyε oo ηu
Yeesuu kεyaaleñ nē kɔ kyɔ-ɔ, nē ɔɔ tɔwε mò aseñ.

42 Amo-ɔ pεεε gbaa Yudaa awuye abresε-ɔ
bweetɔ a kɔrε mò gyi, amaa Farisii awuye-o
si-o kufu de bamɔ, amoſe se-ɔ bɔ moj lee amo
kawu. Kufu de bamɔ feyε bamɔ ya tɔwε amo aseñ
kawu si, Farisii awuye-o maa lεe sa bamɔ kpa a
bɔ lwee bamɔ kεbwarekorekyan-ɔ-rɔ. **43** Ba kpa
aseſe nkyorɔ bɔ kyoŋ Wuribware nkyorɔ.

Abwareseñ ne Yeesuu yere se o de o bu kεpɔ-ɔ

44 Nē Yeesuu a yasε mò bɔrε tɔwε feyε, “Okemaa
nē o kɔrε mò o gyi-o, n gye mò wɔrε nē o kɔrε o
gyi, amaa o kɔrε n se nē oo suŋ mo-ɔ gbaa o gyi.

---

* **12:38** Isaya 53.1 (LXX).   * **12:40** Isaya 6.10 (LXX).

45 Aneŋ dεε nε əkemaa nε o ɻu mō-ɔ i ɻu mō nε oo suŋ mō-ɔ. **46** Mō a ba kaye-rɔ feyε kelaŋŋerɔ-ɔ nee, na əkemaa nε o kɔɔrε mō o gyi-o ma nya sii kibugyii-ro.

47 Amaa əkemaa nε o nu mō aseŋ, nε ɔ maa bu amo-ɔ, n gyε mō e gyε nε mō i bu mō kεpɔ, a lee feyε moŋ ba nee a m bō bu kaye-rɔ asesε kεpɔ. Mō a ba nee a m bō mōrɔwε bamō.

48 To, sesε nε o kine mō, nε ɔ maa gya mō kanɔ se-ɔ de əko nε o bu mō kεpɔ-ɔ. Mō e gyε Wuribware nε mō a tɔwε mō aseŋ-ɔ. Mō e gyε nε o bu mō kεpɔ. **49** N gyε mō fɔŋfɔŋ keyaaleŋ sε nε mō a tɔwε, amaa n sε nε oo suŋ mō-ɔ ya sa mō kanɔ feyε n tɔwε. **50** Mbeyɔmɔ ɻ nyi feyε əkemaa nε mō ya nu n se kanɔ-ɔ e nya ɻkpɑ na kukyure nε a moŋ de kεe-ɔ. Amose-ɔ, kεtɔ nε mō e tɔwε-ɔ e gyε aneŋ nε n se a tɔwε gywii mō feyε n tɔwε-ɔ.”

13

Aneŋ nε Yeesuu a fwεe mō agyasepo-ɔ ayaa se-ɔ

1 Amo a saŋ kake koŋkɔ a bo gyi Wuribware-a-kya-anε-yɔwε a ateese-o, Yeesuu a nyi feyε mō saŋ-ɔ a fo feyε ɔ lee kaye mō-rɔ yɔ mō sε ase-ɔ. ɔɔ kpa mō agyasepo-ɔ aseŋ saŋ kemaa, a lee feyε bo gyε mō fɔŋfɔŋ asesε kaye mō-rɔ. Ne mbeyɔmɔ ɔ ba a ɔ bo kaapɔ bamō aneŋ nε ɔ kpa bamō bweetɔ-ɔ.

2 Yeesuu mō aa mō agyasepo-ɔ a te ba gyi kedeeƿwεta a ateese-o, ɻbɔnsam a kyɔ bo lwee bamō əko nε ba tεe mō ε Yudas, Simɔŋ Kariyotinyi mō gyi-o, kakponɔ-rɔ feyε o gyi Yeesuu kidiburo.

3 Yeesuu mō nyi feyε mō sε a sa mō keyaaleŋ kεtɔ kemaa sε, nε o nyi feyε ɔɔ lee Wuribware ase nee,

ne የ bęę የ yę mὸ ase. ⁴ Amo-č pęee gbaa Yeesuu a koso teeburi ase yere, ne oo buŋji mὸ waagya na kaare ne o buŋ-o, ne የ mare brødebaa laare-rø. ⁵ Ne oo twiiri nkyu waa kębaa-rø, ne የ lęę የ fwęe mὸ agyasepo-č ayaa se, na o de brødebaa ne የ mare laare-rø-č o de የ kpęe bamὸ ayaa se.

⁶ Ne የ waa anenj-aaa bo fo Simoŋ Peetroo si, ne Simoŋ Peetroo a bise mὸ feyε, “Fo gyę mo nyanpe neq. Ne emenę se ne fo e kpa a fo fwęe mo ne n gyę fo የgyasepo-č ayaa se?”

⁷ Ne Yeesuu a lee kanč feyε, “Mbęy়omো fo maa nu ketę ne mo e waa-č kaase, amaa kamęe-rø fo e ba a fo bo nu kaase.”

⁸ Ne Peetroo a tōwę gywii Yeesuu feyε, “Fo ma fwęe mo ayaa mo se daa!”

Ne Yeesuu ye, “Fo e moŋ sa a m fwęe fo ayaa se, amo feraa fo maa lęe tii mo agyasepo-č se.”

⁹ Ne Simoŋ Peetroo a lee kanč feyε, “To, mo nyanpe, amo feraa n gyę mo ayaa se wore ne fo e fwęe, fwęe mo asaree se na mo kuŋu-ro gbaa bo tii si!”

¹⁰ Ne Yeesuu ye, “Okemaa ne የ kyo gyee-o moŋ de iyisi pęee, amo se-č, a moŋ lęe a tiri feyε o gyee, amo ayaa se kęfwęe wore. Mone pęee ኃkpóna-rø moŋ lęe n de iyisi, amo mone-rø əkoŋkø wore.” ¹¹ Ketę se ne Yeesuu a tōwę feyε, “Mone pęee ኃkpóna-rø moŋ lęe n de iyisi, amo mone-rø əkoŋkø wore”-č e gyę feyε የ kyo o nyi mὸ ne የ kpa a o gyi mὸ kidiburo-o.

¹² Yeesuu a fwęe bamὸ ayaa se lōwę-č, ne የ taa mὸ kaare-č na mὸ waagya-č bęę buŋ, ne oo kiŋji ya kyęna mὸ kyęnakpa teeburi ase. Ne oo bise mὸ agyasepo-č feyε, “Aneŋ mo ne mo a waa mone-č,

mone a nu kaase aaa?” Né bo mōn taaré lee kanø.
13 Né Yeesuu a kya sē tōwē feyε, “To, mone e tēe mo
 ε ɔkaapopo na mone nyaŋpe. A bware feyε mone
 a tēe mo aneŋ, a lēe feyε n gyε aneŋ kasen̄tiŋ-no
 nee. **14** Feyε aneŋ ne mo ne n gyε mone nyaŋpe
 na ɔkaapopo-ɔ a fwēe mone ayaa sē-ɔ, aneŋ dēe ne
 mone ne mone gyε mo agyasepo-ɔ mō dēe fwēe
 abee ayaa sē. **15** Mō a waa amo-ɔ bo kaapo mone
 nee a mone mō mon' dēe waa aneŋ ne mo a waa
 sa mone-ɔ dēe. **16** Mō i gyi mone kasen̄tiŋ feyε
 keyaafōrē kō mōn bo-rō ne o kyō mō nyaŋpe. Aneŋ
 dēe ne kaboo kō mōn bo-rō ne o kyō mō ne oo suŋ
 mō-ɔ. **17** Mbeyomō feraa, mone a ḥu kasen̄tiŋ-o si-o,
 mone ya kamo sē, Wuribware i yure mone.

18 N gyε mone pεee aseŋ ne mo e tōwē. Mone-rō
 ɔkoŋkō maa nya aneŋ a ḥyure-o. Mō a lee mone
 pεee feyε mon' ba mo kεbegya-ɔ gbaa ooo, ḥ nyi
 aneŋ ne mone ɔkemaa kakpono-rō du-o. Né ḥ nyi
 feyε kētō ne baa kyōrεe waa abwareseŋ wōrē-ɔ-rō
 bo lēe mone-rō ɔkoŋkō amo sē-ɔ tiri feyε a ba
 kasen̄tiŋ. A lēe feyε baa kyōrεe nee feyε,

‘Onyaré ne ne mo aa mō kesaree da gyare kōŋkō-rō
 ane i gyi-o a twēe keyaa bo kye mo, taa mo yaa
 fe.’*

19 Mō e tōwē amo-ɔ mo i gywii mone pwεe na a
 dēe ba, na, amo ya ba-ɔ, mone ma yōwē kōkōɔregyi
 feyε mo e gyε ne n gyε. **20** Mō i gyi mone kasen̄tiŋ
 feyε ɔkemaa ne o kra mō ne mo a suŋ mō-ɔ neen̄ee-ɔ
 a kra mo-ɔ mō neen̄ee nee, ne mō ne o kra mo

---

* **13:18** Kiliŋ 41.9.

nεεnεε-ɔ a kra n sε Wuribware nεεnεε nεε, a lee feyε mò ya suŋ mo.”

Aneŋ nε Yeessuu a lee mò nε o gyi mò kidiburo-o kawu-o

(Matiyo 26.20–25; Maak 14.17–21; Lukas 22.21–23)

²¹ Yeesuu a tɔwε amo-ɔ lɔwε-ɔ, nε mò kakpono-rɔ a nyera, nε oo lee amo kawu tɔwε feyε, “Mo i gyi mone kasentij feyε mone-rɔ ɔko e ba a o bo gyi mò kidiburo.”

²² Nε agyasepo-ɔ a deere abεε na bo nya ḥu mò nε o de-o. ²³ Nε agyasepo-ɔ ɔko nε Yeessuu e kpa mò aseŋ bwεetɔ-ɔ te o gya mò se. ²⁴ Nε Simɔŋ a ba mò kesaree bɔ tɔwε aseŋ gywii mò nε o te o gya Yeessuu si-o feyε o bise mò feyε nse a aseŋ nε o tɔwε-ɔ nee.

²⁵ Amose se-ɔ nε anεŋ a ɔgyasepo-ɔ a sɔŋ meraa Yeessuu, nε oo kuri bise feyε, “Mo nyaŋpe, nse nε fo de?”

²⁶ Nε Yeessuu a lee kanɔ feyε, “Mo e pɔɔrɔ bodobodoo kabegyεε, na mò nε mò e taa a m bo sa mò-ɔ e gye anεŋ a sesε-ɔ.” Amose se-ɔ nε oo ten̄ bodobodoo kabegyεε, nε oo bo pɔɔrɔ, nε oo taa sa Yudas, Simɔŋ Kariyotinyi mò gyi-o. ²⁷ Yudas a deŋ kɔɔrε bodobodoo-o, nε ɔbɔnsam a lwee mò mfεεre-rɔ, nε Yeessuu a tɔwε gywii mò feyε, “Da eyee se waa kεtɔ nε fo e kpa a fo waa-ɔ!” ²⁸ Bamø pεεε nε bo te teeburi ase-ɔ ɔko moŋ nu kεtɔ nε Yeessuu e tɔwε o gywii mò-ɔ kaase. ²⁹ Yudas a gye ɔko nε o deere bamø atanne koree se-ɔ se-ɔ, agyasepo-ɔ boŋko nyi feyε Yeessuu a tɔwε gywii mò nεε feyε o ya sɔɔ ateese nε a tiri bamø-ɔ nεε, bεεε oo tɔwε gywii mò nεε feyε o lee atanne-ɔ akɔ sa atiripo nεε. ³⁰ Yudas a kɔɔrε bodobodoo-o, nε oo

lēe kawu kaluwa kōŋkō o yii. Saŋ amo-ɔ kyəwē a lōwē.

Mbraa popwεε-ɔ

³¹ Yudas a lēe-ɔ kamεε, nē Yeesuu yε, “Mbeyəmə Wuribware e kpa a ɔ sa mo, dimaadi mō gyi-o, kēdabe. Na mōn' yere amo se bō ḥu Wuribware kēdabe. ³² To, Wuribware e borə mo se a ɔ bō kaapo mō fəŋfəŋ kēdabe-ɔ sε-ɔ, ɔ borə mō eyee se bō kaapo mo, dimaadi mō gyi-o, kēdabe. Ḫ kpa a ɔ waa amo-ɔ mbeyəmə.

³³ Mo gyi-anā, anεŋ nē mo a tōwē gywii Yudaa awuye abrεsε-ɔ dεe nē mo e tōwē mo i gywii mōne-ɔ feyε mo aa mōne e kyēna saŋ katiŋ kō nee, mōne i buwi a mōn' kpa mo, amaa mōne maa taare a mōn' yō mfεn̄ nē mo e yɔ-ɔ.

³⁴ Mbeyəmə mbraa popwεε nē n de mo e sa mōne-ɔ e gye feyε mōn' dēe kpa abεε aseŋ. Anεŋ nē mo a kpa mōne aseŋ-ɔ, anεŋ dεe nē mōn' dēe kpa abεε aseŋ. ³⁵ Mōne e kpa abεε aseŋ, amo asešε pεeε i ḥu feyε mōne gye mo agyasep̄o nee.”

Anεŋ nē Yeesuu a tōwē feyε Peetroo e swεe feyε ɔ moŋ nyi mō-ɔ

(Matiyo 26.31–35; Maak 14.27–31; Lukas 22.31–34)

³⁶ Nē Simōŋ Peetroo a bise feyε, “Mo nyanpe, mfεn̄ nē fo e yɔ?”

Ne Yeesuu a lee kanɔ feyε, “Fo maa taare a fo gya mo se yɔ mfεn̄ nē mo e yɔ-ɔ mbeyəmə, amaa fo saŋ fo e gya mo se kamεε-rɔ.”

³⁷ Nē Peetroo a bεe bise feyε, “Mo nyanpe, ntεtɔ nee nē ma taare a n gya fo se mbembeyəmə? Mo a waa siraat feyε mo i wu a n sa fo.”

38 Né Yeesuu a bęñjaa mὸ feyε, “Kaseñtiŋ nē fo a waa sira a fεyε fo i wu a fo sa mo aaa? Mo i gyi fo kaseñtiŋ feyε, fo e swεe iluwi esa feyε fo moŋ nyi mo pwεe na kyaŋare dεe fore.”

14

Yeesuu e gye kpa nē anē e borɔ se a anē bo yɔ mὸ se ase-ɔ

1 Né Yeesuu a kya se tōwε gywii mὸ agyasəpo-ɔ feyε, “Moŋe ma lεe sa a moŋe iduŋ tεŋŋe moŋe. Moŋ' dεe kɔɔrε Wuribware gyi, na moŋ' dεe kɔɔrε mo-ɔ gyi. **2** A lεe feyε akyan bwεetɔ bo n se aye, amose se-ɔ mo e gye ḥkpεs a i nya lɔŋŋɔ ekyenakpa sa moŋe. Weetee a dεe a moŋ gye aneŋ nee, ma tōwε amo-ɔ a n gywii moŋe. **3** Feyε mo ya lɔŋŋɔ ekyenakpa sa moŋe-ɔ, mo i kiŋŋi a m ba bo taa moŋe yaa mo ase, na moŋ' nya kyena mfεŋ nē n te-o. **4** Moŋe nyi aneŋ nē moŋe e waa a moŋ' yo mfεŋ nē mo e ya kyena-ɔ.”

5 Né Tomas a tōwε gywii mὸ feyε, “Mo nyaŋpe, anē moŋ nyi mfεŋ nē fo e yɔ-ɔ. Né emεnε nē anē e waa a anē lju kpa bo yɔ mfεŋ?”

6 Né Yeesuu a bęñjaa mὸ feyε, “Mo-ɔ mo e gye kpa amo. Mo e gye nē i kaapo ɔko kaseñtiŋ a kpa nē o borɔ se, na o nya nya ḥkpα na kukyure nē a moŋ de kεe-ɔ. Aneŋ se-ɔ, ɔko maa taare a o yo n se ase, amo o borɔ mo se pwεe. **7** Moŋe nyi mo nee, weetee mbεyɔmɔ moŋe nyi n se. Lεe mbεyɔmɔ bo yo, moŋe i gyii mὸ, a lεe feyε moŋe a lju mὸ.”

8 Né Filipo a tōwε gywii mὸ feyε, “Mo nyaŋpe, kaapo anē fo se-ɔ, kεtɔ nē anē e kpa-ɔ pεeε nee.”

9 Né Yeesuu a lee kanə feyε, “Filipo, lee kedadəadədaa né mo aa mone pεee a kyεna-ɔ. Fo saŋ fo moŋ nyi mo aaa? Ḍkεmaa né oo ɳu mo-ɔ, oo ɳu n se nee. Né emené se né fo ye ɳ kaapo mone n se? **10** Fo e kɔrε fo i gyi feyε mo aa n se gye kokoŋko, bεee? Abwareseŋ né mo a tɔwε gywii mone-ɔ moŋ lee mo ase nee. Aa lee n se né o bo mo ase-ɔ ase nee. N se bo mo ase nee o waa mò fɔŋfɔŋ kusun. **11** Aneŋ se-ɔ, mon' dεe kɔrε gyi feyε mo aa n se gye kokoŋko. Mone e ma taare a mon' kɔrε mo fɔŋfɔŋ aseŋ gyi, amo feraa, asuŋ né mo a waa-ɔ se, mon' kɔrε mo aseŋ gyi. **12** Mo i gyi mone kaseŋtiŋ feyε ɔkεmaa né o kɔrε mo o gyi-o e waa asuŋ né mo e waa-ɔ. O waa ako na a kyɔ amo-ɔ, a lee feyε mo e yo n se ase nee. **13** Mo ya yo n se ase, kεtɔ kεmaa né mone kεmaa ya kɔrε mo kenyare-rɔ-ɔ, mo e waa a n sa mò, na n se kεdabε nya bɔrɔ mo se bo lee kawu. **14** Amosé se-ɔ, mone ya kɔrε kεtɔ kεmaa mo kenyare-rɔ, mo e waa a n sa mone.”

Wuribware a kufwiijε timaa-o ne Yeesuu a tɔwε feyε o de o kyɔŋwε ane-ɔ

15 Né Yeesuu a kya se tɔwε feyε, “Mone e kpa mo aseŋ feraa, mon' gya mo mbraa se. **16** Na ɳ yere-rɔ tɔwε gywii n se, na o ba ɔkyarəpo bo kyɔŋwε mone, na o yere mo ayaa-rɔ, na mone aa mò kyεna. **17** Mò e gye Wuribware a kufwiijε-o, kaseŋtiŋ wuye-o. Kaye-rɔ asesε maa taare a bo buŋŋi bamø ɳkponɔ-rɔ sa mò, a lee feyε bo moŋ kεe mò, né bo maa taare a bo gyii mò. Amaa mone feraa, mone e taare a mon' gyii mò, a lee feyε o sii mone ase, na o kyεna mone ɳkponɔ-rɔ. **18** Ma

yowé mone feyε aŋɔŋgi-o, amaa mo e bεe kiŋŋi a m ba mone ase. ¹⁹ A bo waa kafwεe-ɔ, kaye-rɔ asesε maa lεe iŋu mo, amaa mone feraa mone i iŋu mo. Bo lεe anεŋ nε mo i kyinŋi a m bεe nya ŋkpa-ɔ se-ɔ, mone m o mone e nya ŋkpa na kukyure nε a moŋ de kεe-ɔ. ²⁰ Kake amo ya fo, mone i iŋu feyε mo aa n sε gye kokonjko, nε mo aa mone m o gye kokonjko. ²¹ ɔkemaa nε o kɔɔrε mo mbraa, nε o gya mmo se neenεe-ɔ, a kaapo nee feyε o kpa mo aseŋ. ɔko nε o kpa mo aseŋ-ɔ, n sε e kpa m o aseŋ. Na ŋ gbaa, ŋ kpa m o aseŋ, na n sa a o gyii mo.”

²² Nε Yudas (n gye Yudas Kariyotinyi) yε, “Mo nyaŋpe, emenε ya waa sε nε fo maa sa a kaye-rɔ asesε gyii fo, nε anε wɔrε e gye nε anε i gyii fo?”

²³ Nε Yeesuu a benjaa m o feyε, “ɔkemaa nε o kpa mo aseŋ-ɔ e gya mo kanɔ sε. Na n sε kpa m o aseŋ, na mo aa n sε ba m o ase bo kyena. ²⁴ ɔkemaa m o ne o maa kpa mo aseŋ-ɔ maa gya mo kanɔ sε. Aseŋ nε mone a nu lεe mo ase-ɔ m o moŋ lεe mo fɔŋfɔŋ ase nee, amaa aa lεe n sε nε oo suŋ mo-ɔ ase nee.

²⁵ Mo a saŋ m bo mone ase-ɔ, nε mo a tɔwε amo-ɔ gywii mone. ²⁶ Amaa mone ya taŋ mo aseŋ-ɔ sε, ɔkyarɔpo amo nε ba teε m o ε Wuribware a kufwiine timaa-o nε n sε de m o ɔ kyoŋwe mo kenyare-rɔ-ɔ e kaapo mone ketɔ kemaa, na o sa a mon' nyinŋi ketɔ kemaa nε mo a tɔwε gywii mone-ɔ sε. ²⁷ Ketɔ nε ko kyɔ-ɔ e gye feyε mo e sa mone kayeeyuri. Mo fɔŋfɔŋ kayeeyuri nε n de mo e sa mone, amaa n gye anεŋ nε kaye-rɔ asesε de ba sa-ɔ nε n de mo e sa mone.

Mone ma sa a mone iduŋ tεŋŋe mone na kufu nya mone. ²⁸ Mone a nu feyε mo a tɔwε gywii

mone feye mo e yo nee, amaa mo i kinji a m ba mone ase, beee? Mone e kpa mo aseñ feraa, weetee mone akato i gyi feye mo a yo n se ase, a lee feye o kyø mo kpa kemaa se. ²⁹ Mo a towé amo-ɔ gywii mone mbeyømo pwee na a dee ba, ne amo-ɔ ya ba-ɔ, na mon' nya kɔore keto ne mo a towé-ɔ gyi. ³⁰ Ma lee taare a mo aa mone a sa señsa kyee, a lee feye Ðbonsam ne o de kaye-rø asesø mfεεrø se keyaalen-ɔ e ba, amaa o mon de keyaalen mo se. ³¹ Amaa amo-ɔ peee e ba na kaye-rø asesø nya lju feye kasen̄tiñ si mo e kpa n se aseñ, ne mo e waa keto kemaa ne n se a towé gywii mo e η waa-ɔ nee.

To, mon' sa a ane lee mfée.”

15

Yeesuu e gye bobe kiyii timaa

¹ Bamø a maa se ba yo-ɔ, ne Yeesuu a kya se towé feye, “N du nee feye bobe kiyii timaa. N se mo e bo kemø. ² O kponjø kayaagyii kemaa ne ka maa swee agyi-o a o bo twøe, na o ljeri nyaagyii ko ne n swee agyi-o si, na η nya pøwe swee agyi bwøetø. ³ Mone feraa, mo abwareseñ ne mo a towé gywii mone-ɔ a kyø sa ne mone a teñ mone nyowøre lee ebøye-rø. ⁴ Kiyii-o ye, nyaagyii, mon' kyøna mo se neenøe, na mo-ɔ η nya kra mone-rø kenken. Kiyii kayaagyii maa taare a ka leñ kamø eyøe se swee agyi, amo kayaagyii-o te kiyii-o si. N du nee feye kiyii-o, mone mo mone du feye nyaagyii-o. Aneñ dee ne mone maa taare a mon' swee agyi, amo mone te mo se.

⁵ N ye εεε, n du nee feye bobe kiyii-o, ne mone mo mone du feye kemø nyaagyii-o. Okemaa ne o te mo se, ne mo-ɔ n de mò-rø kenken-o e swee agyi

bweetɔ, a lee Feyε mone e moŋ tii mo se, mone wore maa taare a mon' waa seye. ⁶ Amaa mò ne o moŋ te mo se-ɔ e lee a ɔ lee da, na bo taa mò tweet bo kyoŋwε Feyε kiyii kayaagyii-o, na ka di wore. Na bo taa kamo bo waa deekpa-rɔ kure. ⁷ Mone ya kyena mo se, ne mo-ɔ mo mo a kra mone-rɔ kenken, amo feraa mone e kore ketɔ kemaa ne mone e kpa-ɔ, mone e nya. ⁸ Mone ya swεe agyi bweetɔ, n se e nya kedabe, na a bee kaapo Feyε mone a kii mo agyasero-ɔ nee.

⁹ Mo e dee kpa mone aseŋ Feyε aneŋ dεε ne n se e kpa mo aseŋ-ɔ. Mone feraa mon' dee kyena aneŋ ne a sa a n dee kpa mone aseŋ-ɔ. ¹⁰ Mone ya gya mo mbraa se, mo e dee kpa mone aseŋ, Feyε aneŋ dεε ne mo a gya n se mbraa se, ne o saŋ o kpa mo aseŋ-ɔ. ¹¹ Mo a tɔwε amo-ɔ gywii mone nee a mone akatɔ nya gyi. Mone kakatɔgyi bweetɔ mo e lee mo ase nee. ¹² Mo e tɔwε mo i gywii mone Feyε mon' dee kpa abεε aseŋ Feyε aneŋ dεε ne moŋ kine mone aseŋ kɛkpa-ɔ. ¹³ Ketɔ ne nyiŋkpase e ba a ɔ bo kaapo Feyε o kpa mò nyare-ana aseŋ bweetɔ-ɔ e gyε Feyε mò a wu sa bamø. ¹⁴ Mone ya gya aseŋ ne mo e tɔwε mo i gywii mone-ɔ se, amo feraa a kaapo Feyε mone gyε mo nyare-ana nee. ¹⁵ Ma lee tεe mone Feyε mo ayaafɔre, a lee Feyε keyaafɔre moŋ nyi ketɔ ne mò nyarŋpe e waa-ɔ. Amaa ɲkee, mo e tee mone Feyε mo nyare-ana, a lee Feyε mo a tɔwε ketɔ kemaa ne mo a nu lee n se ase-ɔ gywii mone. ¹⁶ N gyε mone ya lee mo Feyε ɲ kii mone nyarŋpe. Amaa mo ya tee mone Feyε mon' bo kii mo agyasero-ɔ, na n sun mone bo kyoŋwε Feyε mon' ya swεe agyi bweetɔ, agyi ne a maa gyo-o. Mone

ya waa amo-ɔ, n se e sa mone ketɔ kemaa ne mone
e kore mo kenyare-rɔ-ɔ. ¹⁷ Amose-ɔ mbraa ne n de
mo e sa mone-ɔ e gyε feyε mon' dee kpa abεε aseŋ."

Kikisi ne kaye-rɔ asesɛ i kisi mone-ɔ

¹⁸ Ne Yeesuu a kya se tɔwε feyε, "To, mone ya ɲu
feyε kaye-rɔ asesɛ i kisi mone, mon' nyinji si feyε
anen dεε ne baa kyɔ dεε gyε ɲkpεε kisi mo. ¹⁹ Mone
dεε mone tii kaye-rɔ asesɛ se, ne mone aa bamɔ
asun gyε akɔŋkɔ nee-ɔ, weetee ba kpa mone asen
feyε bamɔ eyee-ɔ. Amaa mo a tee mone lee kaye
mo asesɛ-rɔ. Amose se-ɔ mone moŋ lee mone bo
kaye-rɔ asesɛ a kebegya-ɔ, anen se ne kaye-rɔ asesɛ
i kisi mone-ɔ nee. ²⁰ Mon' nyinji ketɔ ne mo a tɔwε
gywii mone-ɔ se feyε keyaafɔrε kemaa moŋ bo-rɔ
ne o kyɔ mo ɲyanjpe.* Amose-ɔ anen ne bokɔ a gya
mo kanɔ se-ɔ dεε ne ba gya mone lee si. Anen ne
bokɔ mo a waa mo aworefɔɔ-ɔ mo dεε ne ba waa
mone gbaa mone aworefɔɔ. ²¹ Anen ne mone bo
mo kebegya-ɔ se-ɔ se ne ba waa mone amo-ɔ pεεε,
a lee feyε bo moŋ nyi mo ne oo suŋ mo-ɔ. ²² N
dεε moŋ ba kaye mo-rɔ bo tɔwε abwaresen gywii
kamo-rɔ asesɛ nee, weetee n se maa bu bamɔ bɔyε
ne ba waa-ɔ kεpɔ. Anen ne mo a ba-ɔ se-ɔ, bo
moŋ lee bo de ketɔ ne ba yere se a bo bo waa
bɔyε-ɔ. ²³ Okemaa ne o kisi mo-ɔ, anen dεε ne o
kisi n se gbaa. ²⁴ N dεε moŋ ba kaye mo-rɔ bo
waa asun ne ɔkɔ moŋ tee waa amo-ɔ nee, weetee
n se maa bu bamɔ bɔyε ne ba waa-ɔ kεpɔ. Anen
ne a du-o, baa ɲu ketɔ ne mo a waa-ɔ, ne amo-ɔ
pεεε gbaa bo saŋ ba kisi mo aa n se pεεε. ²⁵ Amo-ɔ
kyɔ a ba anen, na ketɔ ne abwaresen wɔre-ɔ a

* **15:20** Yohanee 13.16.

təwə-ɔ nya ba kaseñtiŋ fεyε, ‘Kikisi nε baa kisi mɔ-ɔ moŋ de kaase.’* ²⁶ Okyarɔpo nε ɔ lεe n sε ase-ɔ e ba. Mò ɛ gyε Wuribware ə kufwiijε-o, kaseñtiŋ wuye-o. Mò ya ba, mò ɛ gyε nε ɔ kya mɔne-rɔ. Mɔ ɛ sa a ɔ lεe n sε ase ba mɔne ase, na ɔ təwε mo aseñ gywii aseñ. ²⁷ Na mɔne mɔ, mɔn' təwε mo aseñ, a lεe fεyε mɔne kyɔ mɔne bɔ mo ase lee kegyenkpεe-ɔ-rɔ.”

16

¹ Nε Yeesuu a kya sε təwε fεyε, “Mɔ a təwε amo-ɔ gywii mɔne nee a mɔne ma nya kiŋji kamεε. ² Ba gya mɔne a bɔ lεe bamɔ kεbwarekɔrε akyanɔ-nɔ. San ɔ ba a ɔ bɔ ba, nε ɔkεmaa nε ɔ mɔ mɔne-ɔ e fa fεyε, mò a waa amo-ɔ, ɔɔ waa kɔtɔkɔ sa Wuribware nee. ³ Kεtɔ sε nε ba waa mɔne amo-ɔ e gyε fεyε bɔ moŋ nyi n sε, aneŋ dεe nε bɔ moŋ nyi mɔ. ⁴ Amaa mɔ a təwε amo-ɔ gywii mɔne nee a san-ɔ ya fo fεyε bɔ waa atɔ mɔ, na mɔn' nya nyinjɔ si fεyε mɔ a kyɔ təwε gywii mɔne.”

Asuŋ nε Wuribware a kufwiijε timaa-o ɛ waa-ɔ

Nε Yeesuu a kya sε təwε fεyε, “Mɔ a saŋ m bɔ mɔne ase-ɔ sε, nε moŋ wuree təwε aseñ mɔ gywii mɔne.

⁵ To, mbεyɔmɔ mo ɛ yɔ mɔ nε oo suŋ mɔ-ɔ ase nee. Amaa mɔne kɔ gbaa moŋ taare bise mo fεyε, ‘Mfene nε fo ɛ yɔ?’ ⁶ Ne mbεyɔmɔ fεraa nε mo a təwε gywii mɔne-ɔ, aa kɔŋ waa mɔne ewεε. ⁷ Mɔ i gyi mɔne kaseñtiŋ fεyε, mɔ ya yɔ, a baare a a sa mɔne, a lεe fεyε, mɔ ɛ moŋ yɔ, ɔkyarɔpo-ɔ maa ba mɔne ase. Amaa mɔ ya yɔ fεraa, mɔ ɛ ba mò a m

---

* ^{15:25} Kiliŋ 35.19; Kiliŋ 69.4.

bo kyoŋwé mone. ⁸ Né mò ya ba-ɔ, o kaapo asesë ne bø bø kayé mɔ-rɔ-ɔ feyé bø gyé abɔyewaapo. Né o kaapo bamø feyé bø bøe baa waa bøye feyé baa porø mø feyé mø e gyé abɔyewaapo. Né o bøe o kaapo bamø øko né Wuribware i bu kepø-ɔ, na øko mø né o bu këbenj-ɔ. ⁹ O kaapo bamø feyé bamø e gyé né baa waa bøye, a lee feyé bø mɔŋ kɔɔrø mø gyi. ¹⁰ O bøe o kaapo bamø feyé bamø mpørø mɔŋ gyé kasentij, a lee feyé mø ya lee mfée né mone e mɔŋ lee ḥu mø, a kaapo née feyé n së Wuribware ase né mø a yø. ¹¹ Né o bøe o kaapo bamø feyé baa fø kpa bø lee øko né Wuribware i bu kepø-ɔ, a lee feyé ḥbønsam né o saŋ o de bamø mfεεrø se keyaaleŋ-ɔ, né Wuribware a kyø gyi mø aseŋ bu mø kepø.

¹² N de aseŋ bweetø a n tøwø gywii mone, amaa mbeyømø amo kunu e waa mone ase kokyø. ¹³ Amaa Wuribware a kufwiijø-o feraa, mò a gyé kasentij wuye-o si-o, mò ya ba, o gyé mone ḥkpeø a mɔn' nu ketø kemaa kaase. N gyé mò fɔŋfɔŋ keyaaleŋ se né o tøwø aseŋ a o gywii mone. Amaa o tøwø amo né oo nu-o née, na o tøwø atø né a ba a a bø ba-ɔ. ¹⁴ O sa mø kédabø, a lee feyé o nu mø aseŋ né n de-o, na o tøwø amo gywii mone. ¹⁵ Aseŋ né n de-o amo dεε né n së mø de. Amose se né mø a tøwø feyé Wuribware a kufwiijø-o i nu mø aseŋ né n de-o, na o tøwø gywii mone.”

Ewεε na kakatɔg yi

¹⁶ Né Yeesuu a kya së tøwø feyé, “Amø ya waa kafweε, mone maa lee ḥu mø pεεε. Amaa a bøe bø waa kafweε-ɔ, na mɔn' bøe ḥu mø, a lee feyé mø e kpa a ḥ yø n së ase née.”

17 Né mò agyasepo-ɔ bokò a bise bamò wore wore feye, “Emené né amo-ɔ kaasé e kaapo-ɔ née? Ð tòwé o gywii ané feye, amo ya waa kafwéé, ané maa lée lju mò, amaa a bee bø waa kafwéé-ɔ, ané e bee lju mò. Né oo bee tòwé feye, ‘a lee feye mo e kpa a ñ yø n së ase née.’ **18** Emené né ‘a bø waa kafwéé’ mò kaasé e kaapo-ɔ née? Ané mon' nyi ketɔ né amo-ɔ e kaapo-ɔ!”

19 Yeesuu a pini feye ba kpa a bø bise mò-ɔ se-ɔ, né oo tòwé gywii bamò feye, “N yø eeε, ‘Amo ya waa kafwéé, moné maa lée lju mo,’ né m bee ñ yø eeε, ‘Amaa a bee bø waa kafwéé-ɔ, na mon' bee lju mo.’ Amo-ɔ né moné i bise abee aaa? **20** Mø i gyi moné kaseñtiñ feye moné i su akyukyu na imee, amaa kaye-rø asesé feraa, a waa bamò kakatøgyi. A waa moné ewεε, amaa moné ewεε-ɔ i kyurowi na i kii kakatøgyi. **21** Ðkyøe e kpa a ø kowé kayaagyi, amo mò aseñ a waa ewεε, a lee feye mò aworeføø sanj a fo. Amaa mò ya kowé kayaagyi-o, amo ø tanj mò aworeføø se. Na mò akatø gyi feye oo kowé kayaagyi bø waa kaye-rø. **22** Aneñ døe né a du moné ase. Mbeyømø a maa waa moné kñé, amaa m bee mo i lju moné, na moné akatø gyi kyoñ se, kakatøgyi né øko maa taare a ø kowé lee moné ase-ɔ. **23** Kake amo ya fo, moné maa bise mo seye. Amaa mo i gyi moné kaseñtiñ feye n së e gye né ø sa moné ketø kemaa né moné e kore mò mo kenyare-rø-ɔ. **24** Haree lee sanj-ɔ bø fo mbeyømø, moné mon' tee kore kótkó mo kenyare-rø. Lee ndøø bø yø, mon' kore na mon' nya, na moné akatø nya gyi bweetø.”

Yeesuu a kø gyi kaye-rø oyaaleñpo se

25 Né Yeesuu a kya sē tōwē feyε, “Mbeyəmə feraa akpare-rɔ nē mo e kaapø mònè atɔ mo. Amaa saj kɔ e ba, nē ma lεe ba akpare a m bø kaapø mònè. Saj amo feraa, mo e tōwē n sē aseñ a n̄ kaapø-rɔ gywii mònè. **26** Kake amo ya fo feraa, n gyε mo e gyε nē mo e kore n sē mònè kurju si kɔtɔkɔ. Mònè fɔñfɔñ e kore mò mo kenyare-rɔ, **27** a lεe feyε n sē fɔñfɔñ e kpa mònè aseñ. Ketɔ sē nē n sē Wuribware e kpa mònè-ɔ e gyε feyε mònè e kpa mo aseñ, nē mònè a kɔrε gyi feyε mo a lεe mò ase nee. **28** Mo a lεe n sē ase nee, nē mo a ba kayε-rɔ. Né mbeyəmə mo e lεe kayε-rɔ a n̄ yɔ n sē ase.”

29 Né mò agyasepo-ɔ a tōwē gywii mò feyε, “Ehεεεη, n̄kee feraa fo a sa señsa, na fo moñ lεe fo de akpare fo e waa-rɔ. **30** Ane nyi mbeyəmə feyε fo nyi ketɔ kemaa. Fo nyi ketɔ nē kε bo anε mfεεre-rɔ-ɔ. Amoñ, a moñ lεe a tiri feyε ɔkɔ bise fo señbise kemaa. Amo-ɔ e gyε nē a sa a anε kɔrε gyi feyε fo a lεe Wuribware ase nee.”

31 Né Yeesuu a lee kano feyε, “Mònè e kɔrε mo mònè i gyi aaa? **32** Saj e ba, o kyo o fo mfεe gbaa, saj nē mònè pεee e brawe-rɔ-ɔ, na mon' sere yowε mo wɔrε kpeñ bo sii mfεe. Na mònè ɔkemaa sere yɔ mò aye. Amaa kaseñtin si, n gyε sa nē mo a saj mo wɔrε, a lεe feyε n sē bo mo ase.”

33 Mo a tōwē amo-ɔ gywii mònè nee a mon' nya nya kayεeyuri nē ka lεe mo ase-ɔ. Kayε-rɔ aseñ e sa a mon' kpone. Amaa mon' nya wɔrε saj kemaa, a lεe feyε mo a kɔ gyi Obonsam, kayε-rɔ a ɔyaaleñpo-ɔ, se.”

Anęj ne Yeesuu a kore kębwarekore sa mō agyasepo-č na Kristoo awuye pęee-č

¹ Yeesuu a tawę amo-č lōwę-č, ne ɔ̄ deerę Wuribware se, ne o ye, “N se, mo saŋ-č a fo. Sa mo kędabę na wuraa, na n sa a asęse ḥu fo kędabę na wuraa ne fo de-o, ² a lęe feyę fo ya sa mo keyaaleń asęse pęee se, na ḥ nya taa ḥkpa na kukyure ne a moj de kęe-č bo sa bamo pęee ne fo a sa mo-č. ³ Bamo a de ḥkpa na kukyure mo ne a moj de kęe-č se-č, bo nyi fo, Wuribware, ne fo wore kpenj e gye nyarępę-č, ne bo nyi mo, Yeesuu Kristoo, ne fo a sun mo bo kyoňwe kayę mo-rę-č. ⁴ Mo a lōwę kusuń ne fo a sa mo feyę ḥ waa-č se-č, mo a kaapo fo kędabę na wuraa kayę mo-rę. ⁵ N se, sa a n kyęna fo asę mbęyomę, na ḥ nya kędabę na wuraa ne mo aa fo dęe anę de pwęe ne anę a dęe tweę kayę mo-č.

⁶ Mo a sa ne mo agyasepo mo ne fo a lee lee kayę mo-rę sa mo-č pęee a gyii fo. Bo gye fo lee nee, ne fo a taa bamo sa mo. Ne baa nu fo kanə. ⁷ Mbęyomę feraa, bo nyi feyę ketə kemaa ne fo a sa mo-č a lee fo asę nee. ⁸ Aseń ne fo a bo sa mo-č ne mo a tawę gywii bamo, ne baa kɔɔre amo gyi. Bo nyi feyę kasęntinj si ne mo a lee fo asę ba. Ne baa kɔɔre gyi feyę fo ya sun mo.

⁹ Amoſe-č, mo e kore kębwarekore mo e sa bamo nee. N gyę kayę-rę asęse pęee ne mo e kore mo e sa mbęyomę, amaa mo agyasepo mo ne fo a sa mo-č ne mo e kore kębwarekore mo e sa. ¹⁰ Sęse kemaa ne m bo mō-č gyę fo sęse nee, ne sęse kemaa ne fo bo mō-č mo gyę mo sęse. Ne mo kędabę a borę bamo se lee kawu. ¹¹ Ne mbęyomę mo e ba fo asę. Ma lee kyęna kayę-rę. Amaa

bamo feraa, bo te kaye mo-ro nee. N se kpeyaa, mo e kore fo feye fo ba fo kenyare ne fo a bee sa mo-o keyaalen bo kun bamo, na bo nya waa kokonko, feye anen ne mo aa fo e gye kokonko-o. 12 Mo a bo bamo ase-o, ne mo a ba kenyare amo ne fo a sa mo-o keyaalen bo kun bamo. Anen se-o, bamo okonko mon fo, amo odiburopo ne fo a kya towe feye o fo-o, na anen ne baa kyoree waa abwaresen wore-o-ro-o nya waa kasentij.

13 Ne mbeyomo mo e ba fo ase nee. Mo e towe asen mo kaye mo-ro nee na bo nya nya mo kakatayi ne n de-o bamo nkrono-ro bweeto. 14 Mo a towe fo asen gywii bamo, ne kaye mo-ro asese a kisi bamo, bo lee anen ne bo mon tii kaye mo-ro a asese-o se-o, feye anen dee ne n gbaa mon tii kaye mo-ro a asese-o se-o. 15 Ma kore fo nee feye fo lee bamo lee kaye mo-ro. Amaa keto ne mo e kore fo bweeto-o e gye feye fo kun bamo na bo ma lwee Obensam kesaree-ro. 16 Fee anen ne mon tii kaye mo-ro a asese-o se-o, anen dee ne bamo gbaa bo mon tii kaye mo-ro a asese-o se. 17 Amose-o, dee sa a bo gyii fo kasentij-o na bo nya yowe kaye mo bo sii kamee taa bamo eyee bo sa fo kasentij-no, a lee feye fo asen ne fo e towe-o gye kasentij. 18 Mo a sun bamo bo kyonwe kaye-ro nee feye anen dee ne fo a sun mo bo kyonwe kaye-ro-o. 19 Mo a kperi bamo se taa mo eyee bo sa fo, na bamo-o bo nya nya taa bamo eyee bo sa fo kasentij-no san kemaa.

20 Ne mbeyomo mo e kore kebwarekore mo e sa bamo ne ba kore mo a bo gyi bo lee mo agyasepo mo abwaresen kotwe-o se. 21 Mo

kebwarekore e gye feye bamo peee waa kokonko. Sa a mo aa bamo aa fo waa kokonko. N se, sa a bo waa kokonko feye anen ne mo aa fo gye kokonko-c, na kaye-r asees nya koore gyi feye fo ya suj mo. 22 Mo a sa bamo kedabe na wuraa konko ne fo a sa mo-c dee, na bo nya waa kokonko feye anen ne mo aa fo gye kokonko-c. 23 Na fo sa a mo aa bamo a tii fo se waa kokonko kpen, na kaye mo-r a asees-c nya lju feye fo ya suj mo, ne fo e kpa bamo asen feye anen ne fo e kpa mo asen-c.

24 N se, agyasepo ne fo a sa mo-c feraa, ne mo e kpa feye bo ba mo ase mfen ne mo e yo-c, na bo nya lju mo kedabe na wuraa, kedabe na wuraa ne fo a sa mo-c, a lee feye fo a kpa mo asen pwee ne ane a dee tweee kaye mo.

25 N se timaa, kaye mo-r a asees-c monyi nyi fo, amaa lju nyi fo. Ne mo agyasepo-c mo bo nyi feye fo ya suj mo. 26 Mo a sa ne baa gyii fo. Amaa mo e kya se a n sa a bo gyii fo, na kekpa ne fo de sa mo-c nya sii bamo likpon-r, na mo aa bamo waa kokonko.”

18

Anen ne baa kra Yeesuu-o

(Matiyo 26.47–56; Maak 14.43–50; Lukas 22.47–53)

1 Yeesuu a kore kebwarekore mo lowe-c, ne mo aa mo agyasepo-c a nare ya tej Kidron Kemanjtan-no. Baa gyi bane bo muruwaa ayii ko mfen, ne Yeesuu mo aa mo agyasepo-c a ya lweero.

2 Yudas odiburopo-c mo nyi mfen ne bane-c bo-c, a lee feye Yeesuu mo aa mo agyasepo-c a

gyanŋe mfeŋ iluwi bwęeto. ³ Amose-ɔ nę Yudas a ba mfeŋ. Mὸ aa Roma asoogyaa awuye kō na Wuribware suŋkpa adeerešepo kō nę Wuribware aləŋŋapō abręse na Farisii awuye a suŋ-o ya ba. Na bō de adoŋtā na ifetiri na epaɔrɔ.

⁴ Yeesuu nyi kētā kemaa nę kę e ba a kę bō waa mὸ-ɔ. Amose se-ɔ nę oo meraa se o yo bamō ase, nę oo bise bamō feyε, “Nse nę monę i buwi monę e kpa?”

⁵ Nę baa lee kanɔ feyε, “Yeesuu Nasarətenyi-o.” Nę o ye, “Mō e bō mfee-ɔ.” Yudas odiburopo-ɔ yere bamō nę mὸ aa bamō a ba-ɔ ase. ⁶ Yeesuu a tōwē gywii bamō feyε, “Mō e bō mfee-ɔ”-ɔ, nę baa lwii kamęe ya lee daye sweere.

⁷ Nę Yeesuu a bee bise bamō feyε, “Nse nę monę i buwi monę e kpa?”

Nę bō bee bo ye, “Yeesuu Nasarətenyi-o.”

⁸ Nę Yeesuu a lee kanɔ feyε, “Mō a kyō tōwē gywii monę feye m bō mfee. Monę i buwi monę e kpa mo feraa, mon'sa a bomo-ɔ nę bō tii mo se-ɔ nare.” ⁹ Ḍa tōwē amo-ɔ nęe a kētā nę oo kyō tōwē-ɔ nya waa kasęntiŋ feyε, “N se, mon sa nę fo asesę nę fo a sa mo-ɔ ɔkoŋkō gbaa a fo.”*

¹⁰ Saŋ amo-ɔ Siməŋ Peetroo de kepaŋ, nę oo gyiiri kēmo lee kēmo kegyafo-rɔ bō nę Wuribware ələŋŋapō bresę a anya-ɔ ɔko kigyisesebō teŋ. Kenya-ɔ kenyare e gyę Malakus.

¹¹ Nę Yeesuu a tōwē gywii Peetroo feyε, “Taa fo kepaŋ-ɔ waa kēmo kegyafo-rɔ! A lee feyε a tiri feyε n gyi aworefɔo mo, na n̄ wu lowi nę n se Wuribware a tōwē feyε n̄ wu-o.”

---

* **18:9** Yohanee 6.39.

Aneñ ne Yeesuu a yere Hanaa akatə-rə-ɔ

¹² Né asoogyaa awuye-o na bamə əbrəsə na Wuribware suŋkpa a adəerəsəpə-ɔ a kra Yeesuu, né baa ḥure mò. ¹³ Né baa taa mò yaa Hanaa né ɔ gyę Kayafas mò saa nyənse-ɔ ayę. Hanaa dəe ɔ gyę Wuribware ələŋŋəpə brəsə. Kayafas mə ę gyę Wuribware ələŋŋəpə brəsə kasu amo. ¹⁴ Kayafas ya foř waa Yudaa awuye abrəsə-rə fęyə a bware feyę səsə kɔŋkɔ wu sa asəsə pəee.

*Aneñ ne Peetroo a sweę feyę ɔ moj nyi Yeesuu-o
(Matiyo 26.58, 69-70; Maak 14.66-68; Lukas 22.54-57)*

¹⁵ Siməj Peetroo na agyasepə-ɔ ɔkɔ a gya Yeesuu si. Aneñ a ɔgyasepə-ɔ nyi Wuribware ələŋŋəpə brəsə-ɔ damenənse, amoſe ſe-ɔ né mò aa Yeesuu a narę yə ələŋŋəpə brəsə a ləŋ-ɔ kabuno. ¹⁶ Peetroo a sii ɔ bo ləŋ-ɔ kibunogyi-ro-o si-o, mò kɔsobee ɔgyasepə né o nyi ələŋŋəpə brəsə-ɔ damenənse-ɔ a kiŋji yə kibunogyi-o-ro ya sa ſeŋsa kɔ gywii kakyeesee né ɔ yere kibunogyi-o-ro-o, né ɔɔ sa né Peetroo a lweero.

¹⁷ Kakyeesee né ɔ yere kibunogyi-o-ro-o a bise Peetroo feyę, “Nee fo gyę Yeesuu mə agyasepə-ɔ ɔkɔ néε ε?” Né Peetroo a lee kanə feyę, “Daabii! N gyę bamə ɔkɔ ę gyę mo!”

¹⁸ Saŋ amo-ɔ afwii bo-rə. Aneñ ſe-ɔ né ayaafɔrə na adəerəsəpə-ɔ a ba aduŋdurii bo kure deekpa, né baa kya muruwaa ba wɔrə, né Peetroo a yə bamə aſe mfeň ɔ wɔrə deekpa-ɔ.

Aneñ ne Hanaa a bise Yeesuu aſeŋ-ɔ

¹⁹ Né Hanaa a bise Yeesuu mò agyasepə-ɔ kuju si aſe na mò kekaapə-ɔ aſe.

20 Né Yeesuu a lee kanø feyε, “Saŋ këmaa lamaŋ-nø né mo ẽ tøwø abwareſen na mo ẽ kaapo atø këbwarekore akyanø-nø na Wuribware sunkpa mfεŋ né Yudaa awuye ẽ gyanŋø-ɔ. Moŋ tee tøwø kɔtøko bø kweero. **21** Né emenø se né fo i bise mo anεŋ a seŋbise mɔ? Bise asesø né mo a kaapo bamø-ɔ. Bise bamø kεtø né mo a tøwø gywii bamø-ɔ. Bo nyi kεtø né mo a tøwø-ɔ.”

22 Yeesuu a tøwø amo-ɔ, né adeereresepø-ɔ øko né ɔ yere mfεŋ-ɔ a da mò akatø-rø këbaa tøwø feyε, “Emenø se né fo ẽ sa seŋsa anεŋ fo i gywii Wuribware ɔləŋŋøpo bresø-ɔ?”

23 Né Yeesuu a beŋŋaa mò feyε, “Mo ya tøwø aseŋ né amo ẽ moŋ bo daŋ, fo tøwø anεŋ a aseŋ-ɔ na økemaa nu. Né kεtø né mo a tøwø-ɔ mɔ ẽ gyε kasεntiŋ, né ntεtø se né ɳkee fo ẽ da mo-ɔ née?”

*Aneŋ né Yeesuu a yere Kayafas akatø-rø-ɔ
(Matiyo 26.57; Maak 14.53; Lukas 22.66)*

24 Amø-ɔ kamεε-rø, né Hanaa a sa né baa yaa Yeesuu ya bø sa Kayafas, Wuribware ɔləŋŋøpo bresø-ɔ, na agbarabi saŋ a ɳure mò.

*Aneŋ né Peetroo a bee swee feyε ɔ moŋ nyi
Yeesuu-o
(Matiyo 26.71–75; Maak 14.69–72; Lukas 22.58–
62)*

25 Peetroo saŋ ɔ yere ayaaførø-ɔ na adeereresepø-ɔ ase ɔ wore deekpa. Né bamø boko a bise mò feyε, “Née fo gyε Yeesuu mɔ a agyasepø-ɔ øko née ε?” Amaa Peetroo a swee feyε, “Daabii! N gyε bamø øko ẽ gyε mo!”

26 Né Wuribware ɔləŋŋøpo bresø a anya-ɔ øko né Peetroo a ba kεpaŋ bø ɳe mò kεsεbø teŋ-ɔ mò

nyipo ko a bise Peetroo feyε, “Neē mo a እη fo bo
mò ase banे-co-ro ε?” ²⁷ Neē Peetroo a bেē təwे feyε,
“Daabii!” Puri amoo-ro, neē kyañare a fore.

*Aneη neē Yeesuu a yέre Pilat akatσ-rσ-cό
(Matiyo 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Lukas 23.1-5)*

²⁸ Neē baa lee Yeesuu lεē Kayafas ase yaa Romanyi gominaa neē ba tee mò ε Pilat-o leñbu-ro. Sanj amoo-cό gyegyayε kese-ro neē. Yudaa awuye abresε moη kpa kulwee Romanyi leñbu-o-ro a lεē feyε bo yε bamο ya waa aneη, iyisi ε kyena bamο se, na bo ma taare nya kpa gyi Wuribwareε-a-kyane-γewe a ateeso-o. ²⁹ Amoσε sε-cό neē Gominaa Pilat a lεē yο bamο ase kawu ya bise bamο feyε, “Ntetσ bοyε neē ሽonyarε mο a waa neē mοnε a baa mò mfεē?”

³⁰ Neē baa lee kanσ feyε, “Cα dεε ε mοnη waa bοyε neē, weetee anε maa baa mò fo ase.”

³¹ Neē gominaa-o a təwε gywii bamο feyε, “To, mοn' taa mò kiñji, na mοn' ya ba mοnε fαñfωñ mbraa bo gyi mò aseη.” Neē baa lee kanσ feyε, “Mοnε Roma awuye moη sa anε kpa feyε anε mω aboyewaapo.” ³² Amoσ-cό a ba neē a ketσ neē Yeesuu a təwε-cό nya waa kasentin bo lεē lowi suoη neē ε ba a bo wu-o si.

³³ Neē gominaa-o a kiñji yο mò leñbu-ro, neē ε Yeesuu baa bo yera mò akatσ-ro. Neē ε yε, “Baa porσ fo feyε fo a təwε feyε fo ε gye Yudaa awuye owure-o. Emenε neē fo i lee kanσ?”

³⁴ Neē Yeesuu a bεñjaa mò feyε, “Señbise mο a lεē fo ase neē, bεεε boκo ya təwε mo aseη gywii fo aaa?”

35 Né gominaa-o a bęñjaa mὸ feyε, “Nteto nę fo e sa sęnsa fo i gywii mo feyε mo a gyę Yudaanyi-o? Fo fəñfəñ asęse na fo fəñfəñ Wuribware aləñjərō abrəse ya taa fo bo waa mo kęsaree-rɔ. Nteto nę fo a waa?”

36 Né Yeesuu a təwę gywii mὸ feyε, “Amo e gyę kasęntiŋ feyε mo e gyę owure-o, n gyę kayę mɔ-rɔ nę mo i gyi kuwure. N dęe mo i gyi kayę mɔ-rɔ kuwure nęe, weetee mo kamęe-rɔ awuye a kɔ bɔ kuj mo na m ma lwee Yudaa awuye abrəse-ɔ kęsaree-rɔ. Daabii, kuwure nę mo i gyi-o moj bɔ kayę mɔ-rɔ mfęe.”

37 Né gominaa-o a bise mὸ feyε, “To, nęe fo gyę owure nęe, bęee?”

Né Yeesuu a lee kanɔ feyε, “Mo kuwure moj du feyε kuwure nę fo i bise mo kęmo asęn-ɔ. Asęn kɔŋkɔ mo sę dęe nę baa kowę mo waa kayę mɔ-rɔ na m bɔ təwę kasęntiŋ-o. ɔkemaa nę o bɔ kasęntiŋ a kębegya-ɔ sę-ɔ e gya mo kanɔ se.”

38 Né gominaa-o a bise mὸ feyε, “Nteto e gyę kasęntiŋ?”

*Anę nę baa sure si feyε bo mɔ Yeesuu-o
(Matiyo 27.15–31; Maak 15.6–20; Lukas 23.13–25)*

Né Gominaa Pilat a kinji yɔ kawu lamaŋ-ɔ ase, nę ɔɔ təwę gywii bamo feyε, “M feraa, ma taare a ŋi nyu kętɔ nę mo e yere sę na m bɔ bu ɔnyare mo kepɔ-ɔ. **39** To, anę de ananato kɔ nę anę e waa anę e sa mone Wuribware-a-kya-anę-yęwę ateese kigybę kęmaa-rɔ-ɔ. Amo e gyę feyε anę lee asęse nę anę a tii bamo tiikpa-ɔ ɔkɔ bɔ sa mone. Amo e mbęyɔmɔ, mone e kpa feyε n lee mone Yudaa awuye owure bɔ sa mone aaa?”

40 Né baa fεε-rɔ feyε, “Daabii! N gyε mò nε anε e kpa feyε fo lee lεe tiikpa-ɔ bɔ sa anε. Lee Bar-Abas bɔ sa anε!” Bar-Abas mɔ gyε bamɔ nε baa koso kɔ bɔ kye Roma abanε manj mɔ-rɔ-ɔ ɔkɔ nε baa kra mò tii-o nee.

19

1 Né Gominaa Pilat a sa nε mò asoogyaa awuye a da Yeesuu paara. **2** Né asoogyaa awuye-o a ba iwu bɔ lɔ kuwurepa bɔ buŋ mò, nε baa ba waagya pipee bɔ buŋ mò feyε mò a gyε owure-o. **3** Né ba ba mò ase ba tɔwε feyε, “Aŋsuma, nana, Yudaa awuye owure!” Né baa dayε mò akatɔ-rɔ abaa kpora-rɔ.

4 Né gominaa-o a bεε lεe ya tɔwε gywii lamanɔ feyε, “Mon' laats a mon' nu. Mɔ i lee mò a m baa mɔnε ase kawu mfee, na mon' nya ɳu feyε ma taare a ɳ nya kεtɔ nε mo e yere kεmo se a m bo bu mò kεpɔ-ɔ.” **5** Amose se-ɔ nε Yeesuu a lεe kawu na o buŋ iwu kuwurepa-ɔ na waagya pipee-o. Né gominaa-o a tɔwε gywii bamɔ feyε, “Mon' kee ɔnyare-ɔ nee!”

6 Saŋ nε Wuribware aləŋŋɔpo abresε-ɔ na Wuribware sunkpa adeerεsepo-ɔ a ɳu mò-ɔ, nε baa fεε-rɔ tɔwε feyε, “Da mò bɔ mera kiyii kpare-abεε-rɔ se! Da mò bɔ mera kiyii kpare-abεε-rɔ se!” Né gominaa-o a tɔwε gywii bamɔ feyε, “Amo fεraa mɔnε fəŋfəŋ taa mò ya da mò bɔ mera kiyii kpare-abεε-rɔ se. M fεraa, ma taare a ɳ ɳu kεtɔ bɔyε nε ɔɔ waa, nε mo e yere se a m bɔ bu mò kεpɔ-ɔ.”

7 Né lamanɔ a tɔwε bɔ kyoŋwε mò feyε, “Anε de mbraa nε ɳ kaapo feyε ɔkεmaa nε ɔ yε ɔ gyε Wuribware mò gyi-o, a bware feyε o wu. ɔnyare

mə yε o gyε Wuribware mὸ gyi-o nεe. Amose sε-ɔ a bware fεyε o wu.”

⁸ Gominaa-o a nu baa təwε amo-ɔ, nε kufu nε o de-o a tii si. ⁹ Nε oo kinji yø lejbu-o-ro ya bise Yeesuu fεyε, “Mfεnε nε fø a lee?” Amaa Yeesuu mοŋ lee kano. ¹⁰ Nε gominaa-o a bεe bise mὸ fεyε, “Fø maa bεnjaa mο nεe eεe? Nyinji si fεyε n de keyaaleŋ fεyε η yøwε fø a fø ya kyure, nε n de keyaaleŋ fεyε n da fø bø mera kiyii kpare-abεε-rø se.”

¹¹ Nε Yeesuu a lee kano fεyε, “Fø de mο sε keyaaleŋ a lee fεyε Wuribware ya taa bø sa fø. Amose sε-ɔ, ɔnyare nε o taa mο bø sa fø-ɔ e gyε nε o waa bøye kyøn fø.”

¹² Gominaa-o a nu amo-ɔ, nε o leŋ eyee o kpa kpa nε o yεrε sε a o bø yøwε Yeesuu-o. Amaa lamaŋ-ɔ a fεε-rø bø kyønwe mὸ fεyε, “Fø ya yøwε ɔnyare mο bø kyønwe kwa, amo fεraa fø mοŋ gyε fø owure dabe-ɔ mὸ nyare nεe! ɔkemaa nε o ba mὸ eyee a o bø kii owure-o gyε owure dabe-ɔ døŋ nεe!”

¹³ Gominaa-o a nu amo-ɔ, nε oo lee Yeesuu kawu, nε o kyøna ɔsεŋgyipø a kagya-ɔ-rø, mfeŋ nε Heebrii sεŋsa-rø ba tεe ε Gabataa-ɔ (kaasε e kaapø fεyε Abranjdaye). ¹⁴ Ifiyara amo, na kyøwε a yasε kafwεe.

Nε gominaa-o a təwε gywii lamaŋ-ɔ fεyε, “Mon' kee mone owure!”

¹⁵ Nε baa fεε-rø bø kyønwe mὸ fεyε, “Taa mὸ narε ya da mὸ bø mera kiyii kpare-abεε-rø se!”

Nε gominaa-o a bise bamø fεyε, “Mone e kpa fεyε n da mone owure bø mera kiyii kpare-abεε-rø se nεe eεe?”

Né Wuribware aləŋŋəpo abrəsə-ɔ a lee kanə feyε, “Owure né anə de-o ɛ gyε fo owure dabə né fo de-o.”

¹⁶ Né ŋkee gominaa-o a ba Yeesuu bø sa mø asoogyaa awuye feyε bø ya da mø bø mera kiyii kpare-abεε-rø se.

Aneŋ né baa da Yeesuu bø mera kiyii kpare-abεε-rø se-ɔ

(Matiyo 27.32–44; Maak 15.21–32; Lukas 23.26–43)

¹⁷ Amosé se-ɔ né baa taa Yeesuu nare, né oo ya sorø mø kiyii kpare-abεε-rø baa mfεŋ né Heebrii seŋsa-rø ba teε ε Gologotaa-o (kaase ɛ kaapo feyε Koləŋkɔrɔŋgyi sweere). ¹⁸ Né baa da mø bø mera kiyii kpare-abεε-rø se. Né baa da anyare anyø kø mø bø mera ayii kpare-abεε-rø se, økoŋkø bø Yeesuu kigyise si, né økoŋkø mø bø mø kebøna se.

¹⁹ Né Gominaa Pilat a kyørεε bø døŋŋø koworetaa kø se feyε, “Yeesuu Nasaretenyi, Yudaa awuye owure-o,” né oo sa né baa taa kemo bø mera kiyii kpare-abεε-rø-ɔ se. ²⁰ Aneŋ a kaworetaa-ɔ, baa kyørεε kemo se Heebrii na Roma na Griiki eseŋsa-rø nee. Né asesø bweetø a kare, a lee feyε mfεŋ né baa da Yeesuu bø mera kiyii kpare-abεε-rø se-ɔ na maŋ-nø moŋ bø efø. ²¹ Né Wuribware aləŋŋəpo abrəsə-ɔ a ya tøwø gywii gominaa-o feyε, “Fo ma kyørεε feyε, ‘Yudaa awuye owure-o,’ amaa kyørεε feyε, ‘Onyarø mø yε, Mo ɛ gyε Yudaa awuye owure-o.’ ”

²² Né gominaa a lee kanə feyε, “Ketø né mo a kyørεε-ɔ, ma lee kyurowi.”

23 Amə asoogyaa awuye-o a da Yeesuu bə mera kiyii kpare-abee-rə-ɔ sə lowe-ɔ, nə baa taa mə atə buñse, nə baa ke-ro ntujkarə nna, katuŋ kəmaa gyə soogyaa kɔŋkɔ kəmaa lee nee. Nə baa bəe taa mə kaare nə baa lo, nə bə moŋ baara-ɔ. **24** Nə baa təwə gywii abee feyε, “Moŋe ma sa a anə kyanjje kaare-ɔ-rə, moŋ' sa a anə waa mpini mpini na mə ne o gyi si-o na ka kii mə lee.” Aneŋ a aseŋ mə a ba nee na ketə nə baa kyɔ kyoree waa abwareseŋ wore-ɔ-rə-ɔ nya waa kaseŋtiŋ feyε,

“Nə baa waa mpini mpini
bə ke mo atə buñse-rə sa abee.”*

Aneŋ nə asoogyaa awuye-o a waa-ɔ nee.

25 Yeesuu mə nyi na mə nyikaasə na Mariya nə ɔ gyə Kilopas mə ka-ɔ na Mariya Magadalanyi yere bə meraa mfəŋ nə baa da mə bə mera kiyii kpare-abee-rə-ɔ sə-ɔ. **26** Yeesuu a እu mə nyi-o na የgyasəpo ne Yeesuu e kpa mə aseŋ bwēetə-ɔ yere mfəŋ-ɔ, nə oo təwə gywii mə nyi-o feyε, “Kee, fo gyi-o nee.” **27** Nə oo təwə gywii mə የgyasəpo-ɔ feyε, “Kee, fo nyi-o nee.” Ləe mfəŋ-ɔ nə የgyasəpo-ɔ a taa Yeesuu mə nyi-o yaa bə kyəna mə aye.

Yeesuu lowi
(Matiyo 27.45–56; Maak 15.33–41; Lukas 23.44–49)

28 Yeesuu a እu feyε mbeyəmə fəraa ketə kəmaa a lowe-ɔ, na aseŋ nə baa kyɔ kyoree waa abwareseŋ wore-ɔ-rə-ɔ nya waa kaseŋtiŋ-o, nə oo təwə feyε, “Burufo de mo.” **29** Kalə na nta ko yere mfəŋ, nə

---

* **19:24** Kiliŋ 22.18.

baa taa ikyikyee bo da-rɔ lee bo kyɛna kayii si, yasɛ yaa mɔ kano ase. ³⁰ Yeesuu a kyɔkywɛɛ nta-ɔ, ne ɔɔ tɔwɛ feyɛ, “Aa lɔwɛ.” Ne ɔɔ gyaa kuŋu bo twɛɛ-rɔ, ne oo kii Ǝbware lee.

Aneŋ ne baa yii Yeesuu kékpa keri-ro-o

³¹ Né Yudaa awuye abrɛsɛ-ɔ a bo kɔrɛ Gominaa Pilat feyɛ ɔ sa bamɔ kpa a bo ya gyɛɛ anyare ne baa da bamɔ bo mera ayii kpare-abɛɛ-rɔ sɛ-ɔ aya, na bo maye bamɔ afuniŋ-o lee ayii kpare-abɛɛ-rɔ-ɔ sɛ. Kɛtɔ sɛ ne baa ya kɔrɛ kpa-ɔ e gyɛ feyɛ kake nsi amo gye Ifiyara, ne bo maa kpa feyɛ afuniŋ-o kyɛna ayii kpare-abɛɛ-rɔ-ɔ sɛ Memenɛda, a lee feyɛ Memenɛda ne ɔ ba-ɔ gyɛ Memenɛda kukyure kake dabe. ³² Né asoogyaa awuye a ya gyɛɛ ɔnyare gyenjkreesɛ na ɔnyasəpo ne baa da bamɔ aa Yeesuu bo mera ayii kpare-abɛɛ-rɔ-ɔ sɛ-ɔ aya. ³³ Amaa bamɔ a ba Yeesuu ase-ɔ, baa ɻu feyɛ ɔɔ kyo wu, amoṣe-ɔ bo mon lɛɛ gyɛɛ mɔ aya. ³⁴ Amaa asoogyaa awuye-o ɔkɔ a yii Yeesuu kékpa keri-ro. Puri amo-rɔ, ne mbogya na nkyu a lee. ³⁵ Sɛsɛ ne oo ɻu aseŋ mɔ a waa-ɔ e tɔwɛ amo aseŋ o gywii monɛ ne monɛ e kare wɔrɛ mɔ-ɔ, na monɛ gbaa na mon' dee kɔɔre gyi. Kɛtɔ ne ɔɔ tɔwɛ-ɔ gyɛ kasentin neɛ. ³⁶ Amo-ɔ a waa neɛ na kɛtɔ ne abwaresen wɔrɛ-ɔ nya waa kasentin feyɛ,

“Mɔ kibowii koŋkɔ gbaa maa gyaa-rɔ.”*

³⁷ Abwaresen wɔrɛ-ɔ a bee tɔwɛ ton kɔ feyɛ,

---

* **19:36** Kɛlɛ Igypiti 12.46; Anyare kékare 9.12; Kilij 34.20.

“Asesə e deere mo ne baa yii kækpa-ɔ se.”*

*Aneñ ne baa pure Yeesuu-o
(Matiyo 27.57–61; Maak 15.42–47; Lukas 23.50–56)*

³⁸ Amo-ɔ pæeε kamεε-ɔ, ne ɔnyare kɔ ne ba tee mò ε Yosef ne ɔɔ lε Arimateya mañ-nɔ-ɔ a ya kɔrε Gominaa Pilat feyε ɔ taa Yeesuu kifuniŋ sa mò. Aneñ a Yosef mo gya Yeesuu si ɔ kwεerɔ nεe, a lεe feyε ɔ sere Yudaa awuye abrεsε-ɔ. Ne gominaa-o a sa mò kpa feyε ɔ ya taa Yeesuu kifuniŋ-o nare. Amo se-ɔ ne Yosef a ya taa kifuniŋ-o o yii. ³⁹ Nikodeemus, ne ɔɔ dεe ya ɲu Yeesuu kanye kɔ-ɔ,* na Yosef ya yɔ ya pure kifuniŋ-o. Bamø a yɔ-ɔ, ne Nikodeemus a taa kakyanne na ndwii kɔ ne baa bø waa abεε-rɔ-ɔ. Mmo pæeε a børø kyanse. ⁴⁰ Anyare anyɔ-ɔ a taa Yeesuu kifuniŋ-o, ne baa ba kyefuri bø miri mò, ne baa ba ndwii-o na kakyanne-ɔ bo waa-rɔ, aneñ ne Yudaa awuye ananato-rɔ ba ləñjə kifuniŋ pwεε na bø dεe pure-o. ⁴¹ Baa gyi banε bø kuŋ ayii kɔ meraa mfεŋ ne baa moɔ Yeesuu-o. Banε amo-rɔ ne ɔkɔ a ɲeri kefore lee bø feyε kεkyanɔ-ɔ bø waa kegyeranṭa popwεε ne bø moŋ tεe pure ɔkɔ kεmo-rɔ-ɔ. ⁴² Amo a gyε feyε kibugyi ya da, na bamø kukyure kake dabe fo-ɔ, ne aneñ a kegyeranṭa-ɔ maa mfεŋ-ɔ se-ɔ, ne baa pure Yeesuu mfεŋ.

20

*Kegyeranṭa kpaŋkpaŋ-ɔ
(Matiyo 28.1–8; Maak 16.1–8; Lukas 24.1–12)*

---

* 19:37 Sakariya 12.10. * 19:39 Yohanee 3.1.

¹ Kosiyara gyegyaye kese-ro-o, kaye a moŋ t̄ee ke nεεnεε-ɔ, ne Mariya Magadalanyi a yɔ kegyeranta-ɔ se. Mò a fo mfεŋ-ɔ, ne oo ɳu feyε kefore ne baa kuroŋ bɔ kpuse kegyeranta-ɔ kano-ɔ se feyε pone-ɔ, baa kyɔ kuroŋ lee kegyeranta-ɔ kano-ɔ-rɔ. ² Anenj se-ɔ, ne oo kiŋnj i sere o yɔ Simaŋ Peetroo na ɔgyasəpo ne Yeesuu a kpa mò aseŋ bwεetɔ-ɔ ase, ne oo tɔwε gywii bamø feyε, “Baa taa ane nyangε lee kegyeranta-ɔ-rɔ, ane mɔ ane moŋ niyi mfεŋ ne baa taa mò yaa bɔ beya-ɔ.”

³ Amosé ne Peetroo na ɔgyasəpo kɔ amo-ɔ a yɔ kegyeranta-ɔ ase. ⁴ Agyasəpo anyɔ mɔ sere nee, amaa ɔkɔŋkɔ-ɔ sere keŋken i kyɔŋ Peetroo. Anenj se-ɔ ɔɔ fo kegyeranta-ɔ ase pwεe ne Peetroo a dεe fo. ⁵ Mò a fo-ɔ, ne oo buŋŋe deere kegyeranta-ɔ-rɔ kεe, ne oo ɳu kyefuri ne baa bɔ miri Yeesuu kifunin-ɔ da mfεŋ, amaa i moŋ lwee kegyeranta-ɔ-rɔ. ⁶ Ne Simaŋ Peetroo mɔ a sii kamεε ba, ne oo lwee kegyeranta-ɔ-rɔ, ne oo ɳu kyefuri-ɔ da mfεŋ, ⁷ na kaprakεε ne baa bɔ ɳure Yeesuu kuŋu-ɔ. Kaprakεε ne baa bɔ ɳure Yeesuu kuŋu-ɔ na kyefuri-ɔ moŋ da tɔŋ kɔŋkɔ nee. Kaprakεε-ɔ a bɔɔ ka da kamø kɔkwεe. ⁸ Ne ɔgyasəpo ne oo gyε ɳkpeɛ fo kegyeranta-ɔ ase-ɔ mɔ a lweero, ne oo ɳu kεtɔ kemaa. Amosé ne oo kɔɔrε kεtɔ ne Mariya a tɔwε gywii bamø-ɔ gyi. ⁹ Amo-ɔ pεeɛ gbaa bɔ moŋ t̄ee nu anenj ne abwareseŋ wɔrε-ɔ a tɔwε-ɔ feyε o kyiŋnj i a ɔ lee lowi-ro-o kaase. ¹⁰ Ne agyasəpo-ɔ a kiŋnj i bɔ yii pe.

*Anenj ne Yeesuu a lee mò eyee bɔ kaapø Mariya
Magadalanyi-o
(Maak 16.9–11)*

11 Mariya mə yere kegyeranṭa-ɔ kawu si o su. Mὸ a sanj ၊ maa se o su-o, ne oo buñje deere kegyeranṭa-ɔ-rɔ. **12** Ne oo ሥ Wuribware mbəə ሥnyo ko ne bo buñ ato fufuri-o te mfeñ ne baa pure Yeesuu-o, የkoñko bo ayaa se, ne የko mə bo aju si. Amaa san amo, Yeesuu kifuniñ-o moñ lee ၊ bo kegyeranṭa-ɔ-rɔ.

13 Ne baa bise mὸ feyε, “Opekyee, nteto nee ne fo i su?”

Ne oo lee kanø feyε, “Baa taa mo nyañpe bo de bo yii, ne moñ nyi mfeñ ne baa taa mὸ yaa bo bεya-ɔ.”

14 Ne oo buruwaa, ne oo ሥ Yeesuu a yere mfeñ, amaa ၊ moñ nyi feyε Yeesuu nee.

15 Ne Yeesuu a bise mὸ feyε, “Opekyee, nteto nee ne fo i su? Nse ne fo i buwi fo e kpa?”

Okyee-ɔ e fa feyε banø amo ədēerēsəpo nee, ne ၊ tɔwε feyε, “Brεsε, mfeñ ne fo a taa mὸ bo bεya? Mo e kore fo tɔwε mfeñ ne fo a taa mὸ yaa bo bεya-ɔ, na ሥ nya ya taa mὸ.”

16 Ne Yeesuu a tεe mὸ feyε, “Mariya!”

Ne oo buruwaa mὸ eyee bo kore Yeesuu a kebegya-ɔ se, ne ၊ ya kpuni ajuri kra mὸ ayaa-rɔ, ne ၊ tɔwε Heebrii bamø señsa-rɔ feyε, “Rabuni!” Amo kaase e gye “Mo የkaapopo.” **17** Ne Yeesuu a tɔwε gywii mὸ feyε, “Fo ma kanj kra mo-rɔ, a lee feyε moñ tεe yø soso n se ase. Amosé se-ɔ, narø mo kosobee-an ase ya tɔwε gywii bamø feyε mo i kinjji mo e yø mὸ ne ၊ gye n se na mo nyañpe Wuribware-ɔ ase. Na fo tɔwε gywii bamø feyε ሥkee feraa ၊ gye bamø se na bamø nyañpe Wuribware bo tii si.”

18 Puri amo-rɔ, ne Mariya Magadalanyi a yø ya tɔwε gywii agyasəpo-ɔ feyε, “Mo a ሥ ane nyañpe,”

ne ॥ təwə anəŋ ne Yeesuu a təwə gywii mὸ-ɔ gywii bamo.

Aneŋ ne Yeesuu a lee mὸ eyee bo kaapo mὸ agyasepo-ɔ

(Maak 16.14; Lukas 24.36–43)

19 Kake nsi amo gyę Kosiyara. Amo kedeepweta-ɔ, ne Yeesuu agyasepo-ɔ a gyanję tweę kękyan-ŋ-ną bō bō-rɔ, a lę̄ feyę kufu de bamo bō lee Yudaa awuye abresę-ɔ se. Ne Yeesuu a bō yere bamo nsena-rɔ. Ne ॥ ka bamo kanɔ feyę, “Eyee yure mone.” **20** Mὸ a təwə amo-ɔ kyoŋ-ɔ, ne ॥ ba mὸ asareę na mὸ keri-ro bō kaapo bamo. Ne agyasepo-ɔ akatɔ a gyi bwęetɔ feyę bamo a ḥu Yeesuu.

21 Ne Yeesuu a bee təwə gywii bamo feyę, “Eyee yure mone. To, feyę anəŋ ne n sę a suŋ mo bō kyoŋwe-ɔ, anəŋ dee ne mo i suŋ mone mo e kyoŋwe.” **22** Ne oo fwii ḥe waa bamo-rɔ təwə feyę, “Mon' kɔɔre Wuribware a kufwiinę timaa-o. **23** Mone ya taa boko ębɔyę bō ke bamo, amo feraa Wuribware gbaa e ba bamo ębɔyę a o bō ke bamo. Ne mone e moŋ ba bō ke bamo, amo feraa Wuribware gbaa maa ba a o bō ke bamo.”

*Aneŋ ne Tomas a bō kɔɔre gyi feyę Yeesuu a kyiŋji
lę̄ lowi-ro-o*

24 Agyasepo kudu anyɔ-ɔ ɔko ne ba tee mὸ ε Tomas ne o gyę keleŋba-ɔ moŋ bō bamo ase nsanj ne Yeesuu a ba-ɔ. **25** Amoſe ſe-ɔ ne agyasepo kɔ-ɔ a təwə gywii mὸ feyę, “Anę a ḥu anę nyanje.” Amaa Tomas a təwə gywii bamo feyę, “Amo mo a ḥu mfęŋ ne baa da mὸ ndangyii asareę-ɔ na n taa mo

asareegyi bo daboro mfenj, na n nej mo kesaree bo waa mo keri-ro pwee na n dee koore gyi.”

²⁶ Kadaawokywee bee bo fo-ɔ, ne agyasepo-ɔ a bee bo gyanje kekyan-nə twęe pone-rɔ. Nkee feraa Tomas bo bamoo ase. Ne Yeesuu a bee bo yere bamoo nsena-rɔ ka bamoo kanɔ feye, “Eyee yure mone.” ²⁷ Ne oo tawę gywii Tomas feye, “Taa fo kesareegyi bo dənjo se mfee, na fo deere mo asaree-rɔ. Na fo nej fo kesaree bo waa mo keri-ro, na fo yowę fo kokaoaregyi ke-moŋ-de-o, na fo koore gyi feye mo a kyiñji lee lowi-ro.”

²⁸ Ne Tomas a lee kanɔ feye, “Mo nyaŋpe na Wuribware e gye fo!”

²⁹ Ne Yeesuu a tawę gywii mo feye, “Anej ne fo a nyu mo-ɔ se ne fo e koore fo i gyi aaa? Bamoo ne bo moŋ kęe mo, ne baa koore gyi feye mo a kyiñji lee lowi-ro-o de nyure.”

Keto se ne Yohanee a kyoree anej a wore mo-ɔ

³⁰ Yeesuu a waa akpeŋyeetə bweetə ko mo agyasepo-ɔ akato-rɔ ne moŋ kyoree waa wore mo-rɔ-ɔ. ³¹ Amaa mo a kyoree amo-ɔ nee a mon' dee koore gyi feye Yeesuu e gye Kristoo-o, Wuribware mo gyi-o, na bo lee monę kokaoře mo gyi si na mo kenyare na keyaaleŋ se, mon' dee nya nkpa na kukyure ne a moŋ de kee-ɔ.

21

Anej ne Yeesuu a lee mo eyee bo kaapo mo agyasepo asunoo ko-ɔ

¹ Amo-ɔ kamee-rɔ, ne Yeesuu a bee lee mo eyee bo kaapo mo agyasepo-ɔ boko Tibeeriyas kępare dabę-ɔ kęe. Mfaanee ne aa waa. Ne agyasepo ko

a gyanje mfeñ. ² Bamo ne baa gyanje mfeñ-ɔ e gye Simən Peetroo, na Tomas ne o gye kəleñba-ɔ, na Nataniyəl ne o leé Kana mano ne o bo Galileya swəere se-ɔ-rə-ɔ, na Sibidii mo gyi-ana anyə-ɔ, na Yeesuu agyasepo-ɔ-rə anyə ko. ³ Ne Simən Peetroo a təwə gywii bamo feyε, “Mo e ya kra ɻkiŋgyi neé.” Ne bo yε, “Ane aa fo e yε.” Ne bamo pεee a kyena koreəe-rə yε. Ne kibugyii a da, ne baa twəé kisawu aneñ-aaa. Ne kaye a bo ke na bo mon kra seye.

⁴ Saj ne kyawe e leé-ɔ, ne Yeesuu yεre kyukee, amaa agyasepo-ɔ mon nyi feyε mo neé.

⁵ Ne oo bise bamo feyε, “Ayaafərəe, mone a kra kotəko aaa?”

Ne baa lee kano feyε, “Ane mon kra kataapogyii konəko gbaa.”

⁶ Ne o təwə gywii bamo feyε, “Mone ya twəé mone kisawu-o yaa koreəe-ɔ kigyise si a keri-o, mone e kra ɻkiŋgyi.” Amose-ɔ ne baa twəé kisawu-o bo waa-rə, ne bo mon leé taare gyiiri lee, a leé feyε baa kra ɻkiŋgyi bwəetə.

⁷ Ne ɔgyasepo ne Yeesuu e kpa mo asen bwəetə-ɔ a təwə gywii Peetroo feyε, “Ane nyanjpe neé!” Peetroo a nu feyε bamo nyanjpe neé-ɔ, ne oo kpuriti waagya laare-ɔ, a leé feyε o kyə lee mo atə bunse leé mo kayowərə se neé, ne oo fuwilwee nkyu-o-ro leé o twəé o yε kideñbe si. ⁸ Ne agyasepo ne baa saj-ɔ a kyena koreəe-ɔ-rə ba parə ba danə kideñbe si, na ba gyiiri kisawu ne ɻkiŋgyi a bəorə-rə-ɔ, a leé feyε bamo aa kideñbe si mon leé a bo efə, a saj ayaa waa alafa asa na bo danə kideñbe si. ⁹ Bamo a fo kideñbe si-o, ne baa ɻu adunəduri dəekpa na ɻkiŋgyi tə-rə, na bodobodoo.

10 Né Yeesuu a tɔwɛ gywii bamɔ̄ feyɛ, “Mɔ̄n' taa ɻkiŋgyi nē mɔ̄nɛ a dɛŋ kra-ɔ ɻkɔ̄ baa.”

11 Né Simɔ̄n Peetroo a lwee koree-ɔ-rɔ̄, nē oo gyiiri kisawu-o yaa kideŋbe si, na ɻkiŋgyi adabɛ adabɛ a boř-rɔ̄. Mmɔ̄ pɛɛɛ gye kelafa na adunuu na nsa. Haree ɻkiŋgyi mɔ̄ a kyo kanɔ ɻkemaa-ɔ gbaa ooo, kisawu-o moŋ kyanŋjɛ-rɔ̄. **12** Né Yeesuu a tɔwɛ gywii bamɔ̄ feyɛ, “Mɔ̄n' bo gyi.” Amo-ɔ pɛɛɛ gbaa agyasepo-ɔ ɔkɔ̄ moŋ bise mɔ̄ feyɛ, “Fo nsɛ nee?”, a lee feyɛ bo nyi feyɛ bamɔ̄ nyanŋpe nee. **13** Né Yeesuu a taa bodobodoo-o, nē ɔɔ bo sa bamɔ̄, anɛŋ dɛɛ nē ɔɔ waa ɻkiŋgyi-o gbaa.

14 Mɔ̄ a kyiŋji lee lowi-ro-o kamɛɛ-rɔ̄, kɛmo-ɔ ɛ gye sasepō feyɛ Yeesuu a lee mɔ̄ eyɛɛ bo kaapo mɔ̄ agyasepo-ɔ.

Keto nē Yeesuu a tɔwɛ gywii Peetroo-o

15 Bamɔ̄ a gyi lɔwɛ-ɔ, nē Yeesuu a tɔwɛ gywii Simɔ̄n Peetroo feyɛ, “Yohanee mɔ̄ gyi Simɔ̄n, fo ɛ kpa mo aseŋ fo kyo anɛŋ nē fo bɛɛkɔ̄-ana mɔ̄ ɛ kpa mo aseŋ-ɔ ɔɔɔ?”

Né oo lee kanɔ feyɛ, “Mɔ̄ nyanŋpe, fo nyi feyɛ mo ɛ kpa fo aseŋ ε.”

Né Yeesuu a tɔwɛ gywii mɔ̄ feyɛ, “Dɛere mo nsannegyii-o si.”

16 Né Yeesuu a tɔwɛ nyɔsepō feyɛ, “Yohanee mɔ̄ gyi Simɔ̄n, fo ɛ kpa mo aseŋ aaa?”

Ne Peetroo a bee lee kanɔ feyɛ, “Mɔ̄ nyanŋpe, fo nyi feyɛ mo ɛ kpa fo aseŋ ε.”

Né Yeesuu a tɔwɛ gywii mɔ̄ feyɛ, “Dɛere mo ɛsanne-ɔ se.”

17 Né Yeesuu a tɔwɛ sasepō feyɛ, “Yohanee mɔ̄ gyi Simɔ̄n, kasen̄tiŋ nē fo ɛ kpa mo aseŋ aaa?”

A moṇ waa Peetroo kōne feyε Yeesuu a bę̄ bise mὸ sasəpo. Aneŋ se nę ɔɔ tōwę gywii Yeesuu feyε, “Mо nyāŋpε, fo kyo fo nyi kētō kēmaa. Fo nyi feyε mo e kpa fo aseŋ.”

Nę Yeesuu a tōwę gywii mὸ feyε, “Dēere mo esanne-ɔ se. ¹⁸ Mо i gyi fo kaseñtiŋ feyε, saj ne fo gye kayaaforegyii-o fo a nyaa fo ḥkpāŋkaareq ba fe bo teŋ se yɔ tōŋ kēmaa ne fo e kpa-ɔ. Amaa fo ya kii kēnyāŋbreše, fo i teyi asaree-rɔ, na ɔko e gye ne ɔ ba fe a ɔ bo ḥnure fo, na ɔ yaa fo mfēŋ ne fo maa kpa-ɔ.” ¹⁹ Aneŋ a aseŋ mo ne ɔɔ tōwę-ɔ, Yeesuu e kpa a ɔ kaapo aneŋ ne Peetroo e ba a ɔ bo wu, na a sa a Wuribwarę nya kēdabę-ɔ nee. Nę Yeesuu a tōwę gywii mὸ feyε, “Gya mo se.”

Ketō ne Yeesuu a tōwę feyε kę e waa Yohanee-o

²⁰ Peetroo a kii dēerę kamęe, nę oo ḥju ḥgyasəpo ne Yeesuu e kpa mὸ aseŋ bwęeto-ɔ, mὸ ne ɔɔ kyēna meraa Yeesuu kake nsi ne baa kyēna ba gyi, ne oo bise feyε, “Mо nyāŋpε, nsę e gye ne o gyi fo kidiburo?”-o. ²¹ Mὸ a ḥju feyε ḥgyasəpo amo e gya bamo se-ɔ, ne oo kuri bise Yeesuu feyε, “Mо nyāŋpε, ne ḥnyare mo mo, ntętə e gye ne a waā mὸ?”

²² Nę Yeesuu a bę̄ŋjaa mὸ feyε, “Mо e kpa feyε ɔ kyēna bo fo saj ne mo i kiŋji a m ba-ɔ gbaa, a moṇ gye fo aseŋ. Fo feraa, gya mo se de.” ²³ Amosę se-ɔ, ne aseŋ amo a saŋje-rɔ yɔ Kristoo awuye ase feyε ḥgyasəpo amo maa wu. Amaa Yeesuu moṇ tōwę feyε ḥgyasəpo-ɔ maa wu. ɔɔ tōwę nee feyε, “Mо e kpa feyε ɔ kyēna bo fo saj ne mo i kiŋji a m ba-ɔ gbaa, a moṇ gye fo aseŋ.”

24 Ḍgyasəpo amo ne Yeesuu a təwə mə aseŋ-ɔ dəe
e gyə ne oo ḥu amo-ɔ pəee ne oo kyoree bə beya-ɔ.
Nə anə nyi feyə kətə ne oo təwə-ɔ gyə kaseŋtin.

Aseŋ ne Yeesuu a waa bə gyə kəe-ɔ

25 Mbeyəmə, aseŋ bwəetə bə-rə ne Yeesuu a waa
bə tii si. Baa dəe kyoree amo pəee bə beya akə
ako nəe-ɔ, weetee mo e fa feyə amo ewore ne ba
kyoree-ɔ maa ləo kayə mə-rə gbaa.

Abwareṣen Wore-ɔ New Testament in Chumburung (GH:ncu:Chumburung)

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Chumburung

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Chumburung

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

ci

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 30 Dec 2021

24326c91-bd91-5fb9-a5f1-7f3e726a9745